

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΔΗΛΩΣΗ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία είναι πρωτότυπη και εκπονήθηκε αποκλειστικά για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Οικονομικής & Επιχειρησιακής Στρατηγικής» του τμήματος Οικονομικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιά την περίοδο 2009-2011.

Κώστα Ανίσα

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Καθηγητή μου κ. Γιαννέλη Δημήτρη για την δυνατότητα που μου έδωσε να εκπονήσω την παρούσα διπλωματική εργασία καθώς και για την καθοδήγηση και την πολύτιμη βοήθειά του. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου που με την αμέριστη συμπαράστασή τους κατάφερα να ολοκληρώσω τις μεταπτυχιακές μου σπουδές.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΗΛΩΣΗ	1
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΚΡΑΤΙΚΗ ΠΤΩΧΕΥΣΗ	12
1.1 Τι είναι η κρίση	13
1.2 Οικονομικές διακυμάνσεις, κρίσεις και κύκλοι	13
1.3 Οι κοινωνικές συνέπειες των κρίσεων	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ	22
2.1 Οι αιτίες της χρεοκοπίας	23
2.2 Τα αποτελέσματα της χρεοκοπίας	24
2.3 Μέθοδοι αποφυγής της χρεοκοπίας	25
2.4 Δείκτες μέτρησης του κινδύνου της χρεοκοπίας	27
2.5 Ιστορικά παραδείγματα χρεοκοπιών	29

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

2.6 Η ιστορία της χρεοκοπίας στην Ελλάδα	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ	36
3.1 Η πρώτη πτώχευση του 1827	37
3.2 Η δεύτερη πτώχευση του 1843	39
3.3 Η Τρίτη πτώχευση του 1893 και το «Δυστυχώς Επτωχέσαμεν» του Τρικούπη	41
3.4 Η τέταρτη πτώχευση του 1932 και οι προσπάθειες για ανάκαμψη	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : (1929-1932) Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΤΩΧΕΥΣΗ	54
4.1 Η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα	56
4.2 Τα αίτια της κρίσης	59
4.3 Το κραχ του 1929	60
4.4 Η διεθνής κρίση	69
4.5 Οι κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης	70
4.6 Το κραχ του 1929 και η Ελλάδα	71

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

4.7 Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας στα τέλη του 1931	74
4.8 Οι προσπάθειες του Βενιζέλου για την αντιμετώπιση της κρίση στις αρχές του	76
4.9 Η Δημοσιονομική Επιτροπή της Κ.Τ.Ε. και οι προσμονές της ελληνικής κυβέρνησης	79
4.10 Η πτώχευση της ελληνικής οικονομίας	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : Ο ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ, ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΤΩΧΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	84
5.1 Ο δανεισμός και οι συνέπειές του στην ελληνική οικονομία	85
5.2 Ο ρόλος των τραπεζών στην κρίση του 1932	88
5.3 Η νέα κυβέρνηση του Βενιζέλου και τα μέτρα για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας	91
5.4 Τα αποτελέσματα των νέων οικονομικών μέτρων	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ	97
6.1 Η «Μαύρη Δευτέρα» του 1987	100
6.2 Swap ή «Δημιουργική Λογιστική» της Goldman Sachs	101

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

6.3 Το Σκάνδαλο του Χρηματιστηρίου	105
6.4 Η εποχή του Κώστα Καραμανλή	106
6.5 2007: Η κρίση των subprimes	109
6.6 Τα αίτια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης	113
6.7 Πως επηρεάστηκε η Ελλάδα από την Οικονομική κρίση	115
6.8 Ποιες οι συνέπειες της κρίσης στην ελληνική οικονομία	119
6.9 Θα μπορούσε να είχε αντιμετωπιστεί αυτή η κρίση	121
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΡΙΣΗ	129
7.1 Η περίοδος Γ. Παπανδρέου και η Διάσωση μέσω Μνημονίου	133
7.2 Ποια είναι τα αίτια της κρίσης στην Ελλάδα	140
7.3 Τα οικονομικά μέτρα	144
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ	150
8.1 Τότε και σήμερα	152
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 : ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΗ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ	155

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

9.1 Τι είναι η Συντεταγμένη Χρεοκοπία και ποιες οι συνέπειές της	156
9.2 Τι σημαίνει για το λαό η Συντεταγμένη Χρεοκοπία	156
9.3 Η Συντεταγμένη Χρεοκοπία, ύστατο σχέδιο των κυρίαρχων κύκλων με αμφίβολες δυνατότητες εφαρμογής	157
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 : ΤΟ ΕΥΡΩ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	158
10.1 Πως μπορεί να γίνει η αλλαγή του νομίσματος	161
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11: Η ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗ ΔΡΑΧΜΗ	163
11.1 Η έξοδος από το Ευρώ	165
11.2 Μια μεγάλη σύγχρονη παραγωγική στροφή	168
11.3 Η έξοδος από το ευρώ και οι καταθέσεις των πολιτών	169
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12 : <u>CASE STUDY “This time is different, eight centuries of financial folly”, Reinhart, C. Rogoff, K. (2009)</u>	174
12.1 Η ανάλυσή για την Ελλάδα και πως σχετίζεται με τις υπόλοιπες χώρες	176
12.2 Συμπεράσματα της έρευνας	188
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	191

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

13.1 Ήταν δυνατή η πρόβλεψη της κρίσης	193
13.2 Τι προβλέπεται στο μέλλον και πότε θα τελειώσει η κρίση;	194
13.3 Ποιες λύσεις προτείνουμε	196
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	198
ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	202
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	208
Ελληνική Βιβλιογραφία	209
Ξένη Βιβλιογραφία	212
Ηλεκτρονικές Πηγές	214

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. : Το κόστος του πληθωρισμού και της ύφεσης Πληθωρισμός Ύφεση/Ανεργία	21
Πίνακας 2. : Οι χρεοκοπίες της Ελλάδας	32
Πίνακας 3. : Οι προσδοκώμενες πιθανότητες πτώχευσης της Ελλάδας σε βραχύ, μέσο και μακρό χρονικό διάστημα ανά τρίμηνο	33
Πίνακας 4. : Διάφορες τιμές FTSE	68
Πίνακας 5. : Αύξηση ΑΕΠ 1950-1980 σε διάφορες χώρες	130
Πίνακας 6. : Αύξηση ΑΕΠ 1980-2000	131
Πίνακας 7. : Το Δημόσιο Χρέος της Ελλάδας την 2ετία 2011-2012	133
Πίνακας 8. : Στοιχεία ΑΕΠ σε τιμές αγοράς	135
Πίνακας 9. : Δημοσιονομικά ελλείμματα (% του ΑΕΠ) +/- πλεόνασμα/έλλειμμα)	139

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Πίνακας 10. : Βασικά δημοσιονομικά μεγέθη (2009-2014)	146
Πίνακας 11. : Μακροχρόνιες προβολές δημόσιου χρέους	147

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συγκεκριμένη εργασία διαπραγματεύεται την οικονομική κρίση της χώρας μας από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του ελληνικού κράτους. Αδιαμφισβήτητα οι οικονομικές κρίσεις αποτελούν ένα συχνό φαινόμενο, καθώς απασχολούν την ανθρωπότητα τουλάχιστον από τότε που αναδύθηκαν οι κοινωνίες της αγοράς. Διερωτάται όμως κανείς, πώς είναι δυνατόν μέχρι σήμερα να μη γνωρίζουμε πώς να αποφύγουμε τέτοια φαινόμενα. Φαίνεται ότι η ανθρώπινη φύση παραμένει αναλλοίωτη και επαναλαμβάνει τα λάθη της. Είτε γιατί έχει προηγηθεί μία πολιτική κρίση, είτε γιατί η κερδοσκοπία «βασίλεψε» το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Επενδυτές σε πανικό, εκτόξευση των τιμών, πλήθος ανέργων και πολλές αλυσιδωτές αντιδράσεις που οδηγούν την παγκόσμια οικονομία σε κρίση. Το βέβαιο είναι ότι ο εντοπισμός των πραγματικών αιτιών μίας κρίσης απαιτεί μία εις βάθος ανάλυση. Για να γίνει όμως αυτό, είναι πάντα χρήσιμη μία ανασκόπηση στις μεγαλύτερες οικονομικές κρίσεις του παρελθόντος.

Εξετάζεται λοιπόν από την αρχή μέχρι και σήμερα η πορεία της και επικεντρώνεται κυρίως στις προοπτικές αντιμετώπισής της. Αφού γίνει μια σύντομη αναφορά στο διαχρονικό των κρίσεων που έχουν επιβαρύνει την Ελλάδα δίνεται

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ιδιαίτερη σημασία στο πως ξεκίνησε και πως ξαπλώθηκε. Επίσης γίνεται αναφορά και στο Κευνσιανό μοντέλο συγκριτικά με την τωρινή παγκόσμια κρίση και παραθέτουμε κάποιες απόψεις που έχουν εκφραστεί. Αφού λοιπόν γίνει αυτή η γενική διατύπωση του προβλήματος επικεντρωνόμαστε στην αντιμετώπισή του. Παραθέτουμε διάφορες τακτικές που αναμένεται να ακολουθηθούν και συμφωνίες που έχουν γίνει μεταξύ ΗΠΑ και Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον εφόσον το θέμα της κρίσης είναι και πολιτικό κάνουμε μια αναφορά στο πόσο θα ωφελούσε στην αντιμετώπισή της ο κρατικός παρεμβατισμός.

Κλείνοντας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι για την αντιμετώπιση αυτής της κρίσης η οποία κοντεύει να γίνει παγκόσμια απαιτείται ένας συντονισμός μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων όχι μόνο της Ελλάδος αλλά και των διαφόρων χωρών και η τήρηση ενός δραστικού σχεδίου.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΚΡΑΤΙΚΗ ΠΤΩΧΕΥΣΗ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

1.1 Τί είναι η κρίση

Ως κρίση ορίζεται μία σοβαρή απειλή κατά της υφιστάμενης δομής, των θεμελιωδών αρχών και κανόνων του κοινωνικού συστήματος, η οποία επιβάλλει τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων εντός περιορισμένου χρόνου και υπό συνθήκες αβεβαιότητας.

1.2 Οικονομικές διακυμάνσεις, κρίσεις και κύκλοι

Το στοιχείο που χαρακτηρίζει το καπιταλιστικό σύστημα είναι η οικονομική αστάθεια. Το σύστημα διατρέχει περιόδους ευημερίας και οικονομικής κατάρρευσης. Κατά διαστήματα η οικονομική δραστηριότητα είναι ισχυρή και συνεχώς διευρυνόμενη ευνοώντας το σύνολο των παραγόντων της οικονομίας νοικοκυριά επιχειρήσεις και κράτος. Η περίοδος που ακολουθεί έχει τα εντελώς αντίθετα χαρακτηριστικά. Η οικονομική δραστηριότητα μειώνεται δραστικά και αυτό γεννά αρνητικές καταστάσεις στους παράγοντες της οικονομίας. Η εναλλαγή φάσεων επαναλαμβάνεται, η οικονομία είναι καταδικασμένη να διανέμει εναλλασσόμενες φάσεις οικονομικής δραστηριότητας, χωρίς ποτέ να μπορεί να μπει σε μία φάση

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

μόνιμης σταθερής πορείας. Το φαινόμενο αυτό είναι γνωστό ως οικονομικές διακυμάνσεις.

Στην φάση της κρίσης , για αρχή του κύκλου των διακυμάνσεων διακρίνουμε τις εξής φάσεις:

1. κρίση (ανώτερο σημείο του κύκλου)
2. κάμψη ή καθοδική φάση-
3. παρακμή (κατώτερο σημείο του κύκλου)
4. ανάκαμψη ή ανοδική φάση.

Οι φάσεις μίας οικονομικής διακύμανσης είναι: κρίση, κάμψη, παρακμή και ανάκαμψη.

Φάση της Κρίσης

Η Συνολική Ζήτηση (AD) ισορροπεί με τη Συνολική Προσφορά (AS) σε σημείο κοντά στο σημείο Υf. Σχεδόν το σύνολο των πόρων της οικονομίας απασχολούνται πλήρως στην παραγωγική διαδικασία. Οι δαπάνες κατανάλωσης (C) και επένδυσης (I) συνεχίζουν να αυξάνονται. Λόγω της υψηλής κερδοφορίας των επιχειρήσεων και των αυξανόμενων εισοδημάτων των νοικοκυριών αυξάνονται και τα φορολογικά έσοδα του κράτους. Στη φάση αυτή η οικονομία πλησιάζει τα όρια των Παραγωγικών Δυνατοτήτων της, ενώ αρχίζουν να γίνονται αισθητές οι πρώτες ελλείψεις σε πολλές ειδικότητες εργαζομένων. Αυτό υποχρεώνει τις επιχειρήσεις να αυξήσουν τις τιμές τους ταχύτερα από την αύξηση των αμοιβών των εργαζομένων γεγονός που μειώνει το πραγματικό εισόδημα των καταναλωτών και οδηγεί στη

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

μείωση της κατανάλωσης, της επένδυσης και τελικά της Συνολικής Ζήτησης. Η οικονομία εισέρχεται στην καθοδική φάση. (Π. Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, τόμος Α, Εστία Αθήνα, 2008*)



Κάμψη ή Καθοδική φάση

Με την μείωση της κατανάλωσης των νοικοκυριών και της επένδυσης των επιχειρήσεων, η καμπύλη της συνολικής ζήτησης μετατοπίζεται προς τα αριστερά με αποτέλεσμα να καταναλώνεται λιγότερη ποσότητα από αυτή που παράγεται. Οι επιχειρήσεις είναι αναγκασμένες να κάνουν περικοπές στις δαπάνες τους απολύοντας μέρος του προσωπικού. Όμως, η αύξηση της ανεργίας συρρικνώνει περαιτέρω την κατανάλωση και την επένδυση με συνέπεια την περαιτέρω μείωση της Συνολικής Ζήτησης της οικονομία που με την σειρά της υποχρεώνει την Συνολική Προσφορά να προσαρμοστεί προς τα κάτω. Η προσαρμογή αυτή θα δημιουργήσει ένα νέο κύμα

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ανέργων και την απώλεια αγοραστικής δύναμης. Η οικονομία είναι προφανές ότι έχει εισέλθει σε ένα φαύλο κύκλο αυτοτροφοδοτούμενης μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας. Όσο το σημείο ισορροπίας της οικονομίας απομακρύνεται από το Υf, τόσο το επίπεδο των τιμών σταθεροποιείται. Τα φορολογικά έσοδα μειώνονται λόγω πτώσης της κατανάλωσης (φπα) και του εισοδήματος των φορολογούμενων. Από την άλλη, οι δημόσιες δαπάνες αυξάνονται λόγω της κοινωνικής στήριξης των ανέργων. Στο κοινωνικό επίπεδο παρατηρείται αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας, λόγω της δραματικής ανόδου της ανεργίας και της πτώσης των εισοδημάτων των εργαζομένων.

Παρακμή

Με την οικονομική δραστηριότητα σε ελεύθερη πτώση η οικονομία αγγίζει το κατώτερο σημείο του οικονομικού κύκλου. Με το ποσοστό των ανέργων να βρίσκεται στο υψηλότερο σημείο και την ψυχολογία των καταναλωτών και επιχειρηματιών σε πολύ χαμηλά επίπεδα, κυριαρχεί η τάση που θέλει τον καταναλωτή να καθυστερεί τις αγορές του και να στρέφεται στην αποταμίευση. Από τη μεριά των επιχειρήσεων κάθε σκέψη για επένδυση και για αύξηση της παραγωγής απορρίπτεται. Η περίπτωση της μείωσης των τιμών θεωρείται φαινόμενο που σχετίζεται με βαθιά και παρατεταμένη παρακμή, όπως εκείνη του μεγάλου Κραχ του 1929. (Π. Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, τόμος Α, Εστία Αθήνα, 2008*)

Ωστόσο, η κατάσταση δεν θα κρατήσει αιώνια. Πράγματι, η παρακμή θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις εξόδου από την οικονομική στασιμότητα. Πρώτα, οι

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

χαμηλές τιμές δημιουργούν θετικές προϋποθέσεις για την βελτίωση και θεαματική άνοδο των εξαγωγών που θα λειτουργήσουν ως ισχυρό τονωτικό στην συνολική ζήτηση της οικονομίας. Επιπλέον, τα υψηλά αποθέματα αποταμίευσης που έχουν δημιουργηθεί στην προηγούμενη φάση ασκούν πίεση στα επιτόκια δανεισμού να μειωθούν. Έτσι, η επένδυση γίνεται και πάλι μία ελκυστική προοπτική. Αν τώρα προσθέσουμε και τις ενεργητικές πολιτικές του κράτους που επιδιώκουν να ενισχύσουν την οικονομία μέσω των ελλειμματικών προϋπολογισμών του, βλέπουμε τα πρώτα σημάδια την έναρξης της φάσης της ανάκαμψης, με κύριο χαρακτηριστικό τη σταθερή άνοδο της συνολικής ζήτησης που τερματίζει την φάση της παρακμής.

Ανάκαμψη ή ανοδική φάση

Εδώ η Συνολική Ζήτηση γνωρίζει άνθηση με γρήγορους ρυθμούς, εφόσον η κατανάλωση και η επένδυση τείνουν να ενισχύονται με την πάροδο του χρόνου. Οι επιχειρήσεις αγωνίζονται να ανταποκριθούν στην αύξηση των παραγγελιών τους και γι' αυτό επενδύουν στην παραγωγή και ψάχνουν να αυξήσουν το προσωπικό τους.

Οι νεοπροσλαμβανόμενοι, με τις δαπάνες που θα προβούν να ενεργήσουν, θα ενισχύσουν τη συνολική ζήτηση, δίνοντας το κίνητρο στις επιχειρήσεις να προχωρήσουν σε νέο κύκλο επεκτάσεων και προσλήψεων προσωπικού που θα ενισχύσει για μία ακόμη φορά την ζήτηση της οικονομίας. Είναι φανερό ότι η οικονομία έχει εισέλθει σε ένα ενάρτετο κύκλο συνεχώς ενδυναμωμένης και οικονομικής ανάπτυξης.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Όμως, καθώς όλο και περισσότεροι από τους συντελεστές μπαίνουν στην παραγωγική διαδικασία αρχίζουν να παρατηρούνται οι πρώτες ελλείψεις ορισμένων ειδικοτήτων εργαζομένων αλλά και πρώτων υλών, ένδειξη ότι η οικονομία πλησιάζει στα όρια των Παραγωγικών της Δυνατοτήτων. Συνέπεια των στενοτήτων αυτών είναι ότι παρουσιάζονται οι πρώτες εκρήξεις στις τιμές των αγαθών του καταναλωτή και ότι πλησιάζει ο κίνδυνος μείωσης του πραγματικού εισοδήματός του, με απρόβλεπτες συνέπειες για την ζήτηση. Τα επιτόκια δανεισμού ήδη βρίσκονται στις πολύ ψηλές τους τιμές και συνεχίζουν να σκαρφάζουν υψηλότερα λόγω της ζήτησης χρήματος για επένδυση και κατανάλωση. Οι δύο απειλές της οικονομίας ο πληθωρισμός και τα υψηλά επιτόκια αλλά και η επιδείνωση του εξωτερικού τομέα (εισαγωγές- εξαγωγές) προκαλούν ρήγματα στις αντοχές της Συνολικής Ζήτησης, η μείωση της οποίας όταν τελικά συμβεί θα υποχρεώσει την συνολική παραγωγή της οικονομίας να προσαρμοστεί προς τα κάτω και να σπρώξει την οικονομία στην κρίση.

(Λαπαβίτσας Κ. (2010), Η ευρωζώνη ανάμεσα στη λιτότητα και την αθέτηση πληρωμών, Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη.)

Οικονομικές Διακυμάνσεις και Κρατική παρέμβαση

Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μια χωρίς προηγούμενο περίοδος οικονομικής ευημερίας ξεκινά και κρατά για πάνω από 60 χρόνια. Στην περίοδο αυτή όλες οι ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες γνώρισαν πολύ ήπιες οικονομικές διακυμάνσεις που χαρακτηρίζονται από παρατεταμένες φάσεις ανάκαμψης με σύντομη διάρκεια. Η θετική αυτή αλλαγή στη μορφή των οικονομικών διακυμάνσεων μεταπολεμικά εξηγεί την θετική κατεύθυνση

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

της μακροχρόνιας τάσης της οικονομίας που ορίζεται ως ο μέσος όρος των ανοδικών μείον το μέσο όρο των καθοδικών φάσεων της οικονομίας.

Για παράδειγμα, αν οι καθοδικές φάσεις διαρκούν περισσότερο των ανοδικών, τότε, η μακροχρόνια τάση θα είναι καθοδική.

Στην πραγματικότητα, οι υφέσεις που γνώρισαν οι ανεπτυγμένες χώρες της δύσης τα τελευταία 60 χρόνια- αν εξαιρέσουμε την παρούσα κρίση- δεν είχαν καμία ομοιότητα με τις βίαιες διακυμάνσεις της οικονομίας που προηγήθηκαν του Β' παγκόσμιου πολέμου με αποκορύφωμα την μεγάλη οικονομική καταστροφή του 1929. Οι διακυμάνσεις πριν από το 1929 ήταν απότομες και εξαιρετικά καταστροφικές τόσο για τα νοικοκυριά όσο και για τις επιχειρήσεις, ενώ η ανάκαμψη αργούσε να έρθει με αποτέλεσμα η οικονομία να μένει σε στασιμότητα και να σταθεροποιείται σε χαμηλά επίπεδα εισοδήματος.

Οι νέες προσεγγίσεις κέρδισαν την ευρύτερη αποδοχή από τους πολίτες και τους υπεύθυνους οικονομολόγους οι οποίοι άρχισαν να χαράζουν την οικονομική στρατηγική για τις επόμενες τέσσερις δεκαετίες. Το κράτος έχει καθοριστικό ρόλο στην σταθεροποίηση της οικονομίας, στο να παρεμβαίνει όταν το σύστημα απειλείται με ύφεση και στην παραγωγή των αγαθών υψίστης κοινωνικής σημασίας όπως είναι η υγεία και παιδεία, να προστατεύει τις ομάδες που πέφτουν θύματα της λειτουργίας των αγορών, και να συμπράττει με το ιδιωτικό τομέα στο σχεδιασμό και υλοποίηση μεγάλων έργων για την έρευνα και ανάπτυξη καινοτομιών.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Οι κυβερνήσεις για το σκοπό αυτό έχουν στην διάθεσή τους τη δημοσιονομική και νομισματική πολιτική για την επίτευξη των βραχυχρόνιων στόχων και τη διαρθρωτική-επενδυτική πολιτική για τους μακροχρόνιους στόχους. Η πρώτη πολιτική επιδιώκει να πετύχει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης για την οικονομία, με σταθερότητα των τιμών και χαμηλά επίπεδα ανεργίας, ενώ η δεύτερη να πραγματοποιήσει μεγάλα έργα υποδομής, όπως υγεία, παιδεία, υποδομές, ευέλικτες μορφές αγορών, αγαθών και εργασίας. Επίσης, λιγότερη γραφειοκρατία στις δοσοληψίες των πολιτών και των επιχειρήσεων όσον αφορά τη δημόσια διοίκηση.

Τον τελευταίο καιρό βρίσκεται κανείς όλο και πιο συχνά «αντιμέτωπος» με μία «πεποίθηση» που κυριαρχεί παντού, σε σχέση με τον κίνδυνο χρεοκοπίας της χώρας μας. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η Ελλάδα έχει ήδη «πτωχεύσει», ενώ αρκετοί κατακρίνουν, θεωρούν ένοχους καλύτερα για την πιθανή «χρεοκοπία», τις κυβερνήσεις μας. Κάποιοι άλλοι ενοχοποιούν την «προδιάθεση» των ελευθέρων επαγγελματιών, καθώς επίσης και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη φοροδιαφυγή. Δυστυχώς, ελάχιστοι «ενοχοποιούν» τη συνεχώς διευρυνόμενη επέκταση και τη «στρατηγική» φοροδιαφυγής κάποιων ελληνικών και διεθνών πολυεθνικών εταιρειών, τη «δυσλειτουργία» της δημόσιας διοίκησης, καθώς επίσης τη συνεχή «εκποίηση» των κερδοφόρων, κρατικών ή ιδιωτικών επιχειρήσεων μας.

Το έτος 2008, σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας «Ελευθεροτυπία», η **ΕΧΑΕ**, ιδιοκτήτης του Χρηματιστηρίου Αθηνών, με κέρδη 105 εκ. € πλήρωσε φόρο 13 εκ. € , δηλαδή πραγματικός συντελεστής 12,4% αντί 25%, ενώ η **TITAN**, με

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

κέρδη 113,29 εκ. €, πλήρωσε φόρους 7,3 εκ. € , πραγματικός συντελεστής 6,47% κλπ. Θεωρώντας ότι ο μεγαλύτερος κίνδυνος μίας χρεοκοπίας, ο οποίος είναι βέβαια υπαρκτός για κάθε επιχείρηση και για κάθε κράτος, είναι ακριβώς η ολοκληρωτική επικράτηση αυτής της «πεποίθησης» η οποία, εκτός των άλλων, δυσχεραίνει στο μέγιστο τις κυβερνήσεις (όπως άλλωστε και τις επιχειρήσεις) στη λήψη των απαιτούμενων διορθωτικών μέτρων και αντιμετωπίζοντας τη χώρα σαν μία υπερμεγέθη επιχείρηση, από τη σωστή λειτουργία της οποίας εξαρτάται απόλυτα το μέλλον όλων μας, θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε σε γενικές γραμμές το θέμα της «πτώχευσης» του ελληνικού κράτους.

1.3 Οι κοινωνικές συνέπειες των κρίσεων

Οι οικονομικές κρίσεις έχουν άμεσες επιπτώσεις όχι μόνο στους οικονομικούς δείκτες αλλά προπάντων στην κοινωνία. Ο Πίνακας 1 συνοψίζει το κόστος των κρίσεων του πληθωρισμού και της ύφεσης για μια κοινωνία.

Πίνακας 1: Το κόστος του πληθωρισμού και της ύφεσης

Πληθωρισμός Ύφεση/Ανεργία

1. «Θολώνει» τα μηνύματα που στέλνουν οι τιμές στους παραγωγούς.
2. Αφήνει παραγωγικές δυνάμεις ανενεργές αλλά και, σε κάποιο βαθμό, τις καταστρέφει.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

3. Αυξάνει την αβεβαιότητα.
4. Αναδιανέμει το εισόδημα.
5. Παράγει φτώχεια και ενισχύει την ανισότητα.

Ο λόγος που είναι χρήσιμη μια αντιπαραβολή του κοινωνικού κόστους του πληθωρισμού και εκείνου της ύφεσης είναι επειδή τα τελευταία είκοσι με εικοσιπέντε χρόνια οι πολιτικοί (και οι οικονομολόγοι) διαπληκτίζονται για το πιο από τα δύο φαινόμενα είναι περισσότερο επικίνδυνο (και, συνεπώς, πιο από τα δύο θα πρέπει να είναι διατεθειμένη να κάνει τα πάντα μια κυβέρνηση για να το αντιμετωπίσει).
(Λαπαβίτσας Κ. (2010), Η ευρωζώνη ανάμεσα στη λιτότητα και την αθέτηση πληρωμών, Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

2.1 Οι αιτίες της χρεοκοπίας

Η χρεοκοπία ενός κράτους είναι ουσιαστικά η επίσημη εξαγγελία της κυβέρνησής του, με την οποία καθιστά διεθνώς γνωστή την αδυναμία της να πληρώσει τα ληξιπρόθεσμα χρέη της χώρας της (εξ ολοκλήρου, ενός μέρους ή των τόκων τους). Επίσης η «στάση πληρωμών», στην οποία εκ των πραγμάτων υποχρεώνεται (άδεια ταμεία, αδυναμία πρόσθετου δανεισμού), ανεξάρτητα από το εάν έχει προηγηθεί ή όχι κάποια επίσημη ανακοίνωση. Περαιτέρω, η κυριότερη αιτία της χρεοκοπίας ενός κράτους (όπως και μίας επιχείρησης) είναι η υπερχρέωσή του (οι

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

πολεμικές συρράξεις και οι επαναστατικές αλλαγές πολιτεύματος), η οποία μπορεί να προέλθει:

- Από την κερδοσκοπική επίθεση εναντίον του εθνικού νομίσματος (κίνδυνος που σε μία χώρα της Ευρωζώνης δεν υφίσταται, λόγω του κοινού νομίσματος).
- Από την αρνητική οικονομική συγκυρία στις χρηματαγορές, η οποία μπορεί να καταστήσει αδύνατο ακόμη και τον «υγιή», τον εγγυημένο δηλαδή δανεισμό της (ένας κίνδυνος υπαρκτός σήμερα – παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση εν εξελίξει - ακόμη και για μία χώρα της Ευρωζώνης αφού, σύμφωνα με τη συνθήκη του Μάαστριχτ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα απαγορεύεται να αγοράζει ομόλογα των κρατών-μελών της Ευρωζώνης).
- Σαν αποτέλεσμα μίας «σειράς ετών» ελλειμματικών προϋπολογισμών, κατά τη διάρκεια των οποίων το κράτος δαπανούσε περισσότερα από όσα εισέπραττε, ενώ χρηματοδοτούσε τα ελλείματά του με συνεχώς αυξανόμενα δάνεια (ομόλογα) από τους πολίτες, από τις τράπεζες, από επενδυτές και από άλλα κράτη.
- Από το συνδυασμό, από την χρονική «συνύπαρξη» δηλαδή των παραπάνω διαφορετικών αιτιών (από την ταυτόχρονη εμφάνιση της δεύτερης και της τρίτης αιτίας, όσον αφορά μία χώρα της Ευρωζώνης).

2.2 Τα αποτελέσματα της χρεοκοπίας

Η πτώχευση ενός κράτους επιβαρύνει τους πάσης φύσεως πιστωτές του, το ίδιο το κράτος, την Οικονομία του και τους Πολίτες του. Αναλυτικότερα, διακρίνουμε τα εξής:

- Όπως είναι φυσικό, οι πιστωτές ενός κράτους χάνουν εξ' ολοκλήρου ή ένα

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

μέρος αυτών που του έχουν δανείσει, καθώς επίσης τους τόκους των χρημάτων τους. Συχνά στα πλαίσια διεθνών διαπραγματεύσεων, συμφωνείται η πληρωμή ενός ποσοστού των χρεών (για παράδειγμα, στη γνωστή κρίση της Αργεντινής οι πιστωτές έχασαν μέχρι και το 75% των απαιτήσεων τους), η αποπληρωμή των οποίων «ρυθμίζεται» διαφορετικά, συνήθως ανάλογα με το «είδος» των πιστωτών (εσωτερικού, εξωτερικού, ιδιώτες, κράτη κλπ).

➤ Όταν πτωχεύσει ένα κράτος, μηδενίζει (περιορίζει σημαντικά) τις υποχρεώσεις του απέναντι στους πιστωτές του - γεγονός που μειώνει τον προϋπολογισμό του, τόσο κατά το ποσόν των τόκων, όσο και των δόσεων επιστροφής των δανείων (χρεολυσίων). Το ίδιο το κράτος «επιβαρύνεται» κυρίως λόγω της απώλειας της εμπιστοσύνης και της αξιοπιστίας του, η οποία έχει σαν αποτέλεσμα την μείωση στο ελάχιστο της πιστοληπτικής του αξιοπιστίας. Δηλαδή, το κράτος δεν είναι πλέον σε θέση να δανείζεται από τις χρηματαγορές, πόσο μάλλον με λογικά επιτόκια.. Τα αποτελέσματα της χρεοκοπίας ενός κράτους στην Οικονομία του είναι καταστροφικά. Αμέσως μετά ακολουθεί :

- 1) μία πολύ μεγάλη τραπεζική κρίση (οι τράπεζες είναι συνήθως αυτές που κατέχουν σημαντικό μέρος των ομολόγων δημοσίου, τα οποία υποχρεούνται να «αποσβέσουν»),
- 2) μία εκτεταμένη οικονομική κρίση (η εσωτερική ζήτηση μειώνεται, οι επενδυτές αποσύρουν μαζικά το σύνολο των χρημάτων τους, η παραγωγή συρρικνώνεται, ο πληθωρισμός αυξάνεται με μεγάλους ρυθμούς, το χρηματιστήριο δέχεται πλήγμα, η αγορά των ακινήτων επίσης, λόγω απουσίας αγοραστών) και

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- 3) μία νομισματική κρίση (οι ξένοι επενδυτές «αποφεύγουν» για μεγάλο χρονικό διάστημα τη «χρεοκοπημένη» Οικονομία).

Η χρεοκοπία ενός κράτους σημαίνει πρακτικά για τους πολίτες του, τη μείωση των αποταμιεύσεων τους, είτε επειδή είναι πιστωτές του κράτους τους, είτε επειδή το νόμισμα υποτιμάται ραγδαία (δεν ισχύει για τις χώρες του Ευρώ), ενώ δεν προλαβαίνουν να κάνουν αναλήψεις από τους τραπεζικούς λογαριασμούς τους. Η έμμεση επιβάρυνση τους όμως από τα καταστροφικά αποτελέσματα στην Οικονομία του κράτους (τράπεζες, επιχειρήσεις κλπ) είναι πολύ πιο επώδυνη, κυρίως λόγω της υψηλής ανεργίας που ακολουθεί, καθώς επίσης της απώλειας όλων σχεδόν των κοινωνικών παροχών (παιδεία, υγεία κλπ) που απολάμβαναν. *(Μπελογιάννης, Ν. (2010) Το ξένο κεφάλαιο στην Ελλάδα, Αθήνα: Αγρα.)*

2.3 Μέθοδοι αποφυγής της χρεοκοπίας

Υπάρχουν αρκετές δυνατότητες για να αποφύγει ένα κράτος την οριστική του χρεοκοπία. Εάν όμως δεν υπάρξει, από αρκετό χρονικό διάστημα πριν η χρεοκοπία θεωρηθεί αναπόφευκτο γεγονός, η ανάλογη σοβαρότητα, καθώς επίσης η απόλυτη «συναίνεση» των εργαζομένων, των συνδικάτων, των επιχειρήσεων και των πολιτικών κομμάτων του, είναι εξαιρετικά δύσκολο να έχουν θετικό αποτέλεσμα. Σε γενικές γραμμές είναι οι εξής:

- Η δραστική μείωση των δημοσίων δαπανών, όπου «ύστατος» στόχος τους είναι ο περιορισμός των κοινωνικών παροχών, ενώ προέχει η ελαχιστοποίηση των διαφόρων ενισχύσεων-επιδοτήσεων (μέτρα στήριξης, φοροελαφρύνσεις κλπ), καθώς επίσης των μισθών και άλλων εξόδων που συνιστούν μεγάλο μέρος της επιβάρυνσης του ετήσιου προϋπολογισμού (οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων θεωρούνται

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ανελαστικοί , δεν μπορούν να μειωθούν επειδή προστατεύονται από συλλογικές συμβάσεις, αλλά ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων μπορεί να περιορισθεί σημαντικά).

- Η αύξηση των άμεσων και έμμεσων φόρων, καθώς επίσης η επιβολή νέων φόρων σε όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες και επιχειρήσεις της χώρας.
- Ο «τεχνητός» πληθωρισμός, μέσω των χαμηλών επιτοκίων (όπως στις Η.Π.Α σήμερα) και η αύξηση της ποσότητας των χρημάτων στην αγορά, χωρίς αντίστοιχη αύξηση του ΑΕΠ, καθώς επίσης η υποτίμηση του νομίσματος (οι «λύσεις» αυτές δεν μπορούν να εφαρμοσθούν στις χώρες της Ευρωζώνης).
- Η δυσμενέστερη όλων ίσως είναι η επιβολή «καταναγκαστικών μέτρων» εκ μέρους της κυβέρνησης, επί πλέον των συνηθισμένων φορολογικών μέτρων. Δηλαδή, οι ειδικοί φόροι εις βάρος της ατομικής περιουσίας των Πολιτών, καθώς επίσης και των επιχειρήσεων οι οποίοι επιβάλλονται «καταναγκαστικά» από το κράτος, χωρίς τη συμφωνία τους και χωρίς να έχουν «προ-αναγγελθεί» στον ετήσιο προϋπολογισμό.
- Η χειρότερη μέθοδος όλων, ο πλέον λανθασμένος κυβερνητικός χειρισμός , είναι η «φυγή προς τα εμπρός» (front running), με την οποία ουσιαστικά επιδιώκεται η μείωση των δημοσίων χρεών ως ποσοστό επί του ΑΕΠ (όχι σαν απολύτου μεγέθους και ανεξαρτήτως του ύψους των δαπανών), μέσω της αύξησης του ίδιου του ΑΕΠ. Ο κίνδυνος αυτός είναι κατά πολύ πιο αυξημένος, όταν η «δομή» μίας χώρας (διαρθρωτικά προβλήματα, ανελαστικά μεγέθη, διεθνής ανταγωνισμός, μικρές εξαγωγές, μειωμένη παραγωγικότητα, χαμηλή ανταγωνιστικότητα κλπ), υποδηλώνει την αντικειμενική αδυναμία της να αυξήσει ορθολογικά το παραγόμενο ετήσιο προϊόν της.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

➤ Τέλος, ουσιαστικά ένα κράτος θεωρείται επίσημα χρεοκοπημένο, μόνο εάν οι Πολίτες του επιδείξουν «ανυπακοή» , εάν «επαναστατήσουν» δηλαδή και εμποδίσουν την εφαρμογή των καταναγκαστικών και λοιπών μέτρων που επιβάλλονται από την κυβέρνηση τους (σε μία χώρα του Ευρώ από την Κομισιόν, μέσω της εθνικής κυβέρνησης).

2.4 Δείκτες μέτρησης του κινδύνου χρεοκοπίας

Υπάρχουν αρκετοί, διαφορετικοί δείκτες μέτρησης του κινδύνου της χρεοκοπίας μίας χώρας, οι οποίοι «χρησιμοποιούνται» τόσο από την ίδια «προληπτικά», όσο και από τις διεθνείς εταιρείες αξιολόγησης (για τον καθορισμό της πιστοληπτικής ικανότητας της, με βάση την οποία υπολογίζονται, μεταξύ άλλων, τα επιτόκια των ομολόγων του δημοσίου).

➤ Ένας σημαντικός δείκτης του κινδύνου χρεοκοπίας μιας χώρας, είναι η καθαρή θέση της – η αξία δηλαδή των περιουσιακών στοιχείων της που απομένει, εάν αφαιρέσουμε τις υποχρεώσεις της (η «μέτρηση» της καθαρής θέσης στη Γερμανία είναι υποχρεωτική από το Σύνταγμα της – στην Αυστρία μετρείται τακτικά, ενώ μόνο στην Ελβετία υπάρχει ένα ειδικό «φρένο δανεισμού», το οποίο εμποδίζει την υπερχρέωση της χώρας).

➤ Ένας δεύτερος δείκτης είναι η πορεία (διαχρονικά) και το ύψος των επιτοκίων που πληρώνει μία χώρα για τα δάνεια που λαμβάνει. Όταν δεν ξεπερνούν πολύ το επιτόκιο μίας ισχυρής Οικονομίας (στην Ε.Ε. η Γερμανία με 3%), θεωρείται ότι δεν «υποδηλώνουν» κίνδυνο χρεοκοπίας (η Αργεντινή πλήρωνε, λίγο πριν πτωχεύσει, 40 ποσοστιαίες «μονάδες βάσης» - δηλαδή πάνω από 40%).

➤ Επόμενος βασικός δείκτης είναι το ποσοστό των δημοσίων χρεών μίας

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

χώρας, σε σχέση με το ΑΕΠ της αφού, όσο μεγαλύτερο εμφανίζεται, τόσο πιο πιθανή είναι η χρεοκοπία της (το 125% που υπολογίστηκε για τη χώρα μας το 2010, είναι πολύ πάνω από το όριο ασφαλείας – 60%). Επίσης, το ποσοστό του εξωτερικού χρέους της σε σχέση με το ΑΕΠ (στη Μ. Βρετανία υπερβαίνει το 400%).

➤ Άλλοι δείκτες είναι η ρευστότητα, το ισοζύγιο πληρωμών, η ευκολία διάθεσης των δημοσίων ομολόγων, το έλλειμμα του προϋπολογισμού σε σχέση με το ΑΕΠ (η Ε.Ε. επιβάλλει το «σεβασμό» ενός ανώτατου ορίου 3%), οι εξαγωγές σε σχέση με το ΑΕΠ (υποδηλώνουν την ανταγωνιστικότητα μίας Οικονομίας), το ποσοστό των καταναλωτικών δαπανών που συμβάλλουν στο ΑΕΠ (στις Η.Π.Α. υπερβαίνει τα 75%, ενώ στη Γερμανία είναι αρκετά χαμηλότερο από το 50%), οι συνολικές αποταμιεύσεις των Πολιτών, τα χρέη των ιδιωτών, καθώς επίσης τα διαρθρωτικά και λοιπά προβλήματα της Οικονομίας (διαφθορά, γραφειοκρατία, απαρχαιωμένες δομές, μη ευέλικτη αγορά εργασίας κ.α.).

➤ Επί πλέον σημαντικός δείκτης είναι ο δανεισμός των επιχειρήσεων (εξαιρετικά επικίνδυνος στην Ελλάδα, όπου οι μεταχρονολογημένες επιταγές πλησιάζουν το 150% του ΑΕΠ, όταν σε άλλες χώρες δεν υφίσταται καν αυτός ο όρος).

➤ Η χρηματιστηριακή αξία (κεφαλαιοποίηση) όλων των εισηγμένων επιχειρήσεων της χώρας (είναι θετικό να ξεπερνούν το δημόσιο χρέος της – στην Ελλάδα υπολογίζεται γύρω στα 92,5 δις €, έναντι δημοσίου χρέους 300 δις €).

➤ Και η έκθεση των εγχώριων τραπεζών σε πιστωτικούς κινδύνους - η Αυστρία θεωρείται «ύποπτη» χρεοκοπίας, επειδή οι τράπεζες της έχουν δανείσει στα κράτη της Α. Ευρώπης ποσό που υπερβαίνει το 100% του ΑΕΠ της χώρας (άλλες «ύποπτες»

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

χώρες, εκτός της Ανατολικής Ευρώπης είναι η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Μ. Βρετανία και η Ισπανία).

2.5 Ιστορικά παραδείγματα χρεοκοπιών

Ιστορικά παραδείγματα κρατικών πτωχεύσεων υπάρχουν πάρα πολλά (από το έτος 1750 και μετά, 64 χώρες έχουν χρεοκοπήσει σε 70 διαφορετικές περιπτώσεις – κάποιες περισσότερο από μία φορά), μεταξύ των οποίων της Γερμανίας (χρεοκόπησε το 1923 και το 1948), της Αυστρίας (1811), της Δανίας (1813), της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1876), της Σοβιετικής Ένωσης (1918, όπου αρνήθηκε να αποπληρώσει τα χρέη της τσαρικής Ρωσίας), της Ισπανίας (1557, 1575 και 1596), της Ρωσίας (1998), της Αργεντινής (2002), της Ισλανδίας (2007) κ.α. Ειδικά όσον αφορά την Ισλανδία, στα πλαίσια της παρούσας χρηματοπιστωτικής κρίσης κρατικοποιήθηκαν οι τρεις μεγαλύτερες τράπεζες της χώρας, οι οποίες είχαν συνολικές υποχρεώσεις ίσες με το 900% τους ισλανδικού ΑΕΠ. Στις 16 Οκτωβρίου του 2008 όμως, η κυβέρνηση της χώρας δήλωσε ότι δεν μπορούσε να εξοφλήσει ένα ληξιπρόθεσμο ομόλογο μίας από αυτές (**Glitnir Bank**), ύψους 750 εκ. \$ γεγονός που σήμαινε ταυτόχρονα αδυναμία πληρωμών εκ μέρους της Ισλανδίας. Εν τούτοις, η χώρα δεν χρεοκόπησε «τυπικά», επειδή το ομόλογο δεν είχε εκδοθεί από την ίδια, αλλά από την τράπεζα που αναγκάστηκε να κρατικοποιηθεί για να μη χαθεί η αξιοπιστία στο τραπεζικό της σύστημα (μαζικές αναλήψεις, καταγγελία δανείων κλπ).

(Κ. Μελάς, «Παγκόσμια Κρίση, ΕΕ και Ελλάδα»)

2.6 Η ιστορία της χρεοκοπίας της Ελλάδας

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



Η μελέτη της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας μας βοηθάει να ερμηνεύσουμε πιο αποτελεσματικά τα σημερινά φαινόμενα και να «προβλέψουμε» τις επερχόμενες πολιτικές εξελίξεις. Η εμπλοκή του διεθνούς παράγοντα στην εσωτερική ζωή της Ελλάδας, οικονομικής και πολιτικής, εμφανίζεται από τα πρώτα χρόνια της ελληνικής επανάστασης και συνεχίζεται ως τις μέρες μας. Η ευθύνη ωστόσο για τις υπεριαλιστικές επεμβάσεις βαραίνει πρωτίστως την ελληνική ιθύνουσα τάξη, αριστοκρατική και αστική, και τους πολιτικούς της εκπροσώπους. Μπροστά στο ενδεχόμενο μιας πτώχευσης εξαιτίας του τεράστιου εξωτερικού δημόσιου χρέους είναι ανάγκη να αναμοχλεύσουμε τις αντίστοιχες περιπτώσεις του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα. Η πρώτη επίσημη ελληνική πτώχευση μας πηγαίνει πίσω στο 1827, πριν ακόμη αναγνωριστεί το « Βασίλειον της Ελλάδος», όταν η ελληνική διοίκηση του Ιωάννη Καποδίστρια αδυνατεί να πληρώσει τα τοκοχρεολύσια των «δανείων της Ανεξαρτησίας». Έκτοτε, το ελληνικό αστικό κράτος θα κηρύξει πτώχευση τρεις ακόμη φορές (1843,1893/97,1932). Οι πτωχεύσεις αυτές συνέβαλαν πάντοτε σε πολιτικές ανακατατάξεις και σε παρεμβάσεις των μεγάλων δυνάμεων. (*Richard Clogg, Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-2000, Κάτοπτρο, Αθήνα, 2002*)

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ

Πίνακας 2: Οι γρεοκοπίες της Ελλάδας

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

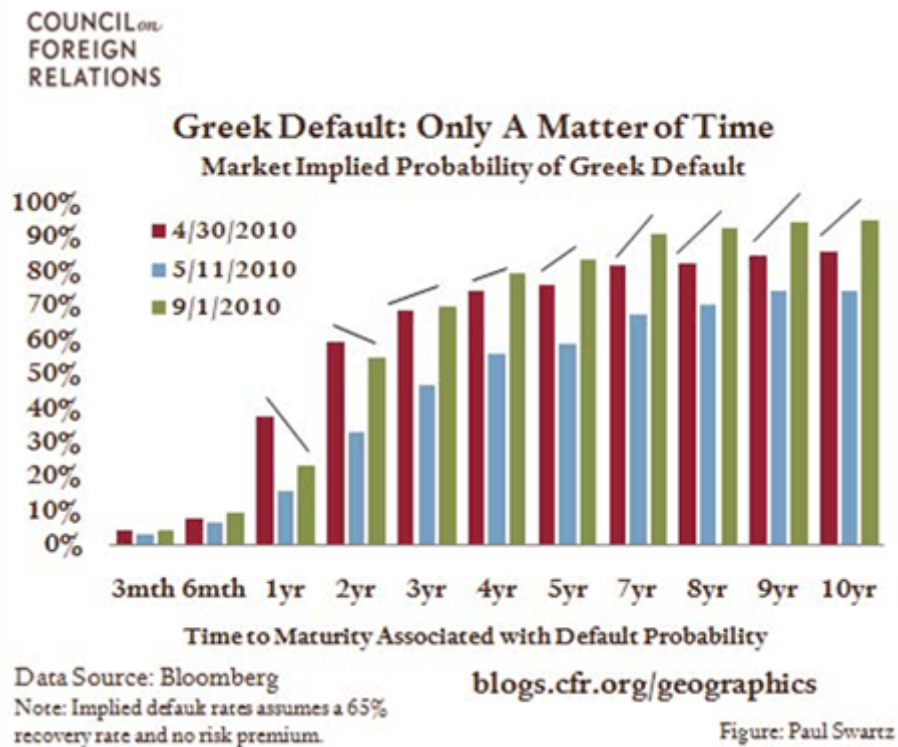
Έτος	Αιτιολογία	Ρύθμιση
1827	Αδυναμία καταβολής των τοκογρεολυσιών δύο δανείων από την Αγγλία ονομαστικής αξίας £2.800.000.	Μάχη του Ναβαρίνου! (δημιουργία κρατικής οντότητας με δυνατότητα καταλογισμού)
1843	Διακοπή εξόφλησης των δόσεων κοινοπρακτικού δανείου αξίας 60.000.000 γαλλικών φράγκων (προς αποπληρωμή των «Δανείων της ανεξαρτησίας», εξαγορά από την Τουρκία των επαρχιών Αττικής, Ευβοίας και μέρους της Φθιώτιδος και την συντήρηση των βαυαρικών στρατών)	Διακοπή των πιστωτικών γραμμών από το εξωτερικό, στροφή στον εσωτερικό δανεισμό για τη χρηματοδότηση του χρέους
1893	Αδυναμία εξυπηρέτησης δανείων συνολικής αξίας 585,4 εκατ. χρυσών φράγκων (προς εξυπηρέτηση παλαιών δανείων, ανάπτυξη υποδομών, εξαγορές και άλλων επαρχιών στη Θεσσαλία, χρηματοδότηση του «Κρητικού ζητήματος» και προμήθειες πολεμικού υλικού	Υπαγωγή το 1897 στον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο, είσπραξη για λογαριασμό των δανειστών φόρων σε είδη μονοπωλίου (αλάτι, σπύρτα, πετρέλαιο), λήψη νέου δανείου 150 εκατ. φράγκων το 1898. Άρση ΔΟΕ το 1978.
1932	Κερδοσκοπικές επιθέσεις στη δραχμή μετά την κατάρρευση του κανόνα του χρυσού, απώλεια συναλλαγματικών διαθεσίμων \$3,6 εκατ, κήρυξη στάσης πληρωμών (συνολική αξία συσσωρευμένων δανείων 2.868,1 εκατ. χρυσά φράγκα)	Τελικός διακανονισμός όλων των προπολεμικών χρεών της Ελλάδας από τον Σπύρο Μαρκεζίνη στα 1952-53. Τελικές πληρωμές εκείνων των δανείων ολοκληρώθηκαν το 1967.

Πηγές: Αλογοσκούφης και Λαζαρέτου (2002), Πολυδώρου (2009), Μαλούχος (2009).

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Πίνακας 3: Οι προσδοκώμενες πιθανότητες πτώχευσης της Ελλάδας σε βραχύ, μέσο και μακρό χρονικό διάστημα ανά τρίμηνο



Παραθέτουμε εδώ τον παραπάνω πίνακα με τις προσδοκώμενες πιθανότητες πτώχευσης της Ελλάδας σε βραχύ, μέσο και μακρό χρονικό διάστημα ανά τρίμηνο με τις αλλαγές προ και μετά Μνημονίου εποχής. Βλέπουμε ότι η αγορά μετά την 1η Σεπτεμβρίου 2010 έχει αυξήσει τις πιθανότητες για πτώχευση της χώρας από τον 4ο χρόνο μετά το Μνημόνιο. Αυτό και μόνον δείχνει ότι παρόλη τη συμφωνία των 111 δις, η αγορά προβλέπει την πτώχευση ως πολλή πιθανή. (Μπελογιάννης, Ν. (2010) *Το ξένο κεφάλαιο στην Ελλάδα, Αθήνα: Άγρα.*)

Την 1 Μαΐου όταν ανακοινώθηκε ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθεροποίησης, οι αγορές μείωσαν τις πιθανότητες για πτώχευση της Ελλάδας. Την 1η Σεπτεμβρίου η

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

αγορά θεώρησε ότι η πιθανότητα για πτώχευση τα επόμενα δύο χρόνια μειώθηκε όταν είχε πια ανακοινωθεί ο ΕΜΣ αλλά υψηλότερη σε μεγαλύτερο χρονική ορίζοντα.

Σε άρθρο τους οι «*Financial Times*» στις 27 Σεπτεμβρίου 2010 έγραφαν ότι η Ελλάδα δεν θα αποφύγει την χρεοκοπία. «*Η Ελλάδα περνάει κρίση στις αγορές ομολόγων. Αποδόσεις που υπερβαίνουν το 10% είναι αδύνατον να πληρωθούν από μία χώρα η οποία από τον Μάιο συντηρείται από τα δάνεια των 110 δις ευρώ της Ευρώπης και του ΔΝΤ*». Σχεδόν όλοι πιστεύουν ότι η Ελλάδα δεν θα μπορέσει να επιβιώσει χωρίς να προχωρήσει κάποια στιγμή σε αναδιάρθρωση των χρεών της – το ύψος των αποδόσεων δείχνει πιθανότητα χρεοκοπίας της τάξεως του 90% μέσα στην επόμενη δεκαετία, σύμφωνα με το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων των ΗΠΑ. Είναι εύκολο να δεχτεί κανείς το επιχείρημα πως η κρατική χρεοκοπία είναι απίθανη: κανένα ανεπτυγμένο κράτος δεν έχει υπαναχωρήσει των υποχρεώσεών του μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Τον 19ο αιώνα όμως οι χρεοκοπίες ήταν πιο συχνές. Η Ισπανία, επί παραδείγματι, οδηγήθηκε σε χρεοκοπία 87 φορές τον 19ο αιώνα, ενώ η Ελλάδα τουλάχιστον 4 φορές. (*Soros, George, Η οικονομική κρίση του 2008 και η σημασία της*)

Οι χρεοκοπίες συνήθως καθοδηγήθηκαν τουλάχιστον από έναν από τους παρακάτω λόγους:

- Χειροτέρευση των όρων εμπορίου της δανειζόμενης χώρας,
- Ύφεση στον πυρήνα των χωρών που προμήθευσαν τα κεφάλαια,
- Αύξηση του κόστους του διεθνούς δανεισμού, η οποία προέρχεται από τις δανειστριες χώρες λόγω π.χ. εφαρμογής στενότερης νομισματικής πολιτικής,

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- Οικονομική κρίση στις μεγαλύτερες δανειζόμενες χώρες, η οποία μεταδίδεται διεθνώς διαμέσου χρηματοπιστωτικών και εμπορικών δεσμών.

Οι πτωχεύσεις μπορούν να οδηγήσουν σε διάφορα είδη αναδιαρθρώσεων τα οποία είναι δυνατόν να δεχτούν οι πιστωτές. Η υπόθεση της αναδιαπραγμάτευσης του χρέους δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση. Κατά μέσον όρο η διαδικασία αυτή για χώρες του Τρίτου Κόσμου διαρκούν 7,5 χρόνια. Το πιο σημαντικό στοιχείο σε μια αναδιαπραγμάτευση είναι ο χρόνος. Μακρόσυρτες διαδικασίες στο τέλος καταλήγουν ίσως και σε υψηλότερα χρέη.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ



Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

3.1 Η πρώτη πτώχευση του 1827

Η αναγνώριση της ελληνικής ανεξαρτησίας ήταν προϊόν των πολεμικών επιτυχιών των ελλήνων κυρίως από το 1821 ως το 1824, του φιλελληνικού κινήματος αλλά και του ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων της εποχής. Το πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1830 αποτελεί έναν συμβιβασμό για τα συμφέροντα τους. Το νεοϊδρυθέν ελληνικό κράτος υπήρξε δέσμιος του διεθνούς συστήματος ασφαλείας αλλά και του βρετανικού κυρίως χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Οι χρηματοπιστωτικοί οίκοι του Λονδίνου εκχώρησαν το 1824 και 1825 τα περιβόητα «δάνεια της ανεξαρτησίας» με επαχθείς όρους για τους επαναστατημένους Έλληνες. Έτσι, η πρώτη πτώχευση έρχεται το 1827, όταν το ελληνικό κράτος δεν υπήρχε ακόμη (επισήμως). Ο απελευθερωτικός αγώνας του 1821 υπήρξε μια μοναδική ευκαιρία για τις αγγλικές τράπεζες. Ενώ δάνεισαν τους επαναστάτες με ονομαστικά δάνεια συνολικού ύψους 2.8 εκατ. λιρών της εποχής, τελικά μόνο το 20% του ποσού έφτασε στον σκοπό του. Το μεγαλύτερο σπαταλήθηκε στην προπληρωμή τόκων και προμηθειών, στα χρηματιστήρια της Ευρώπης ή σε παραγγελίες πολεμικού υλικού που ποτέ δεν έφτασε στην Ελλάδα. Το πιο επαχθές όμως μέτρο που προβλέπονταν για την αποπληρωμή των δανείων ήταν η υποθήκευση των «εθνικών κτημάτων» που είχαν εγκαταλειφθεί από τους Τούρκους ιδιοκτήτες τους. Η ιστορία δανεισμού της χώρας μας από τις «ξένες δυνάμεις» αρχίζει με τα δύο αυτά γνωστά βρετανικά δάνεια. Ένα ακόμα μέρος του δανείου καταναλώθηκε για τις εμφύλιες αναμετρήσεις, με αποτέλεσμα ένα πολύ μικρό μόνο μέρος αυτών των χρημάτων να χρησιμοποιηθεί τελικά για τους ουσιαστικούς σκοπούς της Επανάστασης. Τα ληστρικά αυτά δάνεια επέβαλαν σαν υποθήκη την εθνική κτηματική περιουσία. Έτσι τα δάνεια που

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

συνήθησαν το 1824 και το 1825 έφεραν την πρώτη πτώχευση νωρίτερα και από τη δημιουργία του ελληνικού κράτους καθώς το 1827 δηλώνεται αδυναμία εξυπηρέτησης των δανείων αφού δεν είχαν καν εισπραχθεί. Το 1827 ο Καποδίστριας ζήτησε καινούριο δάνειο από τους Ευρωπαίους για να μπορέσει να ανταποκριθεί στην αποπληρωμή ενός μέρους των προηγούμενων δανείων και για να βοηθήσει την ανόρθωση της ελληνικής οικονομίας. Το αίτημά του όμως δεν έγινε αποδεκτό, οι ξένοι δανειστές δεν είχαν διάθεση να παραχωρήσουν νέα δάνεια στους Έλληνες. Υπό αυτές τις συνθήκες και μπροστά στην αδυναμία εξυπηρέτησης των δανείων της ανεξαρτησίας η ελληνική διοίκηση οδηγείται στην πτώχευση. Για την αντιμετώπιση της κατάστασης ο Καποδίστριας στράφηκε σε ένα εσωτερικό κυρίως πρόγραμμα ανοικοδόμησης της οικονομίας που προκάλεσε όμως την αντίδραση τόσο του εξαθλιωμένου λαού που ζητούσε την αναδιανομή των «εθνικών γαιών» όσο και των προκρίτων που αισθάνθηκαν ότι παραμερίζονται από τα κέντρα άσκησης της εξουσίας. *(Η ιστορία του ελληνικού έθνους, τόμος ΙΓ)*

Βέβαια, σύμφωνα με τους ιστορικούς, η πτώχευση μπορεί να μας βγήκε και σε καλό, καθώς ίσως συνδέεται ακόμη και με τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου που έγινε την ίδια χρονιά έπειτα από μυστική συμφωνία των Μεγάλων Δυνάμεων, που έτσι διέσωσαν την ελληνική επανάσταση οδηγώντας τελικά στη δημιουργία κράτους, από το οποίο και θα μπορούσαν κάποτε να εισπράξουν. Μόλις το ελληνικό κράτος συστάθηκε και επίσημα, οι πιστωτές έσπευσαν να εισπράξουν.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

3.2 Η δεύτερη πτώχευση του 1843

Εισέπραξαν μάλιστα τόσο πολύ που το 1843 οδήγησαν στη δεύτερη πτώχευση. Αφού το Λονδίνο και το Παρίσι πρώτα αρνήθηκαν να δανείσουν τον Ιωάννη Καποδίστρια, ο οποίος για να κάνει το κράτος να λειτουργήσει έβαλε χρήματα από την προσωπική του περιουσία και εξέδωσε τα πρώτα ακάλυπτα ελληνικά χαρτονομίσματα. Για την διασπάθιση των «δανείων της ανεξαρτησίας» ευθύνονται ως ένα βαθμό και οι ίδιοι οι έλληνες καθώς ένα τμήμα τους δόθηκε για την διεξαγωγή των εμφυλίων πολέμων στα χρόνια της επανάστασης. Θα πρέπει ωστόσο να αναγνωρίσουμε ότι η αποδοχή από τη μεριά τους των ληστρικών δανείων ήταν εν μέρει δικαιολογημένη με βάση τις πολεμικές συνθήκες, την διάλυση της οικονομίας και κυρίως την ανάγκη για διεθνή αναγνώριση. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους και την επιβολή του Όθωνα ως βασιλιά το 1832, οι μεγάλες δυνάμεις και η ξενόφερτη βαυαρική διοίκηση συνέχισαν την καταλήστευση του ελληνικού λαού. Ο ερχομός του συνοδεύτηκε από εγγυήσεις για την παροχή δανείου 60 εκ. γαλλικών φράγκων (που δεν είχε δοθεί το 1827 από τα οποία τα 33 εκατ. πήγαν αμέσως για την αποπληρωμή των «Δανείων της Ανεξαρτησίας»). Μέχρι το 1833 είχαν εκχωρηθεί τα 2/3 του δανείου που ουσιαστικά χρησιμοποιήθηκαν για αποπληρωμή των δύο προηγούμενων βρετανικών δανείων. Στην πραγματικότητα το ποσό που έφτασε και πάλι στην Ελλάδα ήταν πολύ μικρότερο ενώ το μεγαλύτερο μέρος του δαπανήθηκε στο στρατό, την κρατική γραφειοκρατία και την εξυπηρέτηση των δανειακών υποχρεώσεων. Παράλληλα, τα «εθνικά κτήματα» συνέχιζαν να είναι υποθηκευμένα.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Η μη ανάκαμψη, έτσι, της οικονομίας προκάλεσε την άρνηση καταβολής της τρίτης δόσης του δανείου διότι η χώρα αδυνατούσε να εκπληρώσει το δημόσιο χρέος της.

Τελικά ο Όθωνας αναγκάστηκε να κηρύξει πτώχευση, ζητώντας νέα δάνεια. Υπό τον φόβο της εισβολής των μεγάλων δυνάμεων και κάτω από την υπόδειξή τους προχωρεί στη μείωση των τακτικών δαπανών που περιλαμβάνει και περικοπές μισθών. Ο Βαυαρός βασιλιάς και οι σύμβουλοι του αφού πρώτα συντέλεσαν στην οικονομική παράλυση του κράτους, στη συνέχεια προσπάθησαν να ικανοποιήσουν τον ξένο παράγοντα βάζοντας σε δεύτερη μοίρα τα συμφέροντα του ελληνικού λαού. Η διάσκεψη που συνήλθε στο Λονδίνο έθεσε αυστηρούς όρους για την καταβολή των ελληνικών οφειλών, όρισε επιτροπή ελέγχου της ελληνικής οικονομίας και επέβαλε την εκχώρηση όλων των εθνικών πόρων για την εξυπηρέτηση των δανείων τους. Η οικονομική κρίση, η χρεοκοπία και μια σειρά άλλων πολιτικών παραγόντων έθεσαν τη βάση για την παρέμβαση στα πολιτικά πράγματα της χώρας ενός στρατιωτικού κινήματος που τύγχανε της υποστήριξης ή της ανοχής των πολιτικών κομμάτων και του ελληνικού λαού. Οι κινηματίες συμπύκνωσαν τα πολιτικά, οικονομικά και θεσμικά αιτήματα στην απαίτηση για παραχώρηση συντάγματος. Στις 3 Σεπτεμβρίου όταν υπογράφονταν στο Λονδίνο η συμφωνία για τις υποχρεώσεις της Ελλάδας ο λαός στην Αθήνα περικύκλωνε το παλάτι. Κάτω από αυτό το βάρος ο Όθωνας αναγκάστηκε να αποδεχθεί τη θέσπιση συντάγματος. Το σύνταγμα ψηφίστηκε τον Μάρτιο του 1844. Επίσης δόθηκαν 12,5 εκατομμύρια για την εξαγορά από μέρος της Τουρκίας των επαρχιών Αττικής, Ευβοίας και μέρους της Φθιώτιδος και 7,5 εκατομμύρια για την συντήρηση των βαυαρικών στρατευμάτων. Οι Μεγάλες Δυνάμεις άλλαζαν σταδιακά τον χάρτη, η Ελλάδα αγόραζε, η Οθωμανική

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Αυτοκρατορία πουλούσε και οι διεθνείς τραπεζίτες ήταν ευτυχείς. Στις επόμενες δεκαετίες, παρά τη σχετική ανάπτυξη της ναυτιλίας και βιομηχανίας, το δημόσιο χρέος συνέχιζε να μεγαλώνει. Επιβαρύνθηκε επίσης από τις αποζημιώσεις που πληρώσαμε στους Τούρκους για την παραχώρηση της Θεσσαλίας και της Άρτας.

3.3 Η τρίτη πτώχευση του 1893 και το «Δυστυχώς Επτωχεύσαμεν» του Τρικούπη

Το 1841 ο Βρετανός πρεσβευτής στην Ελλάδα sir Edmund Lyons δηλώνει : « *Μια πραγματικά ανεξάρτητη Ελλάδα είναι παραλογισμός. Η Ελλάδα μπορεί να γίνει είτε Ρωσική είτε Αγγλική. Και αφού δεν πρέπει να γίνει ρωσική είναι ανάγκη να γίνει Αγγλική*». Η δήλωση αυτή είναι ενδεικτική του τρόπου με τον οποίο οι ξένοι ιμπεριαλιστές αντιμετώπιζαν την ελληνική ανεξαρτησία. Το 1854 ξεσπάει ο Κριμαϊκός πόλεμος ανάμεσα στην Ρωσία από τη μια και τους αγγλογάλλους από την άλλη. Η βαυαρική κυβέρνηση παρασυρμένη από ένα κλίμα εθνικισμού που καλλιεργήθηκε από την εποχή της « Μεγάλης ιδέας» του Κωλέττη σπεύδει να σταθεί στο πλευρό του τσάρου χωρίς να ζητήσει κανένα αντάλλαγμα εδαφικό ή οικονομικό. Η απάντηση των αγγλογάλλων είναι άμεση. Τον Μάιο της ίδιας χρονιάς στρατιωτικό σώμα αποβιβάζεται στον Πειραιά. Οι σύμμαχοι προχωρούν σε μία άνευ προηγουμένου κατοχή της χώρας ενώ μέχρι το τέλος του πολέμου διορίζουν υπουργούς και ανεβοκατεβάζουν κυβερνήσεις. Το 1857 συγκροτούν μαζί με ρώσους εκπροσώπους μια επιτροπή Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου που είχε ως στόχο την εξεύρεση τρόπων για την πληρωμή των ελληνικών δόσεων του δανείου του 1832.

Η επιτροπή αποφασίζει την εκχώρηση των εσόδων του ελληνικού κράτους από τα κυβερνητικά μονοπώλια, τους φόρους του καπνού, τα έσοδα φορολόγησης και

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

τους τελωνειακούς δασμούς. Παράλληλα, καταθέτει προτάσεις και υποδείξεις για την εξυγίανση των δημοσιονομικών και τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης. Από τη δεκαετία του 1860 και έπειτα, η ανάπτυξη της ελληνικής ναυτιλίας, βιομηχανίας και των τραπεζών οδηγούν στην πολιτική αφύπνιση της ελληνικής αστικής τάξης. Τα νέα κοινωνικά στρώματα θα στρατευτούν πολιτικά γύρω από το κόμμα του Χαρίλαου Τρικούπη και οι παραδοσιακές κοινωνικές κάστες γύρω από τον Δηλιγιάννη . Η παρατεταμένη επιστράτευση που εφάρμοσε ο Δηλιγιάννης στα μέσα της δεκαετίας του 1880, διαχειριζόμενος με τον τρόπο αυτό την κρίση της Ανατολικής Ρωμυλίας, αύξησε κατακόρυφα το δημόσιο έλλειμμα.

Ως αποτέλεσμα η κατάσταση των δημόσιων οικονομικών πήρε διαστάσεις σοβαρού προβλήματος. Όταν ο Τρικούπης αναλαμβάνει την πρωθυπουργία το 1881 παρά τις προσπάθειες του για εξορθολογισμό της λειτουργίας του κράτους, στην οικονομική του πολιτική υπηρετεί πιστά τις ανάγκες του μεγάλου κεφαλαίου της εποχής. Την ίδια χρονιά στην Ελλάδα προσαρτάται η Θεσσαλία και η Άρτα. Το εξωτερικό χρέος μεγαλώνει λόγω και των οικονομικών αποζημιώσεων που χρειάζεται να καταβληθούν στην Τουρκία για την παραχώρηση των περιοχών αυτών.

Από το 1879 ως το 1890 η χώρα δανείζεται αλόγιστα ενώ αναγκάζεται να εκχωρεί σε δάνεια το 40 με 50% των εσόδων της. Με τα χρήματα των νέων δανείων επιδίωξε να αποπληρώσει παλαιότερες οφειλές, να καλύψει τα πάγια έξοδα του κράτους και να προχωρήσει στην υλοποίηση του προγράμματός του για τα δημόσια έργα. Ο κρατικός προϋπολογισμός τις χρονιές εκείνες είναι μονίμως ελλειμματικός και το ισοζύγιο πληρωμών αρνητικό. Τη δεκαετία του 1880 υπάρχει ραγδαία πτώση στις εξαγωγές

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

του κύριου εξαγωγικού προϊόντος, της σταφίδας, εξαιτίας και της ανάκαμψης των γαλλικών εξαγωγών. Η ελληνική οικονομία φτάνει στην κατάρρευση καθώς τα έσοδα από την εξαγωγή της σταφίδας διοχετεύονταν στην αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους. Όταν ανέλαβε και πάλι την εξουσία το 1892, το πρόβλημα του δημόσιου ελλείμματος ήταν ακόμη πιο οξυμένο. Παρά τις επανειλημμένες προσπάθειές του δεν κατάφερε να συνάψει νέο δάνειο με στοιχειωδώς αποδεκτούς όρους και παραιτήθηκε. Τότε ανέλαβε την εξουσία ο Σ. Σωτηρόπουλος στηριζόμενος στη βασιλική εύνοια και χωρίς τη στήριξη της βουλής. Αξίζει να σημειωθεί ότι την κυβερνητική μεταβολή στήριξε και ο Ανδρέας Συγγρός, ο οποίος εκπροσωπώντας γαλλικά και ομογενειακά συμφέροντα έκανε ότι μπορούσε στην προηγούμενη φάση για να μη λάβει η Ελλάδα νέο δάνειο και να παγιωθεί η εντύπωση ότι οδεύει για πτώχευση το ελληνικό κράτος. Ο σκοπός από τότε ήταν η επιβολή διεθνούς ελέγχου, ώστε να εξασφαλιστούν οι απολαβές των δανειστών. Η κυβέρνηση Σωτηρόπουλου διαπραγματεύθηκε τη σύναψη δανείου με τον αγγλικό οίκο Χάμπρο το οποίο ονομάστηκε "Δάνειο Κεφαλαιοποίησης" και είχε εξαιρετικά τοκογλυφικούς όρους. Παρά ταύτα το συγκεκριμένο δάνειο έδινε τη δυνατότητα να μετατραπούν τα καθυστερημένα τοκοχρεολύσια των προηγούμενων δανείων σε τίτλους νέου δανείου.

Λίγο αργότερα ο Χαρίλαος Τρικούπης ανέλαβε και πάλι την εξουσία, ακύρωσε το "δάνειο κεφαλαιοποίησης" και προσπάθησε να συνάψει νέο. Στη συνέχεια, και για μεγάλο διάστημα επικράτησε ο εσωτερικός δανεισμός και ο εξωτερικός υποχώρησε αισθητά. Μάταια όμως! Η δανειοληπτική αξιοπιστία της Ελλάδας είχε πλέον πληγεί ανεπανόρθωτα, μέχρι που από το 1879 ξεκινά μια δωδεκαετία ραγδαίας αύξησής του που οδήγησε τη χώρα στα 1893 να χρωστά στο εξωτερικό 585,4 εκατ. φράγκα και να

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

πτωχεύει για τρίτη φορά διά στόματος (αλλά όχι εξαιτίας του) Χαρίλαου Τρικούπη. Όλοι οι κρατικοί υπολογισμοί αυτής της περιόδου ήταν ελλειμματικοί. Έτσι στις 10 Δεκεμβρίου 1893 ο Τρικούπης αναγνώρισε μέσα στην αίθουσα του κοινοβουλίου την πτώχευση του ελληνικού κράτους. Με νόμο η κυβέρνηση περιόρισε την εξυπηρέτηση των τόκων κατά 30% και ανέστειλε την πληρωμή των τοκοχρεολυσίων. Αυτή η εξέλιξη είχε σημαντικές συνέπειες στη διεθνή οικονομική αλλά κυρίως πολιτική θέση της Ελλάδας στο εξωτερικό. Επίσης, δημιούργησε αρνητικό κλίμα στο εσωτερικό. Η αίσθηση ταπείνωσης που διαχύθηκε στον πληθυσμό για την οικονομική αδυναμία του κράτους συνέβαλε κατά ένα μέρος στην οργάνωση μυστικών εθνικιστικών εταιρειών και στην προώθηση αλυτρωτικών στόχων. Η εθνική κυριαρχία της χώρας είχε δεχθεί ακόμη ένα ισχυρό πλήγμα.

Η τρίτη αυτή πτώχευση της Ελλάδας σήμανε κλονισμό της δραχμής και ολοκληρωτικό μαρασμό της ελληνικής οικονομίας. Η κήρυξη της Ελλάδας σε πτώχευση έγινε με αφορμή τη βίαιη ανθελληνική εκστρατεία στο εξωτερικό, αλλά και για την επιβολή δυσβάσταχτων βαρών στις λαϊκές μάζες. Η ιστορία λέει επίσης ότι ο Τρικούπης έσπευσε στην Ευρώπη και ζήτησε δάνεια για την οικονομική στήριξη της υπερχρεωμένης ελληνικής οικονομίας. Οι κυβερνήτες και οι τραπεζίτες της Ευρώπης αρνήθηκαν τη χορήγηση νέου δανείου και φυσικά τη στήριξη που αναζητήσε σ' αυτούς ο Τρικούπης. Το δημόσιο χρέος της χώρας διογκώθηκε στη συνέχεια από τα έξι ληστρικά δάνεια του Τρικούπη για την ανάκαμψη της χώρας και την εξυπηρέτηση των προηγούμενων δανείων, και από την πολεμική αποζημίωση που αναγκαστήκαμε να καταβάλουμε στους Τούρκους μετά την ελληνική στρατιωτική πανωλεθρία το 1897. Έτσι πολύ γρήγορα η οικονομική ολίσθηση συμπληρώθηκε

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

από τη στρατιωτική ήττα στον πόλεμο του 1897, η οποία με τη σειρά της επέτρεψε την ολοκλήρωση του οικονομικού διασυρμού, με την επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου το 1898. Έτσι, ο τελευταίος έχασε στις εκλογές του Απρίλη του 1895, αποσύρθηκε από την πολιτική και πέθανε ένα χρόνο αργότερα (το 1896) στη Ριβιέρα της Γαλλίας. (*Mark. L. J Wright, Restructuring foreign debt with private sector creditors: theory and practice, University of California*)

Τα αποτελέσματα ήταν ολέθρια: Μετά το θάνατο του Χ. Τρικούπη ακολούθησε ο καταστροφικός ελληνο-τουρκικός πόλεμος του 1897. Η ειρήνη κοστίζει στην Ελλάδα, μεταξύ άλλων, και 4 εκατ. λίρες ως πολεμικές αποζημιώσεις. Η κατάληξη αυτού του πολέμου ήταν η επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (ΔΟΕ), από τους ξένους και ντόπιους πιστωτές της Ελλάδας, τους λεγόμενους "ομολογιούχους".

Η χρεοκοπία οδήγησε στις πρώτες εργατικές κινητοποιήσεις και απεργίες με πιο σημαντική εκείνη των μεταλλωρύχων του Λαυρίου το 1896. Κυρίως όμως συνέβαλε στην ανάπτυξη μιας εθνικιστικής υστερίας που υποδαυλιζονταν από την «Εθνική Εταιρεία» και την ανοχή ή σύμπραξη της κυβέρνησης Δηλιγιάννη. Ο Δηλιγιάννης προσπάθησε ανεπιτυχώς να έρθει σε συμφωνία με τους ξένους ομολογιούχους των δανείων για συμβιβασμό.

Το 1896 ξεσπάει εξέγερση στην Κρήτη εναντίον της Οθωμανικής διοίκησης . Ο πρωθυπουργός, υπό την πίεση της «Εθνικής Εταιρίας» και της κοινής γνώμης ζητάει από τον βασιλιά Γεώργιο την αποστολή ελληνικών στρατευμάτων. Τα στρατεύματα φτάνουν στο νησί τον Φεβρουάριο του 1897. Η πύλη αντιδρά οργισμένα και στέλνει τον στρατό της κατά μήκος των ελληνοτουρκικών συνόρων

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ενώ οι μεγάλες δυνάμεις δεν συγκινούνται από τις ελληνικές απαιτήσεις. Αντίθετα αποφασίζουν τον ναυτικό αποκλεισμό της Κρήτης. Η Ελλάδα ανέτοιμη από κάθε άποψη και θύμα του εθνικιστικού παραληρήματος της «Εθνικής εταιρείας», που ουσιαστικά ασκούσε την εξωτερική πολιτική, και των επικίνδυνων κυβερνήσεων υπέστη στρατιωτική πανωλεθρία από τον τουρκικό στρατό τον Μάιο του 1897. Ως αποτέλεσμα της ήττας αναγκάστηκε να πληρώσει πολεμικές αποζημιώσεις 4 εκ. τουρκικών λιρών και να δεχθεί νέο Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο για το διογκωμένο εξωτερικό της χρέος. Ο «Έλεγχος», εκτός από τη διαχείριση όλων των οικονομικών πόρων του κράτους ανέλαβε να καθορίζει και τη νομισματική πολιτική.

3.4 Η τέταρτη πτώχευση του 1932 και οι προσπάθειες για ανάκαμψη

Η πτώχευση του 1893-1897 είχε ως αποτέλεσμα και την χρεοκοπία του παλιού πολιτικού συστήματος. Με το κίνημα στο Γουδί το 1909 και την επικράτηση του Βενιζέλου εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος πολιτικής κυριαρχίας της ελληνικής αστικής τάξης. Το «Κόμμα των Φιλελευθέρων» επαγγέλθηκε τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους. Η οικονομική του πολιτική ωστόσο δεν διαφοροποιήθηκε ιδιαίτερα από τις κυβερνήσεις του παρελθόντος ή από τα υπόλοιπα αστικά κόμματα της εποχής.

Παρά τις επιτυχίες του στην εξωτερική πολιτική με την προσθήκη των «νέων χωρών» ύστερα από τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-13 και τον Α παγκόσμιο ο Βενιζέλος δεν επιχείρησε μια πραγματικά δίκαιη αναδιανομή του πλούτου προς όφελος της εργατικής τάξης και του λαού. Τον Μάρτιο του 1910 συνάπτονται νέα δάνεια για νέα έργα. Ο νόμος περί «Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου» που τηρείται

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ευλαβικά επί δύο δεκαετίες παραβιάζεται για πρώτη φορά το 1920 με την έκδοση 600 εκατ. δρχ. που ακολουθούνται από άλλα 500 εκατ. το 1921 και από ακόμη 550 εκατ. το 1922, ήταν όλα για τις ανάγκες του πολέμου. Στα χρόνια των κυβερνήσεων του (1910-15, 1917-20, 1928-32) στηρίχθηκε κατά κόρον στον εξωτερικό δανεισμό. Από το 1923 ως το 1932 τα συνεχή δάνεια από το εξωτερικό αυξάνουν το ανυπέβλητο δημόσιο χρέος ενώ το ισοζύγιο πληρωμών παρά τις όποιες προσπάθειες παραμένει αρνητικό . Παρά την ήττα όμως στη Μικρά Ασία, η πτώχευση έχει αποφευχθεί με το Α΄ Αναγκαστικό Δάνειο που επιβάλλεται από τον υπουργό Οικονομικών Π. Πρωτοπαπαδάκη, ο οποίος κόβει στη μέση τα χαρτονομίσματα, κρατά το ένα μέρος στην κυκλοφορία και ανταλλάσσει το άλλο με τίτλους εσωτερικού δανείου (κάπως έτσι σώζει την Ελλάδα από μια άλλη επικείμενη πτώχευση στη δεκαετία του 1950 και ο Σπύρος Μαρκεζίνης με το «κόψιμο των τριών μηδενικών» και την εισαγωγή της «νέας» δραχμής της σταθεροποίησης).

Στην αποφυγή της πτώχευσης το '22 συμβάλλει και το δάνειο υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών για τους πρόσφυγες. Μπορεί η ήττα του '22 να μη φέρνει πτώχευση, αλλά οι ανάγκες αναδιοργάνωσης του στρατού και περίθαλψης των προσφύγων οδηγούν σε νέο υπερβολικό εξωτερικό δανεισμό καθώς στην Ελλάδα κεφάλαια δεν υπάρχουν. Το 1929 ξεσπάει η παγκόσμια οικονομική κρίση ύστερα από το κραχ του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης. Η κρίση είχε άμεσες συνέπειες στην οικονομία της Ελλάδας. Οι εξαγωγές καπνού, που είχε υποκαταστήσει τη σταφίδα ως κύριο εξαγωγικό προϊόν, μειώθηκαν δραματικά εξαιτίας της γερμανικής ύφεσης. Η Γερμανία αποτελούσε τον κύριο εισαγωγέα του ελληνικού καπνού .Ένα χρόνο πριν, η χώρα είχε επανέλθει στον «κανόνα χρυσού» με σκοπό να προσελκύσει επενδύσεις

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ξένων κεφαλαίων. Και συγκεκριμένα στις αρχές του 1932 όπου η ελληνική κυβέρνηση ζητούσε πενταετή αναστολή πληρωμής τοκοχρεολυσίων του δημοσίου χρέους (το εξωτερικό χρέος απορροφούσε πλέον πάνω από το 40% του δημοσίου προϋπολογισμού και άνω του 80% του συναλλάγματος, που απέφεραν οι εξαγωγές) και παροχή δανείου 50.000.000 δολαρίων σε τέσσερις ετήσιες δόσεις.

Στο μεταξύ, στην Αθήνα οργιάζε η φημολογία ανάμεσα σε επίσημους και ανεπίσημους οικονομικούς κύκλους. Άλλοι έλεγαν ότι ο Βενιζέλος είχε εξασφαλίσει το δάνειο και δημιουργούσε το θόρυβο για δικό του όφελος. Η αντίθετη εκδοχή, η οποία ήταν και η σωστή, ανέφερε ότι ο Βενιζέλος δεν είχε πετύχει τίποτα και το μόνο που έμενε να κάνει ήταν ν' αυξήσει τους φόρους, για να ισοσκελίσει τον προϋπολογισμό. Αν τελικά, συνέβαινε το δεύτερο, τότε η εντεινόμενη λαϊκή αγανάκτηση και η αναμενόμενη αποτυχία στο δάνειο θα οδηγούσαν το Βενιζέλο σε παραίτηση. Στο εσωτερικό η πολιτική κατάσταση χειροτέρευε. Ο Βενιζέλος σε συνάντηση με τους πολιτικούς αρχηγούς των κομμάτων στις 25 και 28 Μαρτίου, πρότεινε τη συγκρότηση οικουμενικής κυβέρνησης και την υποστήριξη των αιτημάτων της Ελλάδας στην Κ.Τ.Ε. στα μέσα του Απριλίου.

Μ' αυτές τις προτάσεις ήθελε ν' αποσπάσει από πάνω του τη διαφαινόμενη αποτυχία της κυβέρνησής του, μεταθέτοντας την ευθύνη της χρεοκοπίας σε συλλογικό επίπεδο. Απ' την άλλη, πίστευε ότι η υποστήριξη των ελληνικών απόψεων από το σύνολο του πολιτικού κόσμου στην Κ.Τ.Ε. θα έδινε μεγαλύτερο κύρος στις προτάσεις τους κι έτσι, ίσως είχαν περισσότερες πιθανότητες να πετύχουν τους στόχους τους. Οι ηγέτες της αντιπολίτευσης συμφώνησαν, εκτός από τον Παναγή

Οι πτώχευσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Τσαλδάρη του Λαϊκού Κόμματος που διέβλεπε τάση μεταφοράς της αποτυχίας της οικονομικής πολιτικής του Βενιζέλου στα υπόλοιπα κόμματα. Ο πολιτικός φανατισμός που επικρατούσε στο εσωτερικό, εξέθετε ακόμα περισσότερο τη χώρα στο εξωτερικό, ιδιαίτερα από τη στιγμή που οι Έλληνες πρέσβεις εργάζονταν, για να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για το επιδιωκόμενο δάνειο, αλλά και για το διακανονισμό του θέματος των πληρωμών προς τους ομολογιούχους.

Στις 15 Απριλίου, ο πρέσβης της Αγγλίας, Ramsay, ειδοποιούσε ότι η κατάσταση της Ελλάδας χειροτέρευε. Το εμπορικό χρέος διογκωνόταν, η τιμή της λίρας είχε φτάσει ανεπίσημα στις 580 δραχμές (375 δραχμές το 1928), ενώ η μαύρη αγορά χρυσού και συναλλάγματος οργίαζε. Στις 13 Απριλίου, ο Βενιζέλος βρισκόταν στη Γενεύη για τη συνδιάσκεψη του Συμβουλίου της Κ.Τ.Ε. Στις 15 Απριλίου, ο Βενιζέλος μίλησε στην Κ.Τ.Ε. για τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Επανέλαβε τις αιτήσεις του για πενταετή αναβολή πληρωμών και το δάνειο των 50.000.000 δολαρίων. Όμως, η τελική απόφαση της Κ.Τ.Ε. δεν ήταν ευνοϊκή. Μετά και από αυτή την απόφαση, οι εξελίξεις για την Ελλάδα ήταν ραγδαίες. Στις 21 Απριλίου, παραιτήθηκε ο υπουργός Οικονομικών, Γεώργιος Μαρής, ύστερα από διαφωνία με το Βενιζέλο. Ο Μαρής πίστευε ότι, αν εγκατέλειπαν το χρυσό κανόνα, θα έπρεπε να κηρύξουν εκλογές, γιατί διαφορετικά θα έπρεπε τα βαριά φορολογικά μέτρα να τα χρεωθεί μόνο το κόμμα τους. Αλλά ο Βενιζέλος διαφώνησε κι έτσι ο Μαρής παραιτήθηκε. Τελικά, τον Μάρτιο του 1931, λίγο πριν από την τελευταία πτώχευση του 1932, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού του υπουργού Οικονομικών καθηγητή Βερβαρέσσου, η Ελλάδα χρωστάει στο εξωτερικό 2,868,1 εκατ. χρυσά φράγκα. Η πτώχευση είναι και πάλι μοιραία. Το Σεπτέμβρη του 1931 προκαλείται πανικός με

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

«φυγάδευση» στο εξωτερικό 3,6 εκ. δολαρίων από ιδιώτες και τράπεζες. Η κυβέρνηση αναζητά εναγωνίως νέα δάνεια χωρίς επιτυχία. (*Eric Rasmusen, «The Strategy of Sovereign Debt Renegotiation», στο The handbook of Country Risk Analysis, Routledge 1992*)

Η κατάσταση είναι πια μη αναστρέψιμη. Το 1932 όμως η υποτίμηση της στερλίνας και η κατάρρευση των παγκόσμιων αγορών αναγκάζουν την Ελλάδα να τον εγκαταλείψει. Στο μεταξύ η Αγγλία μέσω του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου και της Δημοσιονομικής Επιτροπής της Κοινωνίας των Εθνών επενέβαινε στις ελληνικές υποθέσεις προσπαθώντας να εξασφαλίσει τις οφειλές προς τους Βρετανούς τραπεζίτες. Η δραχμή για να παραμείνει στον «κανόνα χρυσού» συνδέεται τώρα με το αμερικανικό δολάριο. Την άνοιξη του 1932 ο Βενιζέλος αναγκάζεται να εγκαταλείψει καθυστερημένα τον « χρυσό κανόνα» και να υποτιμήσει την δραχμή. Στις 23 Απριλίου, ο νέος Υπουργός, καθηγητής Κυριάκος Βαρβαρέσσος, κήρυξε την πτώχευση και την αναστολή των πληρωμών από το ελληνικό δημόσιο, ενώ ζήτησε από τη ΔΟΕ δάνειο 200.000.000 δραχμών, αίτημα που δε βρήκε ανταπόκριση. Στις 26 Απριλίου, ψηφίστηκε νέος νόμος (5422/26-4-1932 και Φ.Ε.Κ. 133/1932), με τον οποίο η Τράπεζα της Ελλάδος απαλλασσόταν από την υποχρέωση να εξαργυρώνει τα χαρτονομίσματά της με χρυσό. Η στάση πληρωμών του χρέους δεν είχε κατά βάση αρνητικά αποτελέσματα καθώς μειώθηκαν τα έξοδα του κράτους ενώ οι επόμενοι προϋπολογισμοί ήταν σχετικά ισοσκελισμένοι. Η κατάσταση ωστόσο παρέμενε δύσκολη για την εργατική τάξη και τους αγρότες. Η αύξηση της ανεργίας και τα φτηνά μεροκάματα που είχε επιβάλει ο Βενιζέλος οδήγησαν την εποχή εκείνη σε δεκάδες απεργίες που κορυφώθηκαν με την αιματοβαμμένη πρωτομαγιά του 1936

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

στη Θεσσαλονίκη. Παράλληλα, οι φτωχοί αγρότες που υπέστησαν εκτεταμένες ζημιές από την οικονομική κρίση έβλεπαν την περαιτέρω ενίσχυση των εισοδημάτων των μεγαλογαιοκτημόνων.

Από το 1932 μέχρι το 1936 η πολιτική ζωή χαρακτηρίστηκε από την παρουσία βραχύβιων κυβερνήσεων και στρατιωτικών πραξικοπημάτων. Το αστικό πολιτικό σύστημα μπροστά στην αδυναμία του να διαχειριστεί όλα τα προηγούμενα χρόνια τις οικονομικές δυσκολίες είχε χάσει κατά πολύ το λαϊκό του έρεισμα. Η επιστροφή του βασιλιά Γεώργιου το 1935 έδωσε το έναυσμα για την άνοδο στην εξουσία του Ιωάννη Μεταξά, που εγκαθίδρυσε τη στυγνή δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου 1936. Ο Μεταξάς επανέλαβε την αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους και σύναψε νέα ασύμφορα δάνεια από την Αγγλία και τη Γερμανία προσδένοντας ακόμη περισσότερο τη χώρα στο άρμα του διεθνούς ιμπεριαλισμού.

Το 1936, ο δικτάτορας Ιωάννης Μεταξάς αρνήθηκε να πληρώσει το χρέος προς τη βελγική Τράπεζα Societe Commerciale de Belgique. Η βελγική κυβέρνηση προσέφυγε τότε στο Δικαστήριο Διεθνούς Δικαίου ζητώντας την ικανοποίηση των νομίμων δικαιωμάτων της Τράπεζας της. Η ελληνική κυβέρνηση επικαλέστηκε την οικτρή οικονομική κατάσταση του λαού και της χώρας, ενώ ο νομικός της εκπρόσωπος κατέθεσε το 1938 στο Δικαστήριο το ακόλουθο υπόμνημα: « *Ενίοτε μπορεί να υπάρξει μια έκτακτη κατάσταση η οποία κάνει αδύνατο για τις Κυβερνήσεις να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους προς τους δανειστές και προς τον λαό τους: οι πόροι της χώρας είναι ανεπαρκείς για να εκπληρώσουν και τις δυο υποχρεώσεις ταυτόχρονα. Είναι αδύνατο να πληρωθεί το χρέος και την ίδια ώρα να παρασχεθεί στον λαό*

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

η κατάλληλη διοίκηση και οι εγγυημένες συνθήκες για την ηθική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Το οδυνηρό πρόβλημα προκύπτει όταν πρέπει να επιλέξει κανείς ανάμεσα στα δύο καθήκοντα. Το ένα πρέπει να υποχωρήσει έναντι του άλλου. Ποιο πρέπει να είναι αυτό; Η θεωρία αναγνωρίζει σ' αυτό το ζήτημα ότι το καθήκον μιας Κυβέρνησης να εξασφαλίζει την εύρυθμη λειτουργία των βασικών δημόσιων υπηρεσιών υπερτερεί έναντι της πληρωμής των χρεών της. Στην περίπτωση όπου η πληρωμή του χρέους του θέτει σε κίνδυνο την οικονομική ζωή ή τη διοίκηση, η Κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη να διακόψει ή ακόμη και να μειώσει την εξυπηρέτηση του χρέους».

(Θ.Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος , Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2006)

Το διεθνές Δικαστήριο αποδέχτηκε το σκεπτικό της Ελλάδας και τη δικαίωσε, δημιουργώντας συγχρόνως ένα νομικό προηγούμενο που εκμεταλλεύτηκαν αργότερα αρκετές άλλες χώρες, όπως η Αργεντινή και ο Ισημερινός, που επίσης αρνήθηκαν να πληρώσουν τα επαχθή χρέη τους. Ειδικότερα, ο πρόεδρος του Ισημερινού, Ραφαέλ Κορέα, συνέστησε το 2007 μια διεθνή «Επιτροπή Λογιστικού Ελέγχου» του δημόσιου χρέους της χώρας του, τα συμπεράσματα της οποίας του επέτρεψαν να αρνηθεί το 70% εξ αυτού. Ανάλογα η κυβέρνηση του Νέστορ Κίχνερ, στην Αργεντινή, διέγραψε το 2003 μονομερώς το μεγαλύτερο μέρος του δημόσιου χρέους της χώρας του.

Μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, παρόλη την οικτρή οικονομική κατάσταση της χώρας μας, αλλά και τη μεγάλη προσφορά της στον αντιφασιστικό αγώνα, οι δανειστές μας συνέχισαν να απαιτούν τα προπολεμικά χρέη μας και να τα χρησιμοποιούν για να επιβάλλουν τις απόψεις τους. Ο Σπύρος Μαρκεζίνης έκανε το

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

1953 έναν τελικό διακανονισμό όλων αυτών των προπολεμικών χρεών. Η πρωτοφανής ανάπτυξη και η αυστηρή συγκράτηση δαπανών τη δεκαετία 1955-1965 συμμαζέψαν οριστικά τα δημόσια οικονομικά και βοήθησαν στη σταδιακή αποπληρωμή του επαχθούς αυτού προπολεμικού χρέους. Ακολούθησαν και άλλες ρυθμίσεις την περίοδο 1962-64. Η τελευταία, αρκετά δυσμενής για τη χώρα μας, ρύθμιση, έγινε το 1964 επί κυβερνήσεως Γεωργίου Παπανδρέου με υπουργό οικονομικών τον Κ. Μητσοτάκη. Οι τελικές πληρωμές εκείνων των δανείων ολοκληρώθηκαν μόλις το 1967.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

(1929-1932)

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΠΤΩΧΕΥΣΗ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929 (The Great Depression) ήταν μια κατάσταση διεθνούς οικονομικής ύφεσης που διήρκησε από ένα μέχρι δέκα χρόνια σε διάφορες χώρες του κόσμου. Επρόκειτο για τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της σύγχρονης ιστορίας και χρησιμοποιείται τον 21ο αιώνα ως παράδειγμα για το πόσο οδυνηρή μπορεί να είναι μια οικονομική καταστροφή. Η "Μεγάλη Ύφεση", όπως χαρακτηρίστηκε στις ΗΠΑ, σύμφωνα με τους αναλυτές προκλήθηκε μετά από το χρηματιστηριακό κραχ στις 29 Οκτωβρίου του 1929, γνωστό ως η Μαύρη Τρίτη. Το τέρμα της κρίσης στις ΗΠΑ ταυτίστηκε με το έναυσμα της πολεμικής οικονομίας του 2ου παγκοσμίου πολέμου, γύρω στο 1939. Η κρίση είχε καταστροφικές επιπτώσεις τόσο στον ανεπτυγμένο, όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Επηρέαστηκε το διεθνές εμπόριο, καθώς επίσης και τα προσωπικά εισοδήματα, τα έσοδα από φόρους, οι τιμές και τα κέρδη. Η οικονομία πόλεων ανά τον κόσμο επλήγη, ιδίως εκείνων που

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

εξαρτώνταν άμεσα από τη βαριά βιομηχανία. Οι κατασκευές πάγωσαν, οι αγροτοκτηνοτροφικές εργασίες υποχώρησαν λόγω πτώσης των τιμών στις σοδειές κατά 40% με 60%. Με τη ζήτηση σε διαρκή υποχώρηση, σε συνδυασμό με την έλλειψη εναλλακτικών εργασιών, περιοχές που εξαρτώνταν από τον πρωτογενή τομέα όπως εκμετάλλευση γης, ορυχείων και ξύλου υπέφεραν ακόμη περισσότερο. Η μεγάλη κρίση τερματίστηκε σε διαφορετικό χρόνο ανά χώρα. Οι περισσότερες χώρες εφάρμοσαν προγράμματα ανακούφισης και η πολιτική τους ζώη πέρασε αναταραχές, εξωθώντας την ιδεολογία στα άκρα. Σε ορισμένα κράτη, οι απελπισμένοι πολίτες στράφηκαν προς δημαγωγούς εθνικιστές, όπως τον Αδόλφο Χίτλερ, με αποτέλεσμα την έναρξη του 2ου παγκοσμίου πολέμου.

4.1 Η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα

Η ελληνική κρίση είναι άμεσα συνυφασμένη με την ευρωπαϊκή. Τόσο η Ελλάδα όσο και η Ευρωζώνη πάσχουν από έλλειψη δημοσιονομικής εγκράτειας, αλλά και έλλειψη ομοιόμορφου βαθμού ανταγωνιστικότητας. Η απαραίτητη πάντως «εσωτερική υποτίμηση» στην Ελλάδα δεν είναι τόσο μεγάλη όσο συχνά παρουσιάζεται, ενώ για να επαλειφθούν οι ανισορροπίες του παρελθόντος απαιτείται, μεταξύ άλλων, δημοσιονομικός περιορισμός, καλύτερη οργάνωση του κράτους, διαρθρωτικός μετασχηματισμός του μοντέλου ανάπτυξης και σημαντική προσαρμογή των ελληνικών επιχειρήσεων στα νέα δεδομένα. Ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού τομέα ως διαμεσολαβητικού μηχανισμού στην οικονομία είναι ιδιαίτερος, καθώς βοηθά στην εξασφάλιση χρηματοπιστωτικής σταθερότητας για την επίτευξη διατηρήσιμων ρυθμών ανάπτυξης. Πλειάδα οικονομετρικών μελετών έχουν δείξει την

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ύπαρξη μιας αμφίδρομης σχέσης ανάμεσα στην ωριμότητα του χρηματοοικονομικού συστήματος μιας χώρας και του μέσου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης. Ανάλογες μελέτες έχουν δείξει και μια αντίστοιχη αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στο μέγεθος της έντασης της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης και στο εύρος των κυκλικών διακυμάνσεων της οικονομίας αλλά και στην πιθανότητα έλευσης μιας οικονομικής κρίσης.

Ελλάδα και Wall Street: Η ίδια τραγωδία, διαφορετικά σενάρια

Η Ελλάδα συσσώρευσε ένα μη βιώσιμο δανειακό βάρος και ζούσε πέραν των δυνατοτήτων της. Οι Βρυξέλλες, το Βερολίνο και οι τράπεζες είναι αυτοί που επιβάλλουν τώρα το βαρύ επιτίμιο μετανοίας στη χώρα. Το επιτίμιο λαμβάνει τη μορφή ενός προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου που αυξάνει τον ΦΠΑ σε 23%, ανεβάζει τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης στα 65 χρόνια για άνδρες και γυναίκες, κάνει μεγάλες περικοπές σε συντάξεις και μισθούς του δημόσιου τομέα και καταργεί όλες τις ρυθμίσεις που προστάτευαν τα εργασιακά δικαιώματα. Ο προβαλλόμενος στόχος αυτών των μέτρων είναι να ξανακάνει τους Έλληνες να ζουν εντός των ορίων των μέσων που διαθέτουν.

Η ελληνική κρίση προέρχεται από την τάση του χρηματιστηριακού κεφαλαίου να αποκομίζει κέρδη από τη μαζική επέκταση της πίστωσης που οδήγησε στην κατάρρευση της Wall Street. Όπως η κρίση του χρέους του Τρίτου Κόσμου των αρχών της δεκαετίας του 1980, η ασιατική οικονομική κρίση του τέλους της δεκαετίας του 1990, έτσι και η λεγόμενη κρίση του χρέους χωρών όπως η Ελλάδα, η Ευρώπη, η Ισπανία και η Πορτογαλία είναι κρίσεις που οφείλονται κυρίως στην

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

προσφορά (supply-driven crisis) παρά στη ζήτηση. Στην προσπάθεια τους να αυξάνουν ολοένα και περισσότερο τα κέρδη τους από το δανεισμό, οι τράπεζες της Ευρώπης διοχέτευσαν μέσω δανείων ένα ποσό της τάξης των 2,5 τρισεκατομμυρίων δολαρίων στις ευρωπαϊκές οικονομίες που σήμερα θεωρούνται ως οι πιο προβληματικές: Ιρλανδία, Ελλάδα, Βέλγιο, Πορτογαλία και Ισπανία. Οι γερμανικές και οι γαλλικές τράπεζες κατέχουν το 70% του ελληνικού δημόσιου χρέους των 400 εκατομμυρίων δολαρίων. Οι γερμανικές τράπεζες ήταν σημαντικοί αγοραστές τοξικών στοιχείων ενεργητικού επισφαλών δανείων από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα των ΗΠΑ και επέδειξαν την ίδια έλλειψη επιλεκτικότητας και στην αγορά ομολόγων του ελληνικού δημοσίου. Οι γαλλικές τράπεζες από την πλευρά τους, σύμφωνα με την Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών, αύξησαν το δανεισμό τους προς την Ελλάδα κατά 23 τοις εκατό, προς την Ισπανία κατά 11 τοις εκατό και προς την Πορτογαλία κατά 26 τοις εκατό. Στη ελληνική πιστωτική σκηνή δεν εμφανίζονται μόνον Ευρωπαίοι πρωταγωνιστές. Ο κολοσσός της Wall Street, η Goldman Sachs έδειξε στις ελληνικές οικονομικές αρχές τον τρόπο με τον οποίο χρηματοπιστωτικά μέσα γνωστά ως παράγωγα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να μειωθεί ένα μεγάλο μέρος του ελληνικού δημόσιου χρέους, ωραιοποιώντας έτσι τους εθνικούς λογαριασμούς στους τραπεζίτες οι οποίοι έσπευσαν να δανείζουν όλο και περισσότερο. Ακολουθώντας, από την άλλη πλευρά, το ίδιο ακριβώς χρηματοπιστωτικό ίδρυμα επιδιόμο σε συναλλαγές παραγώγων γνωστών ως «συμφωνιών ανταλλαγής κινδύνου πιστωτικής αθέτησης» ή πιο απλά ως «ασφαλιστρών ομολόγων» (CDS) στοιχημάτιζε στο ενδεχόμενο χρεοκοπίας της Ελλάδας με αποτέλεσμα να αυξηθεί το κόστος δανεισμού της χώρας από τις τράπεζες και η Goldman Sachs να αποκομίσει

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

σημαντικά κέρδη. *(Morin, François. Ένας κόσμος χωρίς τη Wall Street; Προτάσεις για ένα νέο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα.)*

4.2 Τα αίτια της κρίσης

Υπήρξαν πολλοί παράγοντες που προκάλεσαν την κρίση, όπως δομικές αδυναμίες και συγκεκριμένα περιστατικά τα οποία τη μετέτρεψαν σε μια γενικευμένη κατάθλιψη, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο μεταφέρθηκε από χώρα σε χώρα. Σχετικά με την περίοδο αυτή, οι ιστορικοί αναφέρουν ως δομικούς παράγοντες μεγάλες καταστροφές τραπεζών και το χρηματιστηριακό κραχ, ενώ αναλυτές όπως ο Πίτερ Τέμιν και ο Μπάρρυ Αιχενγκριν δίνουν έμφαση στην απόφαση της Βρετανίας να επιστρέψει στις ισοτιμίες που υπήρχαν πριν το Gold Standard προτού ξεσπάσει ο 1ος παγκόσμιος πόλεμος. Οι εναλλασσόμενοι κύκλοι ύφεσης θεωρούνται ένα σύνθητες κομμάτι της ζωής σε ένα κόσμο με αβέβαιες ισορροπίες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Αντικείμενο συζήτησης αποτελεί το ποιός παράγοντας μετατρέπει μια συνήθη ήπια και σύντομη ύφεση ή οικονομικό κύκλο σε μια γενικευμένη κατάρπωση. Άνθρωποι της διανόησης δεν έχουν συμφωνήσει ως προς τα ακριβή αίτια και τη σχετική τους συμβολή στην κρίση. Η αναζήτηση των ευθυνών είναι στενά συνδεδεμένη με το ερώτημα του πώς να αποφευχθεί μια μελλοντική κρίση και ως εκ τούτου οι πολιτικές απόψεις τους αναμιγνύονται σε μια ανάλυση ιστορικών γεγονότων οκτώ παρελθουσών δεκαετιών. Το μεγαλύτερο ερώτημα εστιάζεται στο

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

κατά πόσο επρόκειτο για μια αποτυχία της ελεύθερης αγοράς ή για μια αποτυχία εκ μέρους των τραπεζών να προλάβουν την κατάρρευση των τραπεζών, τον επακόλουθο πανικό και περικοπές στα χρηματικά αποθέματα. Εκείνοι που υποστηρίζουν ένα σημαντικό ρόλο του κράτους στην οικονομία, πιστεύουν ότι επρόκειτο κυρίως για την αποτυχία των ελεύθερων αγορών, ενώ εκείνοι που πιστεύουν στην ελεύθερη αγορά υποστηρίζουν την άποψη πως η κρίση οφειλόταν στην αποτυχία της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει το πρόβλημα.

4.3 Το κραχ του 1929

Ωστόσο τα γεγονότα του 1929 και της μεγάλης κρίσης που ακολούθησε έμειναν χαραγμένα στη μνήμη εκατομμυρίων αμερικανών που έζησαν την οικονομική εξαθλίωση. Ο υπόλοιπος κόσμος βίωσε τα παλιρροιακά κύματα από τις ΗΠΑ καθώς οδηγήθηκαν σε οικονομική απομόνωση μετά την υιοθέτηση δασμών (Smoot-Hawley Act, 1930) στο διεθνές εμπόριο. Η επίδραση ήταν παγκόσμια. Ο τίτλος της λονδρέζικης εφημερίδας London Herald δεν είναι από την Τρίτη 29/10/29 αλλά από την Παρασκευή 25/10/29. Ο αντίκτυπος της χρηματιστηριακής πτώσης έγινε τόσο εμφανής στην πραγματική οικονομία των ΗΠΑ που οδήγησε μία ολόκληρη γενιά σε οικονομικό μαρασμό. Χιλιάδες επιχειρήσεις κατέρρευσαν, τράπεζες αφανίστηκαν σε μερικές μόνο ημέρες, επενδύσεις και περιουσίες χάθηκαν, ενώ εκατομμύρια εργαζόμενοι βρέθηκαν στο δρόμο. Η ανεργία έφτασε το 30% σε πολλές πολιτείες των ΗΠΑ. Αυτό που πρέπει να θυμόμαστε από το κραχ του 1929 δεν είναι μόνο το χρονικό της πτώσης και της μετέπειτα χρηματοοικονομικής κατάρρευσης. **ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΘΥΜΟΜΑΣΤΕ ΤΗΝ ΚΥΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ**

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΥΠΕΥΘΥΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΩΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΤΑΛΑΒΑΝ (Η ΔΕΝ ΑΠΟΚΑΛΥΨΑΝ) ΤΟ ΤΙ ΑΚΡΙΒΩΣ ΣΥΝΕΒΗ.

Η πτώση για τους οικονομικούς συντάκτες έγινε εμφανής μόλις τον Οκτώβριο του 1929. Το αξιοπερίεργο είναι ότι πολλές ευρωπαϊκές αγορές είχαν ήδη σημειώσει τα ιστορικά υψηλά τους πριν τη Wall Street1. Το γερμανικό χρηματιστήριο είχε ήδη σημειώσει υψηλό τον Μάιο του 1927 και οδηγήθηκε σε κατάρρευση. Τα οικονομικά προβλήματα και η κατάρρευση του γερμανικού νομίσματος είχε σαν αποτέλεσμα τεράστια κρίση στην Γερμανία που οδήγησε στην αναρρίχηση του Χίτλερ και το Γ' Ράιχ. Τα γεγονότα του Οκτωβρίου 1929 χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και ανάλυσης καθώς πολλά από τα χαρακτηριστικά της δεκαετίας του 1920 επαναλήφθηκαν τόσο κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 (που οδήγησε στο Bear Market του 1966-74) όσο και της δεκαετίας του 1990 (που βέβαια οδήγησε στο Bear Market). Η υπερβολική ζήτηση για αγορά και κατοχή μετοχών έφτασε τα όρια της υστερίας. Η μόδα της “επένδυσης” στο χρηματιστήριο ξέφυγε από τα στενά όρια των τραπεζιτών και επαγγελματιών της αγοράς οδηγώντας μεγάλες μάζες του πληθυσμού να εναποθέσουν τις ελπίδες τους στις μετοχές. Ήταν εξάλλου ένα υπέροχο Bull Market που μόνο κέρδη έφερνε. Κάτι παρόμοιο συνέβη και το 1999-2000. Το χρηματιστήριο του Λονδίνου λόγω χάρη σημείωσε το ιστορικό υψηλό του μερικούς μήνες πριν τους αμερικανικούς δείκτες. Αυτό συμβαίνει σε κάθε Bull Market και ιδιαίτερα στις τελευταίες του φάσεις. Όταν η άνοδος των τιμών ξεφεύγει από τις θεμελιώδεις αξίες των επιχειρήσεων το μόνο που κυριαρχεί είναι το κερδοσκοπικό παιχνίδι. Η “προσωρινή ανισορροπία” μεταξύ προσφοράς και ζήτησης δημιουργεί την

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ψευδαίσθηση ότι οι τιμές έχουν τεράστια στήριξη σε επίπεδα κάτω από το πρόσφατα επίπεδα διόρθωσης των τιμών.

Αυτό ακριβώς συνέβη και στην τελευταία φάση του Bull Market της δεκαετίας του 1929 όπου η κερδοσκοπία έφτασε σε ακραία επίπεδα. Τα πραγματικά αίτια πίσω από την χρηματιστηριακή κατάρρευση του 1929 και της κρίσης που επακολούθησε δεν έγιναν ποτέ ξεκάθαρα. Πολλοί μιλούν για γεγονός μεθοδευμένο και κατευθυνόμενο και κυρίως από τις διεθνείς τράπεζες που ακόμα και λίγο πριν από την κρίση βλέπουν ακόμα περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης και αμέσως μετά την κρίση δανείζουν τις επιμέρους τράπεζες σε κάθε κράτος για να αντεπεξέλθουν στις διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες των πελατών τους για δάνεια. Θεωρούνται πολύ σημαντικά τα αίτια του κραχ καθώς η οικονομική δυσπραγία οδήγησε σε ένα Bear Market, που αν και φαινομενικά σύντομο, στοίχισε τόσο πολύ στην αμερικανική και παγκόσμια οικονομία που χρειάστηκαν δύο τουλάχιστον δεκαετίες για να εξέλθουν από το οικονομικό και χρηματιστηριακό τέλμα. Πως όμως τόσοι πολλοί επενδυτές έδωσαν ταυτόχρονα το σύνθημα της πώλησης σε μια εποχή που η διάδοση της πληροφόρησης ήταν κατά πολύ αργότερη της σημερινής τεχνολογικής εποχής; Πως έγινε δυνατή η διάδοση της μετοχικής ιδέας σε μια εποχή που οι άνθρωποι αντιμετώπιζαν σημαντικότερα προβλήματα στην καθημερινή δύσκολη ζωή τους; Πως έφτασαν εκατοντάδες μετοχές να αποτιμούνται σε επίπεδα που ακόμη και για εκείνη την εποχή φάνταζαν εξωπραγματικά.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



ΠΗΓΗ: ETS LT Systems courtesy of Richard Lancaster

Αν ρίξουμε μια ματιά στο γράφημα της πορείας της μετοχής της RCA – Radio Corporation of America θα προσέξουμε να μοιάζει με καρμπόν των δεκάδων εταιριών τεχνολογίας (ιδιαίτερα Ίντερνετ) που εμφανίστηκαν από το πουθενά και εξαφανίστηκαν στο πουθενά επίσης. Στο μεταξύ όμως οι εταιρείες αυτές στο πρόσφατο παρελθόν αποτέλεσαν μαγνήτη κερδοσκοπίας και αιτία για απώλειες τεράστιων κεφαλαίων των ανυποψίαστων επενδυτών με παρόμοιο τρόπο που έγινε και το 1929. Τι ήταν όμως εκείνο που έδωσε το έναυσμα στα τέλη της δεκαετίας του 1920 και οδήγησε στο κραχ;

Ο σημαντικότερος παράγοντας είναι η FED (Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ) και ο ρόλος που έπαιξε στο αμερικανικό τραπεζικό σύστημα μετά την ίδρυσή της και ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1920. Η δημιουργία της FED έγινε μετά από πίεση πολλών τραπεζιτών με έδρα τη Νέα Υόρκη. Ο επικεφαλής του ήταν ο John Pierpont Morgan (1837 – 1913). Η επιτροπή που δημιουργήθηκε είχε επικεφαλή τον

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

γερουσιαστή Nelson Aldrich με σκοπό να βρει τρόπο σταθεροποίησης του τραπεζικού συστήματος ώστε να αποφεύγονται κρίσεις σαν κι αυτή του 1907.

Πολλοί τραπεζίτες και πολιτικοί κατάλαβαν αυτό που επρόκειτο να συμβεί και αντέδρασαν. Κατάλαβαν ότι η διοργάνωση του Ομοσπονδιακού συστήματος με τις 12 περιφερειακές FED δεν ήταν τίποτε άλλο παρά ένας τρόπος για περαιτέρω κυβερνητική επέκταση μέσω του τραπεζικού συστήματος. Η κατάργηση του Χρυσού Κανόνα (Gold Standard) σήμαινε στην ουσία δημιουργία ενός χαρτονομίσματος χωρίς ουσιαστική κάλυψη από αντίστοιχα αποθέματα χρυσού. Το νόμισμα αυτό δεν θα ήταν τίποτε άλλο παρά ένα νόμισμα που δημιουργείται μέσω του τραπεζικού συστήματος (Fiat Currency), χωρίς την υποστήριξη από το χρυσό, δηλαδή θα είχε στην ουσία τη στήριξη του αμερικανού φορολογούμενου. Δεν είναι σύμπτωση εξάλλου ότι με την 16η προσθήκη στο αμερικανικό σύνταγμα το 1913 νομοθετήθηκε η άμεση φορολογία εισοδήματος. Αυτό σήμαινε απλά ότι η κυβέρνηση είχε πια το “δικαίωμα” της αλόγιστης εκτύπωσης χαρτονομίσματος για την κάλυψη των όποιων δημοσιονομικών της αναγκών με εγγύηση τα έσοδα από την νεοεισαχθείσα φορολογία εισοδήματος. Μόλις 5 χρόνια μετά τη δημιουργία της FED, δηλαδή το 1918 και μετά την ανάμιξη των ΗΠΑ στο 1ο Παγκόσμιο Πόλεμο, το εθνικό χρέος αυξήθηκε από 1 δισ. δολάρια σε 8 δισ. δολάρια. Τα κεφάλαια αυτά ήταν στην ουσία δάνειο της κυβέρνησης από τη FED. Το 1921, και μετά το τέλος του πολέμου, η FED αύξησε τα επιτόκια δραματικά για να περιορίσει την προσφορά χρήματος που είχε φτάσει σε υπερβολικά υψηλά επίπεδα. Η επακόλουθη ύφεση πήρε τη μορφή ενός σημαντικού Bear Market στη Wall Street που πολλοί χαρακτήρισαν ως το προάγγελο της μετέπειτα χρηματιστηριακής καταστροφής και πτώσης.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Το ενδιαφέρον της κρίσης του 1929 είναι ακριβώς η επανάληψη σφαλμάτων που οδήγησαν στην κατάρρευση του 1920-21. Ο Ludwig von Mises , ένας εκ των σημαντικότερων θεωρητικών της Αυστριακής Σχολής οικονομικής σκέψης, έγραψε με αφορμή το Bear Market του 1920-21 και την ύφεση: *“Υπαίτια των κρίσεων μετά από την τεχνητή άνοδο του οικονομικού κύκλου είναι η ίδια η FED. Από τη μία πλημμυρίζει το σύστημα με χρήμα υπερθερμαίνοντας την οικονομία οδηγώντας σε περιττές επενδύσεις και κερδοσκοπία στο χρηματιστήριο, ενώ από τη άλλη όταν χάσει τον έλεγχο κλείνει τις “κάνουλες” οδηγώντας σε ανώφελες πέραν του φυσιολογικού συρρικνώσεις (υφέσεις).”* Ως ο πλέον κατάλληλος εκφραστής της Θεωρίας του Επιχειρηματικού Κύκλου (Business Cycle Theory), ο Mises επέκρινε τη FED για τη δημιουργία τεχνητού οικονομικού Boom με τη βοήθεια ενός φουσκωμένου (πληθωριστικού) νομίσματος. Εκτεταμένη αναφορά στα συμβάντα του 1907 γίνεται στο βιβλίο του Edwin Lefevre *Reminiscences of a Stock Operator* [Reminiscences of a Stock Operator (Wiley Investment Classics) Edwin Lefèvre (Author), Roger Lowenstein (Foreword)]

Η υπέρμετρη και αλόγιστη πιστωτική επέκταση από το 1923 μέχρι το 1929 είχε σαν αποτέλεσμα την υπερθέρμανση της αμερικανικής οικονομίας, τη δημιουργία μεγαλύτερης ποσότητας νομίσματος (ρευστότητας) από ότι απαιτούνταν, και την άκρατη κερδοσκοπία στις αγορές μετοχών (κυρίως) και εμπορευμάτων (λιγότερο). Τον Οκτώβριο του 1929 η FED έκλεισε την “κάνουλα” προσπαθώντας να περιορίσει την προσφορά χρήματος που «φαινομενικά» είχε ξεφύγει από τον έλεγχό της. Η αύξηση των επιτοκίων άφησε τους κερδοσκόπους που χρησιμοποιούσαν δανεικά κεφάλαια (Margin Debt) για τα παιχνίδια με μετοχές εκτεθειμένους στις τράπεζες. Η

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

κατάρρευση των τιμών πήρε τη μορφή Domino. Τα χειρότερα όμως της αλόγιστης πολιτικής της FED δεν έγιναν εμφανή μέχρι το 1930-31. Η πτώση των μετοχών έσβησε κυριολεκτικά περιουσίες και καταθέσεις αποταμιευτών σε μερικές μόνο ημέρες. Ταυτόχρονα ο διπλός ρόλος του τραπεζικού συστήματος αποτέλεσε το κύκνειο άσμα για πολλούς τραπεζίτες της εποχής. Η μέχρι τότε νομοθεσία δεν απαγόρευε το διπλό ρόλο των τραπεζών ως “φυλάκων” των καταθέσεων των πολιτών και ως αναδόχων στην έκδοση και εισαγωγή μετοχών στο χρηματιστήριο. Ο μη διαχωρισμός είχε σαν αποτέλεσμα την άκρατη κερδοσκοπία των τραπεζών με κεφάλαια των καταθετών που χάθηκαν με την κατάρρευση του συστήματος.

Ήταν τόσο μεγάλη η επίδραση της απώλειας καταθέσεων (μέσω κερδοσκοπίας των τραπεζών) αλλά και της αξιοπιστίας του τραπεζικού συστήματος που η αμερικανική κυβέρνηση αποφάσισε τον διαχωρισμό των τραπεζικών από τις χρηματιστηριακές εργασίες (Glass-Steagall Act of 1933) και την ασφάλιση των καταθέσεων με τη δημιουργία του FDIC (Federal Deposit Insurance Corporation) για να απαλύνει τον πόνο του κοινού και να δείξει ότι παίρνει μέτρα προς την σωστή κατεύθυνση προσπαθώντας να αποκλείσει στο μέλλον παρόμοιες κρίσεις και ότι το σύστημα βελτιώνεται κ.τ.λ. Είναι η εποχή που η πανίσχυρη (πριν το κραχ) τράπεζα J.P. Morgan διασπάται σε δύο κομμάτια τη J.P. Morgan (Τραπεζικές Εργασίες) και τη Morgan Stanley (Επενδυτική Τράπεζα. Αυτό μας θυμίζει την ίδια ιστορία που επαναλαμβάνεται με μοναδικό κερδισμένο τις τράπεζες και κυρίως τις ξένες τράπεζες που με την σειρά τους δανείζουν τις εγχώριες τράπεζες μια και οι καταθέσεις ξαφνικά σε όλες τις χώρες είναι ανύπαρκτες ενώ η ζήτηση για δάνεια διαρκώς αυξανόμενη.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Ήταν τόσο μεγάλη η φτώχεια που επέφερε σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα που οι μνήμες του κραχ σημάδεψαν μια ολόκληρη γενιά για πάρα πολλά χρόνια. Τα μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης τόσο από τη FED όσο και από τη κυβέρνηση σε καμία περίπτωση δεν ήταν τα ενδεδειγμένα. Οι περισσότεροι τραπεζίτες νόμισαν ότι η μείωση των επιτοκίων θα επανέφερε την οικονομία στην προηγούμενη ανοδική τροχιά και τις τιμές των μετοχών σε νέα υψηλά. Τα ημίμετρα οδήγησαν σε οικονομικό μαρασμό εκατομμύρια αμερικανούς και τις μετοχές στο χειρότερο Bear Market. Το αποτέλεσμα της κρίσης οδήγησε σε σοβαρό αποπληθωρισμό που έκανε τη κρίση ακόμη βαθύτερη.

Παράλληλα, διεθνώς επικρατούσε ένα ευάλωτο κλίμα. Οι οικονομίες όλων των χωρών ήταν ήδη εξασθενημένες από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το γερμανικό και το βρετανικό εμπόριο είχαν σημειώσει σημαντική πτώση, ενώ ο αμερικανικός προστατευτισμός και η εμμονή στην αποπληρωμή των δανείων από τις ευρωπαϊκές χώρες επιδείνωσαν περισσότερο το πρόβλημα. Η Γερμανία και η Αυστρία επλήγησαν πρώτες. Στη συνέχεια, ο πανικός εξαπλώθηκε σε όλους τους χρηματιστηριακούς κύκλους της Ευρώπης. Επιχειρήσεις και τράπεζες κατέρρευσαν αλυσιδωτά και επήλθε μία παγκόσμια οικονομική ύφεση. Ο αριθμός των ανέργων εκτοξεύθηκε στα 30 εκατομμύρια. Οι αντιδράσεις που ακολούθησαν την εκδήλωση της κρίσης δεν ήταν ιδιαίτερα συντονισμένες. Τα επιμέρους κράτη δεν επεδίωξαν την ευρύτερη διεθνή συνεργασία, αλλά προτίμησαν να περιοριστούν στη ρύθμιση της εθνικής τους πολιτικής μειώνοντας τις δαπάνες τους. Στον αντίποδα, βρισκόταν η πολιτική του New Deal που ακολούθησε ο Αμερικανός Franklin Roosevelt, σύμφωνα με την οποία η αναθέρμανση της οικονομίας απαιτούσε την αύξηση των κρατικών δαπανών. Αν

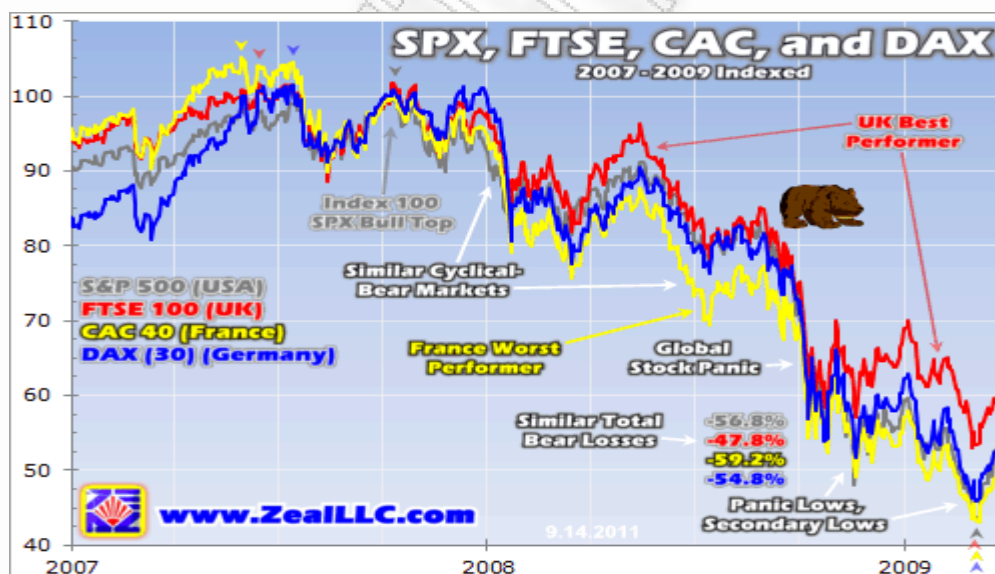
Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

υπάρχει κάποιο ηθικό δίδαγμα από την πτώση του 1929, και παρά τα πολλά ερωτηματικά αναφορικά με το τι προκάλεσε την ταυτόχρονη απόφαση εκατομμυρίων επενδυτών να πωλήσουν τις μετοχές τους, είναι η αδυναμία να ελεγχθεί ένα Bear Market όταν οι συνθήκες επιτρέψουν την έναρξή του.

Το κραχ του 1929 παρουσιάστηκε ως τρανταχτή απόδειξη πως ίσως η FED και η αμερικανική κυβέρνηση έχασαν το έλεγχο της κατάστασης που νόμιζαν ότι ήλεγχαν. Το γράφημα στην ιστοσελίδα του Adam Hamilton (www.zealllc.com) δείχνει το τι ακριβώς ακολούθησε μετά το κραχ το 1929 για το δείκτη Dow Jones και μετά το 2000 για τον δείκτη NASDAQ Composite.

Πίνακας 4. Διάφορες τιμές FTSE



Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



4.4 Η διεθνής κρίση

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Από τις Ηνωμένες Πολιτείες η κρίση επεκτείνεται σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι αμερικάνικες τράπεζες που είχαν δανείσει χρήματα στις άλλες χώρες, επιδιώκουν να επαναπατριστούν τα κεφάλαια τους για να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές τους δυσκολίες. Έτσι προκαλούν χρεοκοπία στις γερμανικές και αυστριακές τράπεζες που στηρίζονται κυρίως στον αμερικανικό δανεισμό. Η ευρωπαϊκή ευημερία έχει κλονιστεί. Εκείνη που θίγεται περισσότερο είναι η Γερμανία, η οποία έχει σημειώσει αξιόλογη βιομηχανική ανάπτυξη χάρη στα αμερικάνικα κεφάλαια. Στην Αγγλία, της οποίας οι οικονομικές δυσκολίες είναι παλιές, η κατάσταση επιδεινώνεται περισσότερο γιατί η κρίση, παραλύοντας την παγκόσμια οικονομία, αφαιρεί από την χώρα τους περισσότερους πελάτες. Αντίθετα η Γαλλία θίγεται λιγότερο γιατί σε αυτή οι μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις ήταν λίγες και επομένως οι αμερικάνικες επενδύσεις ελάχιστες. Εκτός από τις βιομηχανικές χώρες, η κρίση πλήττει και τις γεωργικές και τις υφαντικές. Η παράλυση της οικονομίας αφαιρεί από τις πλούσιες χώρες τα χρήματα με τα οποία αγόραζαν τα προϊόντα των αγροτικών χωρών. Έτσι ο Καναδάς δεν μπορεί πια να πουλήσει το σιτάρι του, η Αυστραλία το μαλλί της, η Βραζιλία τον καφέ της. Επειδή δεν υπάρχουν αγοραστές, οι τιμές αυτών των προϊόντων πέφτουν και έτσι οι χώρες αυτές χάνουν την κύρια πηγή εσόδων τους.

4.5 Οι κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης

Άμεσο αποτέλεσμα της κρίσης ήταν να προκληθεί σε ολόκληρο τον κόσμο ένα κύμα κοινωνικής εξαθλίωσης. Ένας μεγάλος αριθμός εργατών στις χώρες που επλήγησαν περισσότερο έμεινε άνεργος: 13 εκατομμύρια στις Ηνωμένες Πολιτείες στα 1932, 6 εκατομμύρια στην Γερμανία. Στους άνεργους πρέπει να προσθέσουμε

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ακόμη τους υπαλλήλους και τους διευθυντές των επιχειρήσεων που έκλεισαν. Οι έμποροι βλέπουν τις εργασίες τους να μειώνονται γιατί δυσκολεύονται να πουλήσουν και οι πελάτες των ελεύθερων επαγγελμάτων συνεχώς ελαττώνονται. Οι αγρότες δεν βρίσκουν αγοραστές για τα προϊόντα τους παρά την πτώση των τιμών. Αυτή η ανέχεια προκαλεί την οργή των πολιτών κατά των κυβερνήσεων, που τις θεωρούν υπεύθυνες για την κρίση: πορείες, διαδηλώσεις, συγκρούσεις ανέργων με την αστυνομία στους δρόμους είναι καθημερινό φαινόμενο για τις μεγάλες πόλεις της Ευρώπης και της Αμερικής.

Μία από τις κυριότερες συνέπειες αυτής της κρίσης είναι η ακόμα μεγαλύτερη κεφαλαιοκρατική συγκέντρωση, η οποία και επαύξησε τον ρόλο των τραπεζών στην οικονομική ζωή. Τα μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα βρήκαν την ευκαιρία και εξαγόρασαν τις μικρότερες επιχειρήσεις που χρεοκόπησαν ή που δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στην κρίση. Το ίδιο συμβαίνει και στον τραπεζικό τομέα. Πολλοί αγρότες και κάτοικοι μικρών πόλεων συρρέουν στα μεγάλα αστικά κέντρα με την ελπίδα να βρουν δουλειά.

Ο πληθυσμός των αστικών κέντρων αυξάνεται και δημιουργούνται πρόσθετα κοινωνικά προβλήματα. Η διάρθρωση της αστικής κοινωνίας διαταράσσεται. Τα μεσαία αστικά στρώματα, με τη χρεοκοπία των επιχειρήσεων τους, χάνουν την οικονομική τους υπόσταση και προλεταριοποιούνται. Η κοινωνική κρίση αρχίζει να μεταμορφώνεται σε ιδεολογική.

4.6 Το κραχ του 1929 και η Ελλάδα

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία, η ελληνική δεν μπορούσε να αποτελεί την εξαίρεση και έτσι η κρίση σύντομα εκδηλώθηκε στη μείωση των εξαγωγών (ιδίως των αγροτικών) και άρα στη μείωση των τιμών, της παραγωγής και των εισοδημάτων και την διαμόρφωση μιας συναλλαγματικής πολιτικής ιδιαίτερα προστατευτικής με έντονο τον κρατικό παρεμβατισμό. Την υποτίμηση του εθνικού νομίσματος συνόδευσε η επιβολή καθεστώτος αναγκαστικής κυκλοφορίας της δραχμής, κατάργησης της αγοράς συναλλάγματος και αναστολής πληρωμής χρεολυσίων και τόκων για το σύνολο των κρατικών δανείων.

Ο αριθμός των ανέργων μεταξύ του 1929 και 1932 υπερδιπλασιάστηκε και η κατάσταση χειροτέρευσε με τη μείωση του μεταναστευτικού συναλλάγματος και τη διακοπή της χρηματοδότησης από το εξωτερικό, τόσο αναγκαίας για τη συνέχιση του φιλόδοξου προγράμματος δημοσίων έργων. Το οικονομικό πρόγραμμα του Ελευθερίου Βενιζέλου είχε στόχο την οικονομική ανασυγκρότηση της χώρας. Γι' αυτό είχε δρομολογήσει έναν αριθμό από μεγάλα δημόσια έργα, η ολοκλήρωση των οποίων θα ωθούσε τη χώρα στην ευημερία και στην ανάπτυξη. Όλα αυτά θα μπορούσαν να γίνουν πραγματικότητα, αλλά κυρίως η διεθνής οικονομική συγκυρία δεν επέτρεψε την άμεση και έγκαιρη ολοκλήρωσή τους.

Πράγματι, την ίδια εποχή ο Αλέξανδρος Διομήδης, διοικητής της Τ.Τ.Ε. περιόδευε στο εξωτερικό, για να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για το δάνειο. Η διεθνής οικονομική κατάσταση ήταν δύσκολη, γιατί οι ευρωπαϊκές οικονομίες ήδη πλήττονταν από την κρίση που είχε ξεκινήσει από την Αμερική. Τελικά, υπήρξαν ευνοϊκές εξελίξεις και στις 19-3-1931, ο Διομήδης ανέφερε από το

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Λονδίνο την έγκριση της απόφασης για την παραχώρηση δανείου 4.600.000 λιρών στην Ελλάδα. Η τιμή έκδοσης του δανείου ήταν 83,5% με επιτόκιο 6%. Έτσι, το πραγματικό κεφάλαιο ανερχόταν μόλις στα 3.800.000 λίρες, ενώ το επιτόκιο στο 7,18%. Αν και οι όροι δεν ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκοί, το δάνειο ήταν μια επιτυχία της Ελλάδας. Ένα μήνα πριν, στις 5 Φεβρουαρίου, η Ρουμανία είχε πάρει δάνειο 8.000.000 λιρών από τη Γαλλία στην τιμή του 76% και με επιτόκιο 7%. Αυτή την εποχή η παγκόσμια οικονομική κρίση φαίνεται ότι δεν τρόμαζε πολύ τους Έλληνες υπευθύνους.

Στις 27-3-1931, ο Υπουργός Οικονομικών, Μαρής, σε συζήτηση στη Βουλή για τον προϋπολογισμό του έτους 1931/1932, υποστήριξε ότι η Ελλάδα θα ξεπερνούσε την κρίση και μάλιστα έκανε λεκτική επίθεση εναντίον όσων προέβλεπαν το αντίθετο. Είχε, όμως, άδικο, όπως αποδείχτηκε μόλις λίγους μήνες αργότερα. Η κατάρρευση του αμερικανικού χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης το 1929, είχε αλυσιδωτές αντιδράσεις στις οικονομίες των κρατών της Ευρώπης και κυρίως σ' αυτές των ασθενέστερων κρατών, όπως η Ελλάδα.

Το κλείσιμο του Χρηματιστηρίου της Αθήνας αποφασίστηκε την ημέρα (20/9/1931) που η Αγγλία εγκατάλειψε τον «κανόνα χρυσού», μια πράξη που ο Βενιζέλος θεώρησε προσωρινή. Διαμετρικά αντίθετη γνώμη εξέφρασε ο Βαρβαρέσος που την περίοδο εκείνη βρισκόταν στην Αγγλία και εκτιμούσε ότι η Αγγλία δεν θα επέστρεφε στον κανόνα χρυσού σύντομα και ενημέρωσε την κυβέρνηση, αλλά μάταια. Ο Βενιζέλος ήταν αποφασισμένος να δώσει τη «μάχη της δραχμής», δηλαδή να κρατήσει σταθερή την ισοτιμία της έναντι ενός νομίσματος που ήταν προεδομένη

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

στο χρυσό και τότε ήταν το δολάριο. Ούτε και το δολάριο όμως μπόρεσε να διατηρήσει σταθερή την ισοτιμία του έναντι του χρυσού και τον Ιούνιο του 1933 ήρθη η χρυσή βάση του. Ακολούθησε υποτιμητική κερδοσκοπία με υποδείξεις της Κοινωνίας των Εθνών περί ελεύθερης οικονομίας θυσιάζοντας μεγάλο μέρος των συναλλαγματικών διαθεσίμων στη «μάχη της δραχμής». Η μάχη όμως ήταν άνιση και σύντομα φτάσαμε στην ύστατη ταπείνωση της κεντρικής τράπεζας που είναι ο δανεισμός της από τράπεζα (την ΕΤΕ) που εποπτεύει. Στο μεταξύ ο Βενιζέλος από τον Ιανουάριο του 1932 ανέπτυξε έντονη διπλωματική δραστηριότητα σε μια προσπάθεια ανεύρεσης δανείων, μάταια όμως, και στις 26/4/1932 η κυβέρνηση κήρυξε προσωρινό χρεοστάσιο και σε πρωτοφανή υποτίμηση (κατά 60%) της δραχμής. Ο Βενιζέλος παραιτήθηκε με την ελπίδα ότι θα δημιουργηθεί οικουμενική κυβέρνηση πράγμα που δεν συνέβη και στις εκλογές του Μαρτίου του 1933 ζήτησε «αυξημένες εξουσίες», προκειμένου να βγάλει τη χώρα από την κρίση. Ακολούθησε κυβέρνηση αντιπολιτευτικών κομμάτων, το κίνημα Πλαστήρα, το Λαϊκό Κόμμα, η επαναφορά της βασιλείας και ο διορισμός του Μεταξά ως πρωθυπουργού της χώρας με δικτατορικές εξουσίες.

Διαπιστώνουμε ότι η υποτίμηση της δραχμής και η πτώχευση συνέβαλαν στην έξοδο από την κρίση. Ειδικότερα, η υποτίμηση της δραχμής όχι μόνο ευνόησε τις εξαγωγές και αποθάρρυνε τις εισαγωγές, αλλά όπλισε την ΤΤΕ με τη νομισματική πολιτική που μέχρι τότε ήταν σχεδόν ανύπαρκτη. Η έστω και μερική παύση πληρωμών της Ελλάδας εξασφάλισε τη χρηματοδότηση που ήταν τόσο αναγκαία για τη συνέχιση των δημόσιων έργων και την αύξηση της απασχόλησης. Οι (σχεδόν) ισοσκελισμένοι και ενίοτε πλεονασματικοί προϋπολογισμοί που ακολούθησαν και

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

συνεχίστηκαν μετά την απελευθέρωση, σε συνδυασμό με την οικονομική ανάπτυξη εξαφάνισαν το σύνολο σχεδόν του εξωτερικού χρέους το 1968. (*Mandelbrot Benoit , Hudson Richard, Ο Πίνακας του Χάους. Γιατί Καταρρέουν οι Αγορές;*)

4.7 Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας στα τέλη του 1931

Το γεγονός ότι η Λίρα Αγγλίας εγκατέλειψε τη χρυσή βάση είχε σαν συνέπεια την μείωση του δημοσίου χρέος της Ελλάδας. Ο γενικός δείκτης της οικονομικής δραστηριότητας (με βάση το 1928) έπεσε στο 95,3. Σε σχέση με το 1930, οι ελληνικές εξαγωγές μειώθηκαν 23,2% σε ποσότητα και 30% σε αξία. Ως προς τις εξαγωγές των γεωργικών προϊόντων τα οποία αποτελούσαν και τη συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών εξαγωγών, οι τιμές τους έπεσαν κατακόρυφα, ενώ ο δείκτης τιμών εξαγωγικών προϊόντων μειώθηκε από το 100 (το 1928) στο 83,4 το 1931.

Το κράτος με τη σειρά του, για ν' αυξήσει τα έσοδά του, αλλά και για να εμποδίσει τις εισαγωγές και άρα την εκροή συναλλάγματος στο εξωτερικό, αύξησε τους εισαγωγικούς δασμούς. Έτσι, τα έσοδα του κράτους από τους εισαγωγικούς δασμούς αυξήθηκαν από τα 3,6 δισεκατομμύρια δραχμές του 1928 (28,8 % επί της αξίας των εισαγωγών), στα 4 δισεκατομμύρια δραχμές το 1931 (46,3% επί της αξίας των εισαγωγών, οι οποίες μάλιστα μειώθηκαν σε σχέση με το 1928 κατά 30%). Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου από 6,1 δισεκατομμύρια δραχμές (1928), περιορίστηκε στα 4,5 δισεκατομμύρια (1931), λόγω των συναλλαγματικών ελέγχων και της μείωσης των διεθνών τιμών. Παράλληλα, όμως, μειώθηκε και η αναλογία των εξαγωγών ως προς τις εισαγωγές στο 47,95% (1931) από 50,98% (1928). Ο δείκτης

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

της αξίας της γεωργικής παραγωγής (με βάση το 1928=100) έπεσε στο 67,6 το 1931 και ο όγκος της γεωργικής παραγωγής στο 86,7. Ο γενικός δείκτης χονδρικών τιμών (με βάση το 1928=100), ήταν στο 86 το 1931. Αναλυτικότερα, για τα γεωργικά προϊόντα έπεσε στο 78, για τα ζωικά στο 98, για τα βιομηχανικά στο 86, για τα εγχώρια γενικά στο 85 και για τα ξένα προϊόντα γενικά στο 86.

Κρίση εκδηλώνονταν και στις επιχειρήσεις. Ήδη από το 1928, οι πτωχεύσεις παρουσίαζαν αύξηση. Μεταξύ του 1928 και 1929, αυξήθηκαν 150%, ενώ μεταξύ 1929 και 1930 κατά 90% (συνολικά 893 πτωχεύσεις μόνο γι' αυτή τη χρονιά). Συνολικά την περίοδο 1927-1929, πτώχευσαν 779 εταιρείες από τις οποίες οι 20 ήταν βιομηχανίες. Την περίοδο 1929-1932, πτώχευσαν 1.937 εταιρείες από τις οποίες οι 501 ήταν βιομηχανίες. Είναι φανερό δηλαδή ότι η οικονομική κρίση από το 1930 και μετά είχε χτυπήσει πολύ τη βιομηχανία. Σε σχέση με το 1928, ο γενικός τιμάρριθμος κόστους ζωής παρουσίασε το 1931 πτώση 8,68%, της διατροφής 17%, της ενδυμασίας 0,14% και των διαφόρων προϊόντων 3,49%. Αντίθετα, αύξηση σημείωσαν ο τιμάρριθμος κατοικίας κατά 21% και αυτός του φωτισμού/θέρμανσης κατά 4%. Το μέσο ονομαστικό ανδρικό ημερομίσθιο του εργάτη στην περιοχή Αθήνας-Πειραιά παρουσίασε πραγματική πτώση 10%. Η ανεργία χτύπησε τη βιομηχανία. Έτσι, γενικά η ανεργία υπερδιπλασιάστηκε και από 75.000 άτομα το 1928 ανήλθε το 1931 στα 165.000 άτομα (και το 1932 στα 218.000 άτομα). Τέλος, η οικονομική δραστηριότητα άρχισε να μειώνεται. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1927 παρουσίασε αύξηση 5,79%, το 1928 αύξηση 1,42%, το 1929 αύξηση 3,5%. Αντίθετα, μειώθηκε το 1930 κατά 3,48% και το 1931 κατά 4,6% (και το 1932 κατά 3,98%). Το 1931, το εθνικό εισόδημα μειώθηκε σε σχέση με το 1928 κατά 14,6%, ενώ το

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ισοζύγιο πληρωμών μειώθηκε ελαφρά λόγω των δασμών που επέβαλλε το κράτος, αλλά και της αποσύνδεσης της λίρας Αγγλίας από τη χρυσή βάση. Έτσι, από 8,9 εκατομμύρια λίρες Αγγλίας το 1928, έπεσε στα 7 εκατομμύρια το 1931.

4.8 Οι προσπάθειες του Βενιζέλου για την αντιμετώπιση της κρίση στις αρχές του 1932.

Στις 20 Ιανουαρίου 1932, οι Έλληνες πρέσβεις στη Ρώμη, στο Παρίσι και στο Λονδίνο ανέλαβαν να προετοιμάσουν τις ξένες κυβερνήσεις για την έλευση του Βενιζέλου. Η ελληνική κυβέρνηση ζητούσε πενταετή αναστολή πληρωμής τοκοχρεολυσίων του δημοσίου χρέους (το εξωτερικό χρέος απορροφούσε πλέον πάνω από το 40% του δημοσίου προϋπολογισμού και άνω του 80% του συναλλάγματος) και παροχή δανείου 50.000.000 δολαρίων σε τέσσερις ετήσιες δόσεις. Μ' αυτά τα χρήματα θα ολοκληρώνονταν τα δημόσια έργα, θα ισοσκελιζόταν το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών και η χώρα θα απέφευγε τη χρεοκοπία. Επιπλέον, η Τ.Τ.Ε. είχε ζητήσει από την Δημοσιονομική Επιτροπή της Κ.Τ.Ε. να στείλει στην Ελλάδα μια επιτροπή που θα εξέταζε την οικονομία και θα πρότεινε τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν. Ο Βενιζέλος ξεκίνησε τις επισκέψεις από τη Ρώμη, όπου συναντήθηκε με το Μουσσολίνι και τον Grandi στις 22-1-1932. Κατόπιν ο Βενιζέλος επισκέφτηκε το Παρίσι. Στις 25 Ιανουαρίου, ο Βενιζέλος έφτασε στο Λονδίνο. Συνάντησε τον πρωθυπουργό R. MacDonanld και τον Υπουργό Εξωτερικών, Simon και στις 26 Ιανουαρίου συναντήθηκε με τον Υπουργό Οικονομικών, Neville Chamberlain. Εκεί συζήτησαν για την επιτακτική ανάγκη βοήθειας της ελληνικής οικονομία. Ο Άγγλος απάντησε ότι η αναστολή πληρωμής των χρεών δε θα είχε σοβαρό αποτέλεσμα.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Αλλά, ακόμα κι αν γινόταν, χρειαζόταν τόσο τη συγκατάθεση της ΔΟΕ, όσο και των ομολογιούχων.

Στις 28 Ιανουαρίου, ο Βενιζέλος συνάντησε τον σερ Frederick Leith-Ross του θησαυροφυλακίου. Ο τελευταίος ανέφερε ότι η αναστολή των πληρωμών δεν αφορούσε την Αγγλία, αλλά τους ομολογιούχους και ότι κάτι τέτοιο θα έβλαπτε την πίστη της Ελλάδας στο εξωτερικό. Όσο για το δάνειο ότι μόνο η χρηματαγορά θα μπορούσε να το εκδώσει. Τέλος, πρότεινε στο Βενιζέλο να εγκαταλείψει τον κανόνα του χρυσού. Ο Βενιζέλος πληροφόρησε την Αθήνα για τ' αποτελέσματα των συναντήσεών του και, επίσης δήλωσε ότι υπήρχαν ελπίδες να πεισθούν οι ομολογιούχοι, ώστε να δεχθούν την πρόσκαιρη παύση των πληρωμών εκ μέρους της Ελλάδας. Πέρα από αυτά, η Δημοσιονομική Επιτροπή της Κ.Τ.Ε. είχε επιλέξει το Σερ Otto Niemeyer, διευθυντή της Τράπεζας της Αγγλίας, για να ερευνήσει και να παρουσιάσει τα οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας. Μάλιστα, ο Βενιζέλος είχε συνομιλήσει στο Λονδίνο και με το Niemeyer. Ο τελευταίος, σε εμπιστευτική επιστολή προς τον Finlayson χαρακτήρισε τις προτάσεις του Βενιζέλου λανθασμένες. Κάποια πιθανότητα έδινε στην παύση πληρωμών από την Ελλάδα, αλλά και αυτό μόνο αν κρινόταν απολύτως απαραίτητο. Παρά ταύτα, το Λονδίνο, το Παρίσι και η Ρώμη είχαν συμφωνήσει, ώστε και ο Άγγλος εκπρόσωπος της ΔΟΕ, L. G. Roussin, να εξέταζε την οικονομική κατάσταση της χώρας σε συνεργασία με την Τ.Τ.Ε.

Ο Βενιζέλος επέστρεψε στην Αθήνα και είχε δύο συναντήσεις με τους πολιτικούς αρχηγούς των κομμάτων, στις 9 και 15 Φεβρουαρίου, όπου τους ενημέρωσε σχετικά με το ταξίδι του και τους ανακοίνωσε την απόφασή του να μη

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

γίνει καμία ενέργεια προτού ο Otto Niemeyer, που θα ερχόταν στις 16 Φεβρουαρίου στην Αθήνα, υποβάλλει την έκθεση του στην Κ.Τ.Ε. κι αυτή καταλήξει σε κάποια απόφαση. Οι ηγέτες της αντιπολίτευσης γενικά, συμφώνησαν με τον πρωθυπουργό. Όταν έφτασε στην Αθήνα ο Niemeyer, προκειμένου να εξετάσει την κατάσταση της οικονομίας της Ελλάδας προειδοποίησε το Βενιζέλο ότι, αν προχωρούσε σε χρεοστάσιο, θα δημιουργούνταν σοβαρά προβλήματα με την πίστη της Ελλάδας στο εξωτερικό. Το ίδιο επίσης θα γινόταν, αν υλοποιούσαν τη σκέψη της συγχώνευσης της Τ.Τ.Ε. με την Εθνική Τράπεζα.

4.9 Η Δημοσιονομική Επιτροπή της Κ.Τ.Ε. και οι προσμονές της ελληνικής κυβέρνησης.

Η Δημοσιονομική Επιτροπή της Κ.Τ.Ε. άρχισε τις εργασίες της στις 10 Μαρτίου στο Παρίσι, για ν' αποφασίσει για τα θέματα της οικονομικής βοήθειας προς την Ελλάδα, την Βουλγαρία, την Αυστρία και την Ουγγαρία. Ο σερ Otto Niemeyer είχε υποβάλλει τις προτάσεις του στην Επιτροπή σχετικά με την ελληνική οικονομία και από ελληνικής πλευράς ήταν παρών εκτός από τον Υπουργό Εξωτερικών, Ανδρέα Μιχαλακόπουλο, ο Υπουργός Οικονομικών Γ. Μαρής, ο Εμμ. Τσουδερός και ο Γ. Μαντζαβίνος. Ο Niemeyer ανέφερε στην Επιτροπή ότι ο προϋπολογισμός της Ελλάδας για το 1931/1932, ήταν ελλειμματικός και ότι τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της Τ.Τ.Ε. είχαν φτάσει στο 32%, ενώ στο τέλος του Μαρτίου υπολογίζονταν στο 27%. Η Ελλάδα όφειλε να προχωρήσει σε μεγάλη περικοπή δαπανών με σκοπό να εξοικονομηθούν χρήματα για τα δημόσια έργα. Τέλος, πρότεινε την ετήσια αναστολή πληρωμών και τη συνέχιση της σύνδεσης της

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

δραχμής με το χρυσό κανόνα συναλλάγματος, ώστε να διατηρηθεί η πίστη της Ελλάδας στο εξωτερικό. Στη Σύνοδο μίλησε ο Μαρής και μεταξύ των άλλων παρέθεσε δύο κυρίως προτάσεις , που κατά τη γνώμη του, θα έβγαζαν από το αδιέξοδο την ελληνική οικονομία:

α) Πενταετή αναστολή των πληρωμών της Ελλάδας προς το εξωτερικό.

β) Δάνειο 50 εκατομμυρίων δολαρίων για τη χρηματοδότηση του αναπτυξιακού προγράμματος που ήταν σε εξέλιξη.

Όπως και να είχαν τεθεί οι προτάσεις η απόφαση που αφορούσε την Ελλάδα είχε παρθεί. Σύμφωνα μ' αυτήν, η Δημοσιονομική Επιτροπή της Κ.Τ.Ε. κατανοούσε τη δύσκολη κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και πρότεινε την αναστολή πληρωμής των δανείων για ένα χρόνο, με σύγχρονη κατάθεση του αντίστοιχου ποσού των τοκοχρεολυσίων σε δραχμές στην Τ.Τ.Ε. Τέλος, συνιστούσε την αύξηση της φορολογίας, την περικοπή των δημοσίων δαπανών, καθώς και το διορισμό ξένου συμβούλου στο ελληνικό Υπουργείο Οικονομικών. Ουσιαστικά, η Δημοσιονομική Επιτροπή είχε εν μέρει ικανοποιήσει τις ελληνικές αιτήσεις.

Στο μεταξύ, όμως, οι οφειλές της Ελλάδας προς τους επενδυτές του εξωτερικού πλησίαζαν.

Η κυβέρνηση, φυσικά, δεν προχώρησε στην εξυπηρέτηση των λογαριασμών και στις 19 Μαρτίου η Τράπεζα της Αγγλίας πληροφόρησε σχετικά τη ΔΟΕ. Στις 21 Μαρτίου, η ΔΟΕ ζήτησε εξηγήσεις από τον υποδιοικητή της Τ.Τ.Ε. κι αυτός απάντησε ότι οι οδηγίες του από την Κυβέρνηση ήταν να αναμένει την έκδοση της

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

απόφασης της Δημοσιονομικής Επιτροπής της Κ.Τ.Ε. στις 29 Μαρτίου. Η ΔΟΕ δεν έμεινε ικανοποιημένη από τις απαντήσεις, αλλά η Αθήνα δεν ήταν διατεθειμένη να αλλάξει γνώμη. Επιπλέον, οι Μεγάλες Δυνάμεις που είχαν εγγυηθεί για τα δάνεια δυσανασχέτησαν, λέγοντας ότι αφ' ενός η ΔΟΕ δεν μπορούσε ν' αλλάξει τους όρους των συμβάσεων των δανείων και αφ' ετέρου η Ελλάδα δεν έπρεπε να προχωρήσει στην αναστολή των πληρωμών ή να πληρώσει τους τόκους σε στερλίνες.

Παρά ταύτα, η ελληνική κυβέρνηση έμεινε αμετάπειστη, ενώ η Αγγλία και η Γαλλία προχώρησαν την 1^η Απριλίου στις πληρωμές των τοκοχρεολυσίων ως εγγυήτριες δυνάμεις. *(Κ. Μελάς, «Η ελληνική κρίση χρέους, η ΕΕ και οι ΗΠΑ»)*

4.10 Η πτώχευση της ελληνικής οικονομίας

Στο εσωτερικό η πολιτική κατάσταση χειροτέρευε. Ο Βενιζέλος σε συνάντηση με τους πολιτικούς αρχηγούς των κομμάτων στις 25 και 28 Μαρτίου, πρότεινε τη συγκρότηση οικουμενικής κυβέρνησης και την υποστήριξη των αιτημάτων της Ελλάδας στην Κ.Τ.Ε. στα μέσα του Απριλίου. Μ' αυτές τις προτάσεις ήθελε ν' αποσπάσει από πάνω του τη διαφαινόμενη αποτυχία της κυβέρνησής του, μεταθέτοντας την ευθύνη της χρεοκοπίας σε συλλογικό επίπεδο. Απ' την άλλη,

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

πίστευε ότι η υποστήριξη των ελληνικών απόψεων από το σύνολο του πολιτικού κόσμου στην Κ.Τ.Ε. θα έδινε μεγαλύτερο κύρος στις προτάσεις τους κι έτσι ίσως να είχαν περισσότερες πιθανότητες να πετύχουν τους στόχους τους.

Οι ηγέτες της αντιπολίτευσης συμφώνησαν, εκτός από τον Παναγή Τσαλδάρη του Λαϊκού Κόμματος που διέβλεπε τάση μεταφοράς της αποτυχίας της οικονομικής πολιτικής του Βενιζέλου στα υπόλοιπα κόμματα. Ο πολιτικός φανατισμός που επικρατούσε στο εσωτερικό, εξέθετε ακόμα περισσότερο τη χώρα στο εξωτερικό, ιδιαίτερα από τη στιγμή που οι Έλληνες πρέσβεις εργάζονταν, για να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για το επιδιωκόμενο δάνειο, αλλά και για το διακανονισμό του θέματος των πληρωμών προς τους ομολογιούχους.

Στις 15 Απριλίου, ο πρέσβης της Αγγλίας, Ramsay, ειδοποιούσε ότι η κατάσταση της Ελλάδας χειροτέρευε. Το εμπορικό χρέος διογκωνόταν, η τιμή της λίρας είχε φτάσει ανεπίσημα στις 580 δραχμές (375 δραχμές το 1928), ενώ η μαύρη αγορά χρυσού και συναλλάγματος οργιάζε. Οι δανειστές από το εξωτερικό ήταν πειστικοί, ενώ η ελληνική κυβέρνηση ζητούσε πίστωση χρόνου, μέχρι να βγει απόφαση του Συμβουλίου της Κ.Τ.Ε. που θα συνεδρίαζε από τις 9 Απριλίου στη Γενεύη. (*Michael Lewis, «Beware of Greeks Bearing Bonds»*)

Στο εσωτερικό έμποροι και βιομήχανοι διαμαρτύρονταν για τις επιλογές της Κυβέρνησης στην αντιμετώπιση της κρίσης. Οι μικρές τράπεζες είχαν σοβαρά προβλήματα και η Τ.Τ.Ε. προχώρησε σε χορηγήσεις ύψους 733 εκατομμυρίων δραχμών από τα οποία τα 500 πήγαν προς τις μικρότερες τράπεζες. Η ρευστότητα των τεσσάρων μεγάλων εμπορικών τραπεζών είχε μειωθεί από 16,8% το Δεκέμβριο

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

του 1931 και σε 9,7% τον Απρίλιο του 1932. Οι καταθέσεις του πρώτου τριμήνου του 1932 είχαν παρουσιάσει μείωση μέχρι 11%, η κυκλοφορία του νομίσματος είχε μείωση 2,5%, ενώ το κάλυμμα του στην Τ.Τ.Ε. ήταν πλέον σταθερά κάτω από το όριο του 40% που είχε θέσει η Τ.Τ.Ε. όταν είχε ιδρυθεί.

Στις 13 Απριλίου, ο Βενιζέλος βρισκόταν στη Γενεύη για τη συνδιάσκεψη του Συμβουλίου της Κ.Τ.Ε. Στις 15 Απριλίου, ο Βενιζέλος μίλησε στην Κ.Τ.Ε. για τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Επανέλαβε τις αιτήσεις του για πενταετή αναβολή πληρωμών και το δάνειο των 50.000.000 δολαρίων, εξηγώντας ότι μαζί με τα μέτρα που θα λάμβανε στο εσωτερικό, θα κατάφερνε ν' ανορθώσει την οικονομία, να ολοκληρώσει τα αναπτυξιακά έργα και να ξεπληρώσει τους ομολογιούχους. Όμως, η τελική απόφαση της Κ.Τ.Ε. δεν ήταν ευνοϊκή. Ανέφερε, ότι η Ελλάδα έπρεπε να λάβει ετήσια αναστολή για τις πληρωμές των εξωτερικών οφειλών της, συμφωνούσε ότι έπρεπε να καταβληθεί το αντίτιμο των οφειλών σε δεσμευμένο λογαριασμό στην Τ.Τ.Ε., όμως, δεν έκρινε ότι η Ελλάδα είχε ανάγκη δανείου. Αυτή η απόφαση ήταν η χαρακτηριστική βολή στην παραπαίουσα ελληνική οικονομία.

Μετά και από αυτή την απόφαση, οι εξελίξεις για την Ελλάδα ήταν ραγδαίες. Στις 21 Απριλίου, παραιτήθηκε ο υπουργός Οικονομικών, Γεώργιος Μαρής, ύστερα από διαφωνία με το Βενιζέλο. Ο Μαρής πίστευε ότι, αν εγκατέλειπαν το χρυσό κανόνα, θα έπρεπε να κηρύξουν εκλογές, γιατί διαφορετικά θα έπρεπε τα βαριά φορολογικά μέτρα να τα χρεωθεί μόνο το κόμμα τους. Αλλά ο Βενιζέλος διαφώνησε κι έτσι ο Μαρής παραιτήθηκε. Στις 23 Απριλίου, ο νέος Υπουργός, καθηγητής Κυριάκος Βαρβαρέσσος, κήρυξε την πτώχευση και την αναστολή των πληρωμών από

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

το ελληνικό δημόσιο, ενώ ζήτησε από τη ΔΟΕ δάνειο 200.000.000 δραχμών, αίτημα που δε βρήκε ανταπόκριση. Στις 26 Απριλίου, ψηφίστηκε νέος νόμος (5422/26-4-1932 και Φ.Ε.Κ. 133/1932), με τον οποίο η Τ.Τ.Ε. απαλλασσόταν από την υποχρέωση να εξαργυρώνει τα χαρτονομίσματά της με χρυσό. Τέλος, στις 27 Απριλίου η Ελλάδα εγκατέλειψε επίσημα τον κανόνα του χρυσού. Αυτή ήταν η τέταρτη πτώχευση της Ελλάδας από το 1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Ο ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ, ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΠΤΩΧΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ



Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

5.1 Ο δανεισμός και οι συνέπειές του στην ελληνική οικονομία

Η οικονομική κρίση της Ελλάδας και η πτώχευση του 1932, ήταν αποτέλεσμα ενός πλέγματος εξωτερικών και εσωτερικών παραγόντων. Ως προς τους πρώτους, σημαντικότερος ήταν η παγκόσμια οικονομική κρίση, που ξεκίνησε από την Αμερική το 1929 και γρήγορα έφτασε και στην Ευρώπη. Στους εσωτερικούς παράγοντες που επηρέασαν αρνητικά την ελληνική οικονομία και την οδήγησαν στην πτώχευση συγκαταλέγονται, ο υπερβολικός δανεισμός και ο ρόλος των τραπεζών στην εσωτερική αγορά. Κάνοντας ένα σύντομο απολογισμό των εξωτερικών δανείων που σύναψε η Ελλάδα τα έτη 1922-1932 θα διαπιστώσουμε ότι το συνολικό ονομαστικό κεφάλαιο αυτών των δανείων ήταν περίπου 1.015,2 εκατομμύρια χρυσά γαλλικά φράγκα (15.563 εκατομμύρια δραχμές), ενώ το πραγματικό ποσό που εισπράχθηκε ήταν 884,5 εκατομμύρια χρυσά γαλλικά φράγκα (13.552 εκατομμύρια δραχμές). Ο μέσος όρος έκδοσης των δανείων ήταν το 89% του αρχικού κεφαλαίου, το μέσο ονομαστικό επιτόκιο 7%, ενώ το μέσο πραγματικό επιτόκιο ανερχόταν τουλάχιστον στο 8%. Ο μέσος χρόνος απόσβεσης των δανείων ήταν τα 33 έτη. Τα ποσά αυτά είναι τα περισσότερα που ποτέ είχε λάβει η Ελλάδα σε τόσο μικρό διάστημα. Το 67,42% αυτού του ποσού προερχόταν από τα κεφαλαιοκρατικά κέντρα της Αγγλίας, πράγμα που δείχνει και την εξάρτηση της Ελλάδας από αυτή. Επίσης, διάφορα ποσά προέρχονταν από την Αμερική (9,88%), τη Γαλλία (7,52%), τη Σουηδία (5,40%), το Βέλγιο (3,44%) και το υπόλοιπο από άλλες χώρες. Ως προς τα δάνεια του εσωτερικού την ίδια περίοδο το ποσό ανερχόταν στα 2.209 εκατομμύρια δραχμές (144.100.000 χρυσά γαλλικά φράγκα). (*Gunnar Hering, Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936, τόμος Β, ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2004*)

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Το αποτέλεσμα αυτών ήταν να επιβαρυνθεί δραματικά ο κρατικός προϋπολογισμός και το συνολικό δημόσιο χρέος της χώρας στις αρχές του 1928 ήταν στα 38 δισεκατομμύρια δραχμές, ενώ στα μέσα του 1931 έφτανε τα 44 δισεκατομμύρια δραχμές.

Τα δάνεια ωφέλησαν πολλαπλά την Ελλάδα. Η νομισματική σταθεροποίηση του 1928 ήταν το πρώτο όφελος. Παράλληλα, αυτό επέτρεψε στα επόμενα χρόνια να προχωρήσει ευκολότερα η σύναψη νέων δανείων με καλύτερους όρους, καθώς η οικονομική πίστη της χώρας προς το εξωτερικό είχε βελτιωθεί. Έπειτα, θεραπεύτηκαν πολλές από τις προσφυγικές ανάγκες, που ήταν έντονες τη δεκαετία του 1920. Αλλά και τα αρνητικά σημεία ήταν εξίσου σημαντικά. Η σύναψη των δανείων δεν είχε γίνει πάντα με τους καλύτερους όρους, ειδικά πριν από το 1928. Επίσης, επειδή εκδίδονταν σε υψηλές τιμές, τα προτιμούσαν ακόμη και οι εσωτερικοί οικονομικοί κύκλοι, πράγμα που σήμαινε ότι ένα μεγάλο μέρος του συναλλάγματος έφευγε στο εξωτερικό και κατευθυνόταν στην κάλυψη των εκεί εκδομένων χρεογράφων. Αντίθετα, δε συνέβαινε το ίδιο με τα ιδιωτικά χρεόγραφα του εσωτερικού.

Ο Βενιζέλος έλαβε δάνεια με βασικό στόχο τη χρήση τους σε δημόσια έργα. Άμεση συνέπεια του υπερβολικού δανεισμού ήταν το γεγονός ότι διογκώθηκαν τα ελλείμματα και ειδικά το δημόσιο χρέος. Ουσιαστικά, η ετήσια εξυπηρέτηση των δανείων απαιτούσε το 81% των συναλλαγματικών εισπράξεων των εισαγωγών, ποσό εξαιρετικά υψηλό αν αναλογιστούμε ότι καμιά άλλη χώρα της νοτιοανατολικής Ευρώπης δεν αντιμετώπιζε κάτι ανάλογο. Το σύνολο των ετησίων πληρωμών προς το εξωτερικό από το 1,56 δισεκατομμύρια δραχμές το 1923, έφτασε τα 2

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

δισεκατομμύρια το 1925- 1926 και από το 1928- 1929 και μετά ήταν πάντοτε πάνω από τα 3 δισεκατομμύρια ετησίως. Ειδικά, την περίοδο 1928-1932, η Ελλάδα είχε εισπράξει από δάνεια 10,323 δισεκατομμύρια δραχμές και είχε καταβάλλει για την εξυπηρέτηση του χρέους 13,927 δισεκατομμύρια, δηλαδή 35% περισσότερα χρήματα απ' όσα είχε τελικά εισπράξει.

Μια άλλη σημαντική συνέπεια του υπερδανεισμού της χώρας ήταν η επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού που με δυσκολία μπορούσε να ισοσκελιστεί. Τα αποτελέσματα αυτού του υπέρογκου δανεισμού εκδηλώθηκαν το 1932, οπότε η Ελλάδα, αδυνατώντας ν' ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της στο εξωτερικό κήρυξε πτώχευση, δηλαδή αναστολή πληρωμών των δανείων στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.



5.2 Ο ρόλος των τραπεζών στην κρίση του 1932

Σημαντικό ρόλο στην ελληνική οικονομική κρίση του 1932, έπαιξαν και οι σχέσεις του Κράτους με τις εμπορικές τράπεζες οι οποίες ποτέ δεν ήταν καλές επί

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

κυβερνήσεως Ελευθερίου Βενιζέλου. Οι έντονες διαφορές παρουσιάστηκαν κυρίως από τη στιγμή της ίδρυσης της Τ.Τ.Ε και οξύνθηκαν επί κυβερνήσεως Βενιζέλου. Ουσιαστικά, αυτό οφειλόταν στην προσπάθεια του Κράτους ν' απελευθερωθεί από την κηδεμονία των εμπορικών Τραπεζών στον παραγωγικό τομέα. Ο Βενιζέλος είχε σκοπό τον περιορισμό της παντοδυναμίας της Εθνικής Τράπεζας, αλλά και των άλλων εμπορικών τραπεζών. Σκοπός του ήταν να αυξήσει τον κρατικό παρεμβατισμό στην αγορά.

Σοβαρή διαφωνία του Κράτους με τις Τράπεζες ήταν και το νομοσχέδιο “Περί Ανωνύμων Εταιρειών και Τραπεζών” στα τέλη του 1930. Η μεγάλη διαφορά μεταξύ Δημοσίου και Τραπεζών επικεντρωνόταν γύρω από το άρθρο 15 του νομού 5076/Δεκ. 1930 “περί υποχρεωτικής ρευστότητας”. Σύμφωνα με αυτό οι Τράπεζες στο εξής θα ήταν αναγκασμένες να διατηρούν ένα ποσοστό των καταθέσεων τους σε δραχμές, με μορφή κατάθεσης στην Τ.Τ.Ε. Έτσι, θα διατηρούσαν αναγκαστικά στην Τ.Τ.Ε. σε λογαριασμό κατάθεσης ως ταμειακά διαθέσιμα το 7% του συνόλου των καταθέσεων τους σε δραχμές (όψεως και ταμειυτηρίου) ή το 12% αυτών στο δικό τους ταμείο, αλλά σ’ αυτή την περίπτωση όφειλαν να υποβάλλουν στην Τ.Τ.Ε. μηνιαίες καταστάσεις, όπου θ’ αναφέρονταν τα ρευστά τους διαθέσιμα και γενικά όλες τις καταθέσεις όψεως και ταμειυτηρίου. Αν οι τράπεζες διάλεγαν να καταθέσουν τα διαθέσιμά τους στην Τ.Τ.Ε. αυτή θα είχε το δικαίωμα να τα επενδύσει σε έντοκα γραμμάτια του Δημοσίου με ολιγόμηνη διάρκεια. *(Σπύρου Σπύρος, Αγορές Χρήματος & Κεφαλαίου Εκδόσεις: ΜΠΕΝΟΥ)*

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Ο Βενιζέλος επεδίωκε να προστατέψει κυρίως τους μικροκαταθέτες από τις απρόβλεπτες χρεοκοπίες των μικρών τραπεζών, οι οποίες δεν ήταν τίποτα περισσότερο από Ανώνυμες Εταιρείες που επωφελούνταν από το νομικό καθεστώς και λειτουργούσαν ως Τράπεζες. Όπως είναι φυσικό, η Ένωση Τραπεζών και κυρίως η Εθνική Τράπεζα διαμαρτυρήθηκαν εντονότατα σ' αυτή την προοπτική και τελικά το μέτρο δεν υιοθετήθηκε πλήρως. Αλλά η κατάσταση των Τραπεζών, ιδίως των πιο μικρών, δεν ήταν καλή ακόμα και πριν την οικονομική κρίση. Ήδη από το 1929, είχαν αρχίσει να φαίνονται τα πρώτα σημάδια εξαιτίας του πολέμου που ασκούσαν οι μεγάλες τράπεζες στις μικρότερες με τη συνακόλουθη πτώχευση των μικρότερων τραπεζών. Το 1929, πτώχευσαν η Αγγλοαμερικανική Τράπεζα και η Τράπεζα Θεσσαλίας, ενώ το 1930 η Τράπεζα Βιομηχανίας. Το 1931, οι καταθέσεις στις τράπεζες μειώθηκαν από τα 6 δισεκατομμύρια δραχμές τον Ιούνιο, στα 5 δισεκατομμύρια τον Σεπτέμβριο. Αυξήθηκαν, όμως, ελαφρά οι καταθέσεις σε συνάλλαγμα την ίδια περίοδο από 2,6 δισεκατομμύρια δραχμές στα 2,9 δισεκατομμύρια, πράγμα που σήμαινε ότι η αγορά είχε αρχίσει να μην έχει εμπιστοσύνη στη δραχμή κι έκανε επενδύσεις σε συνάλλαγμα. Επιπλέον, υπήρχαν κατηγορίες για την οικονομική αντιπολιτευτική τακτική της Εθνικής Τράπεζας ενάντια στην Τ.Τ.Ε. ως κυρίου υπευθύνου της κερδοσκοπίας, γιατί η Εθνική ωθούσε κεφάλαια στο εξωτερικό και τα επένδυε σε αγορές ελληνικών χρεογράφων σε χρυσό στο χρηματιστήριο του Λονδίνου. Κατά τον Εμμανουήλ Τσουδερό, στόχος αυτής της πολιτικής, ήταν να ανατρέψει τη νομισματική σταθεροποίηση, να οδηγήσει σε υποτίμηση τη δραχμή, ν' αποδείξει ότι η Τ.Τ.Ε. ήταν ανίκανη να διαχειριστεί το εθνικό νόμισμα, ότι δεν μπορούσε να κατευθύνει την πολιτική των εμπορικών

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

τραπεζών και τελικά, δεν μπορούσε ν' ανταποκριθεί στους στόχους της ίδρυσής της, αφού και η ίδια δεν ήταν βιώσιμη. Άρα, και η παρουσία της στη χώρα ήταν άχρηστη.

Το Δεκέμβριο του 1931, τα πράγματα ήταν δύσκολα για την ελληνική οικονομία. Τα ξένα κεφάλαια των τραπεζών μειώθηκαν, επίσης υπήρξε μείωση του καλύμματος της κυκλοφορίας, αυξήθηκε το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών, ενώ τα ταμειακά διαθέσιμα των τραπεζών συνεχώς μειώνονταν. Το 1932, η κρίση είχε εγκατασταθεί για τα καλά στην Ελλάδα. Τα προηγούμενα έτη οι εμπορικές τράπεζες, προκειμένου να αποφύγουν τον έλεγχο του Κράτους, διατηρούσαν μεγάλα κεφάλαια σε συνάλλαγμα. Αυτό είχε συνέπεια να οδηγηθούν σχεδόν στην κατάρρευση, καθώς μεγάλο μέρος του συναλλάγματος είχε μεταβιβαστεί στο εξωτερικό. Ο Βενιζέλος και οι Τράπεζες συμφώνησαν στη διατήρηση της σταθεροποίησης, καθώς η υποτίμηση της δραχμής θα δημιουργούσε μεγάλα προβλήματα. Το Μάρτιο του 1932, η κατάσταση είχε χειροτερέψει.

Τελικά, η κρίση χτύπησε και τις ελληνικές τράπεζες, ιδίως τις πιο μικρές. Στα τέλη του 1932, στην Ελλάδα είχαν απομείνει μόνο 32 τραπεζικά ιδρύματα. Από αυτά, ένα ήταν το εκδοτικό, δηλαδή η Τ.Τ.Ε. και οι άλλες λειτουργούσαν ως καθαρά εμπορικές. Από τις εμπορικές, ουσιαστικές μεγάλες δεν ήταν πάνω από 5, δηλαδή η Εθνική, η Εμπορική, η Αθηνών, η Ανατολής και η Λαϊκή τράπεζα. Αυτές μάλιστα, συγκέντρωναν και το 81% του συνόλου των τραπεζικών κεφαλαίων.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



5.3 Η νέα κυβέρνηση του Βενιζέλου και τα μέτρα για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας

Το πρώτο πράγμα που έκανε ο Βενιζέλος ήταν να ψηφιστεί το νομοσχέδιο για την κοινωνική ασφάλιση, καθώς ενδιαφερόταν, πραγματικά, για την τύχη των πτωχότερων στρωμάτων του ελληνικού λαού, που ήδη πλήττονταν από τις δυσμενείς εξελίξεις στην οικονομία. Στις 18 Ιουνίου και στις 2 Ιουλίου, στη Συνδιάσκεψη της Λοζάνης για τις επανορθώσεις και τα πολεμικά χρέη ο Μιχαλακόπουλος υποστήριξε τις θέσεις της Ελλάδας για τα χρέη και τις ανάγκες της. Στις 30 Ιουνίου, μέσω του πρέσβη Χαράλαμπου Σιμόπουλου στην Ουάσιγκτον, ο Βενιζέλος ζήτησε από τον Υπουργό Οικονομικών της Αμερικής, Ogden L. Mills, και πέτυχε αναστολή πληρωμής δύομισι χρόνια των ομολογιών που έληγαν την 1^η Ιουλίου. Ακόμη, στις 15 Σεπτεμβρίου, ο Υπουργός Οικονομικών, Κ. Βαρβαρέσσος, ύστερα από διαπραγματεύσεις με τους ομολογιούχους που αντιπροσωπεύονταν από τη “League Loans Committee” στο Παρίσι **πέτυχε μια συμφωνία που προέβλεπε:**

- Ετήσιο χρεοστάσιο για τα χρεολύσια έως την 1^η Απριλίου 1933.
- Πληρωμή του 30% των τόκων σε συνάλλαγμα για το έτος 1932-1933.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- Οι δεσμευμένες καταθέσεις στην Τ.Τ.Ε. στο όνομα της ΔΟΕ θα δίδονταν στην ελληνική κυβέρνηση. Από αυτές πιθανόν το 35% θα πληρωνόταν στους ομολογιούχους το Νοέμβριο του 1932.
- Παραχωρούνταν στους ομολογιούχους όλοι οι ευμενείς όροι που τυχόν θα δίδονταν στους ομολογιούχους άλλων δανείων εσωτερικού ή εξωτερικού.

Στο εσωτερικό η νέα κυβέρνηση του Βενιζέλου προέβη στη θέσπιση σειράς μέτρων που έθεσαν τη βάση για την αναγέννηση της οικονομίας. Τα μέτρα αυτά ήταν:

- Απαγόρευση της ελεύθερης μετατροπής της δραχμής σε χρυσό ή σε συνάλλαγμα. Παράλληλα, η δραχμή αποδεσμεύτηκε από το χρυσό, υποτιμήθηκε, και ως το Δεκέμβριο διατήρησε μόνο το 40% της ονομαστικής της αξίας. Έτσι, ενώ το Μάρτιο του 1932 ίσχυε η αναλογία 1 στερλίνα/293 δραχμές, έφτασε στις 609 δραχμές το Δεκέμβριο του 1932.
- Το συνάλλαγμα χορηγούνταν μόνο από την Τ.Τ.Ε.
- Επίσημα από την 1 Μαΐου αναστάλη η πληρωμή τόκων των δανείων εσωτερικού και εξωτερικού. Επίσης, η πληρωμή των τόκων των δανείων του εσωτερικού μειώθηκε 25%.
- Όλες οι οφειλές που πληρώνονταν στην Ελλάδα σε Έλληνες ή ξένους κατοίκους θα μετατρέπονταν σε οφειλές δραχμών με βάση την τιμή 100 δραχμές=1 δολάριο (μάλιστα από το Δεκέμβριο του 1932 η ισοτιμία δραχμής/δολαρίου επιδεινώθηκε και έφτασε στο 184/1).
- Με νόμο τα συνολικά τέλη επί των εισαγωγών αυξήθηκαν 70%-200%.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- Για τις οφειλές που προέρχονταν από εμπορικές συναλλαγές πριν από την άρση της σταθεροποίησης θεσπίστηκε πενταετές χρεοστάσιο.
- Στο εξής σχετικά με το εξωτερικό εμπόριο εφαρμόστηκε η μέθοδος του “clearing”. Δηλαδή οι διεθνείς εμπορικές ανταλλαγές στο εξής γίνονταν με εμπορικό συμψηφισμό σε είδος, καταργώντας επ’ αόριστον τις συνήθειες πληρωμές με συνάλλαγμα, αφού αυτό δεν ήταν διαθέσιμο.

Τα παραπάνω μέτρα δημιούργησαν ένα ισχυρό προστατευτικό πλέγμα γύρω από την αδύναμη και ουσιαστικά κατεστραμμένη οικονομία. Τα μέτρα αυτά οδήγησαν στην άμεση και κατά 60% υποτίμηση της δραχμής ως προς τα ξένα νομίσματα. Στα ξένα χρηματιστήρια η δραχμή σημείωσε απότομη πτώση. Στις 5 Μαΐου 1932 η ισοτιμία Λίρας/Δραχμής ήταν 1/539 και τον Ιανουάριο του 1933 έφτασε το 1/628.

5.4 Τα αποτελέσματα των νέων οικονομικών μέτρων

Ένα “θετικό” στοιχείο που προέκυψε από την κρίση ήταν το γεγονός της βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου. Οι τιμές στα ξένα προϊόντα τετραπλασιάστηκαν και έτσι η αγορά απομακρύνθηκε από αυτά και στράφηκε στα εγχώρια, που οι τιμές

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

τους αυξήθηκαν μόνο 14%. Ο σταθμικός δείκτης του όγκου των εισαγωγών με βάση το 1928=100, είχε φτάσει το 1931 στο 107,4. Από το 1932 και μετά συνέχισε την κατακόρυφη πτώση του. Έτσι, το 1932 ήταν 98,9, το 1933 στο 79,6 και το 1935 έφτασε πάλι στα επίπεδα του 1928. Ο αντίστοιχος δείκτης των εξαγωγών ήταν στο 89 το 1931 και στο 76,9 το 1932. Αλλά μετά άρχισε ν' ανεβαίνει. Το 1933 έφτασε στα επίπεδα του 1928, το 1934 στο 116,6 και το 1935 στο 129,8.

Στη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου βοήθησε σημαντικά η εφαρμογή της μεθόδου του “clearing”. Οι εξαγωγές της Ελλάδας αποδεσμεύτηκαν από τις αγορές της Γαλλίας και της Αγγλίας και στράφηκαν σε χώρες με προβλήματα παρόμοια με τα ελληνικά, δηλαδή προς την Αυστρία, τη Γαλλία, τη Γιουγκοσλαβία, την Τσεχοσλοβακία, την Αργεντινή, την Περσία, τη Σουηδία, την Ουγγαρία, την Αλβανία και τη Γερμανία. Τέλος, η κυβέρνηση αύξησε τα τέλη επί των εισαγωγών έως 200%, σε ορισμένες περιπτώσεις, τέθηκαν ποσοτικοί περιορισμοί στις εισαγωγές κι έτσι αυτές μειώθηκαν μέχρι 60% ως προς το ποσοστό των εισαγωγών σε σχέση με το 1931. Αυτό είχε αποτέλεσμα την εξοικονόμηση 7 εκατομμυρίων λιρών, δηλαδή το 30% της αξίας των εισαγωγών του 1931.

Η βιομηχανία την πρώτη τριακονταετία του αιώνα δεν έπαιζε σημαντικό ρόλο στην οικονομία, τουλάχιστον όσο η γεωργία. Μάλιστα, την περίοδο που εξετάζουμε παρατηρείται το εξής φαινόμενο: γενικά, η δυναμικότητα της ελληνικής βιομηχανίας ήταν αρκετά καλή και με τη βοήθεια και κάποιων άλλων παραγόντων δεν επηρεάστηκε σοβαρά από την κρίση. Έτσι, ενώ το 1928 από τα βιομηχανικά προϊόντα που καταναλώνονταν στην Ελλάδα, το 59% παραγόταν από τις εγχώριες βιομηχανίες,

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

το αντίστοιχο ποσοστό για το 1933 ανήλθε στο 76%. Επίσης, ο Βενιζέλος προώθησε την ανάπτυξη της βιομηχανίας με τη μείωση της φορολογίας των Ανωνύμων Εταιρειών, μέτρο που έδωσε πνοή ζωής στην εγχώρια βιομηχανία. Παρά ταύτα, η κρίση του 1932, σαφώς επηρέασε και την ελληνική βιομηχανία. Όμως, δεν εκδηλώθηκε το ίδιο άμεσα σε όλους τους κλάδους της βιομηχανίας.

Ως προς τις εξελίξεις στην καθημερινή ζωή των πολιτών μετά την πτώχευση, ο γενικός δείκτης των χονδρικών τιμών (με βάση το 1928=100), αυξήθηκε το 1932 στο 103, το 1933 στο 116 και το 1934 στο 114. Πιο ειδικά, ο δείκτης χονδρικών τιμών των γεωργικών προϊόντων το 1932 ήταν στο 91, το 1933 στο 97 και το 1934 στο 101. Αυτός των ζωικών προϊόντων το 1932 ήταν στο 111, το 1933 στο 122 και το 1934 στο 124. Αυτός των βιομηχανικών το 1932 ήταν στο 108, το 1933 στο 128 και το 1934 στο 124. Επίσης, ο δείκτης των εγχωρίων προϊόντων ήταν το 1932 στο 95, το 1933 στο 106 και το 1934 στο 105. Ο δείκτης των εισαγόμενων προϊόντων το 1932 ήταν στο 108, το 1933 στο 124 και το 1934 στο 121.

Η αύξηση της ανεργίας ήταν επίσης φανερή στην Ελλάδα. Το 1932, ήταν στις 237.000 άτομα (από 218.000 το 1931), ενώ το 1933 έπεσε στις 156.000 άτομα και στις 150.000 το 1935. Γενικά η απασχόληση στη βιομηχανία αυξήθηκε το 1933 κατά 8,76%, το 1934 κατά 0,63% και το 1935 κατά 5,06%. Την ίδια περίοδο (1932-1935), οι μισθοί είχαν αρχίσει να ανακάμπτουν. Το ανδρικό ημερομίσθιο και το εργατικό ημερομίσθιο παρουσιάζουν μέση αύξηση 14,5%-16,2%, ενώ το αντίστοιχο γυναικείο αύξηση 26%-47,3%. Αυξήθηκε ελαφρά και το κόστος ζωής. Την περίοδο 1932-1935, ο γενικός τιμάρημος κόστους ζωής παρουσίασε αύξηση 14,73% .

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Σε γενικές γραμμές φαίνεται ότι η συντετριμμένη ελληνική οικονομία είχε αρχίσει ν' ανακάμπτει αργά, αλλά σταθερά ήδη από το 1933. Απ' αυτή τη χρονιά η οικονομική δραστηριότητα παρουσίασε αύξηση 6%, το 1934 αύξηση 4,74% και το 1935 αύξηση 13,5%. Επίσης, τα κεφάλαια άρχισαν να επιστρέφουν στην Ελλάδα, σε σημείο που το αποθεματικό της Τ.Τ.Ε. από 7,6 εκατομμύρια δολάρια το 1932, έφτασε το 1934 στα 44,7 εκατομμύρια δολάρια. Αποτέλεσμα, ήταν και η αύξηση και της νομισματικής κυκλοφορίας και από 4 δισεκατομμύρια δραχμές το 1931 έφτασε στα 9,4 δισεκατομμύρια το 1939.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

Όταν ο Κων. Καραμανλής ανέλαβε τα ηνία του ελληνικού κράτους το 1974 κατάφερε μέσα σε μια επταετία να διογκώσει αρκετά το χρέος του ελληνικού

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

δημοσίου με συνεχή δανεισμό. Στη συνέχεια Ο Ανδρέας Παπανδρέου, που αντικατέστησε τον Καραμανλή το 1981 προώθησε το «σοσιαλιστικό μετασχηματισμό» της κοινωνίας . Άφθονο χρήμα από τις Τράπεζες του Ροκφέλερ γέμισε την αγορά, προσφέροντας μια χιμαιρική αίσθηση ευφορίας στους παραπλανημένους Έλληνες. Ο Ξενοφών Ζολώτας μάς πληροφορεί πάντως, πως εκείνη την περίοδο το μεγαλύτερο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας ήταν το τεράστιο δημόσιο χρέος, το οποίο άρχισε να διογκώνεται από το 1982 και ξεπέρασε τα 31.000 δισ. δρχ. και τα τοκοχρεολύσια τα 7.100 δισ. δρχ., ενώ τα έσοδα του προϋπολογισμού ήταν 8.200 δισ. δρχ. Ο ίδιος ο Ανδρέας Παπανδρέου ομολόγησε το 1983 στην 9η Σύνοδο της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ ότι υπάρχει κίνδυνος αν η οικονομία κριθεί αφερέγγυα, να αναγκαστεί η χώρα να κτυπήσει την πόρτα του ΔΝΤ. Και τότε αυτοί θα δώσουν τα χρήματα, αλλά υπό τον όρο ότι *αυτοί θα επιβάλλουν την οικονομική πολιτική της κυβέρνησης.*

Ο Ανδρέας Παπανδρέου διαπραγματεύτηκε με την ΕΟΚ και κέρδισε τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα, τα χρήματα των οποίων χρησιμοποιήθηκαν ως επί το πλείστον για κακόβουλες ενέργειες (επιδοτήσεις στου αγρότες χωρίς όμως αντίκρισμα)

Το δημόσιο χρέος συνέχιζε να αυξάνεται αλματωδώς με λαμβανόμενα διαρκώς νέα δάνεια, το 75% των οποίων χρησιμοποιούταν για την εξυπηρέτηση των παλαιότερων δανείων. Σύμφωνα με ένα άρθρο του ακαδημαϊκού Αγγέλου Αγγελόπουλου, στο ΒΗΜΑ, στις 15 Σεπτεμβρίου 1985, ήταν πολύ αμφίβολο «αν θα μπορούσε η Ελλάδα να δανειστεί τα επόμενα έτη σημαντικά ποσά χωρίς την παρέμβαση διεθνών οργανισμών, χωρίς δεσμεύσεις έναντι των δανειστών και χωρίς υποθήκευση του οικονομικού μέλλοντος της χώρας».

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Πράγματι το 1986 η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ δεν μπόρεσε να δανειστεί από το εξωτερικό και κατέφυγε στην ΕΟΚ. Η ΕΟΚ αποφάσισε να της δώσει ένα δάνειο 1,75 δισ. Ευρωπαϊκών Νομισματικών Μονάδων, σε δύο δόσεις, μετά από εξέταση όμως από το ΔΝΤ της πορείας της οικονομίας της χώρας. Έτσι ήρθε για πρώτη φορά το ΔΝΤ στη χώρα μας.

Το 1989 μετά την παραπομπή του Ανδρέα Παπανδρέου στο Ειδικό Δικαστήριο και την προσωρινή οικουμενική κυβέρνηση Ζολώτα, ο Κων. Μητσοτάκης προσπάθησε να μειώσει με διορθωτικές αλλαγές το δημόσιο τομέα, προκαλώντας όμως την έντονη αντίδραση των «σοσιαλιστών» και των συνδικαλιστών. Προώθησε επίσης την ιδιωτικοποίηση των προβληματικών δημόσιων επιχειρήσεων που είχε διατηρήσει για «φιλολαϊκούς» λόγους ο Ανδρέας Παπανδρέου.

Η πολιτική του προκάλεσε την έντονη αντίδραση της αντιπολίτευσης. Η στάση του Αντώνη Σαμαρά το 1993 έριξε την κυβέρνηση του παλαιότερα Μητσοτάκη κι επανέφερε το 1994 στην Κυβέρνηση της χώρας τον, δικαιωμένο πια από το Ειδικό Δικαστήριο, Α. Παπανδρέου που έσπευσε με κινήσεις που έδειχναν εκδίκηση προς το πρόσωπο του Κων. Μητσοτάκη, παραπέμποντάς τον στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο για το σκάνδαλο των τηλεφωνικών υποκλοπών. Υπαναχώρησε όμως το 1995 και το 1996 παραιτήθηκε για λόγους υγείας, αντικαθιστάμενος από τον Κ. Σημίτη που ανέλαβε να υλοποιήσει τις «υποδείξεις» του ΔΝΤ για μια σταθερή νομισματική και οικονομική πολιτική.

Η άποψή του ήταν πως η διόγκωση του εξωτερικού χρέους της χώρας οφειλόταν στη «βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών», μιλώντας ευφημιστικά για την πολιτική που ακολούθησε ο Ανδρέας Παπανδρέου. Η διορθωτική,

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

«εκσυγχρονιστική» πολιτική του Κ. Σημίτη περιελάμβανε μια αυστηρή λιτότητα, άνοιγμα των αγορών, ιδιωτικοποιήσεις κλπ. Τα δημόσια ελλείμματα πάντως συνεχίστηκαν με αποτέλεσμα να συνεχιστεί και ο δανεισμός και η αύξηση του δημόσιου χρέους της χώρας.

Γενικά από το 1980 και μετά το χρέος άρχισε και πάλι να αυξάνει, για να φτάσει αισίως στα τέλη του 2009 τα 254 δις. ευρώ ή το 112% του ΑΕΠ της χώρας. (Παναγιώτου, Πάνος, *Η υπόθεση "ελληνική κρίση", Περίεργες συμπτώσεις: ΔΝΤ, Goldman Sachs, Rothschild, Soros, S & P, Moody's, Fitch, Γερμανία, Η.Π.Α.*)

6.1 Η «Μαύρη Δευτέρα» του 1987

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και σχεδόν μία δεκαετία μετά την τελευταία κρίση παρατηρήθηκε μία σημαντική οικονομική ανάκαμψη. Οι οικονομίες αναπτύχθηκαν και πάλι, ο πληθωρισμός υποχώρησε και τα χρηματιστήρια έζησαν μεγάλες δόξες. Η ταχύτατη πτώση των μετοχών που ακολούθησε, τον Οκτώβριο του '87, έφερε μνήμες από τον Οκτώβριο του '29. Τη Δευτέρα 19 Οκτωβρίου του 1987 ο δείκτης Dow Jones έχασε το 22% της αξίας του μέσα σε λίγες ώρες, δίνοντας το έναυσμα για ένα μαζικό ξεπούλημα μετοχών στην Ευρώπη και την Ιαπωνία.

Τα αίτια της κρίσης προκύπτουν ότι ήταν οικονομικοπολιτικά. Τα στοιχεία για το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ το Σεπτέμβριο ήταν δυσμενής. Παράλληλα, οι εξελίξεις στο πολιτικό σκηνικό ήταν αρνητικές, καθώς ο πρόεδρος Reagan δεν ήταν σε θέση, για λόγους υγείας, να ελέγχει την κατάσταση στις ΗΠΑ και η κρίση στον Περσικό Κόλπο κλιμακωνόταν.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Όσον αφορά στο Χρηματιστήριο Αθηνών παρατηρήθηκε πρωτοφανής πτώση των τιμών των μετοχών, ενώ έμεινε κλειστό από τις 20 Οκτωβρίου έως τις 23 Οκτωβρίου του 1987. Ωστόσο, ακόμα και όταν άνοιξε, η πτώση εξακολούθησε να είναι σημαντική και η προσφορά καταϊγιστική. Η απογοήτευση ήταν διάχυτη στους επενδυτές. Ο τότε πρωθυπουργός, Ανδρέας Παπανδρέου, κατηγορούσε τις ΗΠΑ για την κρίση. Βέβαια, αυτή τη φορά ο αντίκτυπος της κρίσης δεν ήταν τόσο δραματικός όσο το 1929. Η αμερικανική οικονομία ήταν πλέον πιο ισχυρή και ανθεκτική σε τέτοιου είδους «χτυπήματα». Επιπλέον, η επέμβαση της κυβέρνησης και της κεντρικής τράπεζας των ΗΠΑ, με τη διάθεση μεγάλων ποσοτήτων ρευστού στην αγορά, υπήρξε καθοριστική. Με αυτόν τον τρόπο επωφελήθηκαν οι τράπεζες, μείωσαν τα επιτόκια και έδωσαν σημαντικά δάνεια στις μεγαλύτερες εισηγμένες επιχειρήσεις. Παρόλα αυτά, θεωρείται ότι η εν λόγω κρίση σήμανε τη νέα μείωση της οικονομικής δραστηριότητας που παρατηρήθηκε την περίοδο 1989-1992 στην παγκόσμια οικονομία.

6.2 Swap ή «Δημιουργική Λογιστική» της Goldman Sachs

Από το 1998 η κυβέρνηση του Κ. Σημίτη έθεσε ως βασική της επιδίωξη την ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (ONE). Σύμφωνα όμως με τα κριτήρια της αυστηρής οικονομικής πολιτικής που επέβαλε η Συνθήκη του Μάαστριχτ έπρεπε το ετήσιο δημόσιο έλλειμμα της χώρας να μην υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ και το συνολικό δημόσιο χρέος το 60% του ΑΕΠ. Αυτά τα νούμερα όμως δεν έβγαιναν με τίποτα για την Ελλάδα. Η κυβέρνηση του Κ.Σημίτη, αντί να περιορίσει την παραοικονομία και τη διαφθορά, προτίμησε να αποκρύψει με «δη-

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

μιουργική λογιστική» ένα μέρος του χρέους της χώρας, με τη βοήθεια της διαβόητης αμερικανικής επενδυτικής Τράπεζας, Goldman Sachs.

Η κυβέρνηση είχε το 2001 ένα δάνειο 10 δις ευρώ σε γεν που ήθελε να παρουσιάσει μικρότερο για να μην φανεί το συνολικό δημόσιο χρέος. Η «δημιουργική» πρόταση της Goldman Sachs ήταν να μετατραπεί το δάνειο αυτό από γεν σε ευρώ, με βάση όχι τις τρέχουσες ισοτιμίες όπως έπρεπε, αλλά με κάποιες παλιότερες ισοτιμίες που το εμφάνιζαν μειωμένο κατά 2,8 δις. ευρώ. Η διαφορά αυτών των 2,8 δις. θα ήταν ένα έμμεσο δάνειο της Goldman Sachs στην Ελλάδα, σαν ένα ακόμα swap, το οποίο όμως δε θα φαινόταν στο συνολικό χρέος της Ελλάδας. Οι ετήσιες δόσεις αυτού του swap προς την Goldman Sachs ορίστηκαν στα 360 εκατ. ευρώ, συν τον πληθωρισμό, με χρονολογία αποπληρωμής το 2019.

Μετά το τρομοκρατικό όμως κτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου τα επιτόκια έπεσαν και αυξήθηκε η λογιστική αξία του δημόσιου χρέους μας λόγω αυτού του swap. Οι εμπνευστές του τότε δικαιολογήθηκαν πως ότι έκαναν το έκαναν από ένα όραμα για την Ελλάδα και δεν μπορούσαν να φανταστούν την κατοπινή αυτή πτώση των επιτοκίων. Ο οίκος αξιολόγησης Moody's πάντως κάλυψε τη δημιουργική λογιστική της Goldman Sachs. Οι ίδιες πρακτικές συνέχισαν να χρησιμοποιούνται μέχρι τις αρχές του 2009.

Μετά το σκάνδαλο και τη χρεωκοπία της εταιρίας Enron στις ΗΠΑ, η αμερικανική κυβέρνηση άρχισε ελέγχους στις αμερικανικές Τράπεζες για λογιστικά μαγειρέματα σαν αυτά που είχε χρησιμοποιήσει στο παρελθόν αυτή η εταιρία. Φοβούμενη η Goldman Sachs θέλησε να ξεφορτωθεί το ελληνικό swap και ζήτησε το 2005 από την ελληνική κυβέρνηση να το πάρει πίσω. Ο τότε υπουργός οικονομικών ο

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Κος. Γ. Αλογοσκούφης, διαπραγματεύτηκε με την Εθνική Τράπεζα και έτσι προχώρησε στην αγορά του swap στην πολύ μεγαλύτερη τιμή των 5,5 δισ. ευρώ. Υποστηρίχτηκε βέβαια πως αυτό έγινε για να επιμηκυνθεί ο χρόνος αποπληρωμής του μέχρι το 2039, μειώνοντας την ετήσια δόση του στα 320 εκατ. ευρώ. Το χρέος συνέχισε έτσι να είναι κρυφό, αλλά τώρα προς την Εθνική Τράπεζα. Αποκαλύφθηκε ωστόσο το 2010 από την κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου και συνέβαλε στην αύξηση του δημόσιου χρέους της χώρας . Στις 10 Ιανουαρίου 2011 διαβιβάστηκε στην Ελληνική Βουλή από την Εισαγγελία του Αρείου Πάγου η μηνυτήρια αναφορά του Αυστριακού οικονομολόγου Φαγιάντ Μουλά Καλί, ο οποίος υποστήριζε ότι με το swap του 2001 διαπράχθηκε ένα αδίκημα εξαπάτησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την Ελλάδα και την Goldman Sachs, που έκρυψαν ένα μέρος του ελληνικού χρέους.

Αντίστοιχα το πρακτορείο Bloomberg προσέφυγε στη Δικαιοσύνη κατά της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), ζητώντας τη δημοσίευση των εκθέσεων για το πώς έκρυψε η Ελλάδα τα ελλείμματά της με τα swaps. Ο πρόεδρος της Τράπεζας, Ζαν Κλοντ Τρισέ, αρνήθηκε να το κάνει, υποστηρίζοντας ότι οι αποκαλύψεις αυτές «θα μπορούσαν να πλήξουν την εμπιστοσύνη της Κοινής Γνώμης». Ένα αντίστοιχο άρθρο της Ελευθεροτυπίας στις 23 Ιανουαρίου 2011 μιλούσε για «ένα swap με μπλε και πράσινους κόκκους».

Ο Επίτροπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Όλι Ρεν, δήλωσε πως τα swaps δεν είναι πάντα παράνομα, εφόσον είναι συμβατά με τα επιτόκια της αγοράς. Το δικό μας όμως, δεν ήταν, αλλά είχε τροποποιηθεί σε άλλα παλαιότερα, εξυπηρετικά επιτόκια.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Η έκθεση της Eurostat τον Νοέμβριο του 2009 αποκάλυψε πως η Ελλάδα είχε πραγματοποιήσει πολλές μυστικές ανταλλαγές χρέους (swaps) από το 2001 έως τα τέλη του 2007, οι οποίες οδήγησαν έτσι στην αύξηση του εθνικού χρέους της.

Ένα ακόμα λογιστικό κόλπο που έκανε η Goldman Sachs ήταν να μειώσει λογιστικά το δημόσιο χρέος κατά 0,5% του ΑΕΠ, προεξοφλώντας μελλοντικά έσοδα των αεροδρομίων της χώρας. Μπόρεσε έτσι να «αμειφθεί» για τις υπηρεσίες της με 300 εκατ. ευρώ.

Ένα βασικό ερώτημα είναι εάν οι Ευρωπαίοι εταίροι μας γνώριζαν τη «δημιουργική» αυτή λογιστική κι έκλειναν μάτια, ή αν τους είχαμε πραγματικά ξεγελάσει, μέχρι την αποκάλυψή της. Η απάντηση -τεκμηριωμένη από πολλούς ξένους οικονομολόγους- είναι πως, *ναι, γνώριζαν, αλλά έκλειναν τα μάτια, γιατί η Ελλάδα δεν είναι μια βιομηχανική χώρα και ανταγωνίστρια της Γερμανίας και της Γαλλίας, αλλά μια καλή αγορά γι' αυτές για να κερδοσκοπήσουν εις βάρος της.*

Αφενός μάς δάνειζαν τοκογλυφικά με αρκετά μεγαλύτερο τόκο απ' ό,τι οι ίδιες δανείζονται και αφετέρου καταλάμβαναν με τις πολυεθνικές εταιρίες τους την εγχώρια αγορά μας. Από την άλλη μεριά φρόντιζαν πάντα να διατηρείται η αντιπαράθεσή μας με την Τουρκία, για να συνεχίζουν να πουλούν πολεμικό υλικό και στα δυο εμπλεκόμενα μέρη.

Τέλος, «μιζάροντας» τις διεφθαρμένες ελληνικές επιχειρήσεις (βλέπε Siemens) μπορούσαν να κερδίζουν με υπερτιμολογήσεις ακόμα περισσότερα και να πουλούν με εξωφρενικές τιμές είτε «υποβρύχια» είτε «σιφοράι». Η δε ΕΚΤ έχει παραδεχτεί πως το ελληνικό swap διόγκωσε το εθνικό χρέος της χώρας, αλλά κρατάει χαμηλούς

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

τόνους γιατί κατηγορείται και η ίδια ότι γνώριζε και δεν το γνωστοποίησε. (*Suter, Christian, Debt Cycles in the World-Economy*)

6.3 Το Σκάνδαλο του Χρηματιστηρίου

Η Κυβέρνηση του Κ. Σημίτη κατηγορείται επίσης ότι προέτρεψε και ενθάρρυνε τη δημιουργία της φούσκας του ελληνικού Χρηματιστηρίου, το 1999, που στοίχισε σε ενάμισι εκατομμύριο επενδυτές μικρών και μεσαίων εισοδημάτων πάνω από 30 τρισεκατομμύρια δραχμές. Ο ίδιος ο κ. Κ. Σημίτης υποστήριξε σε συνέντευξη Τύπου, τον Σεπτέμβριο του 1999 στη ΔΕΘ, πως «ο τζίρος του Χρηματιστηρίου θα είναι υψηλός και θα αποδώσει αυτά τα οποία έχουμε σχεδιάσει» και πως «το Χρηματιστήριο είναι ένας θεσμός σημαντικός για την πρόοδο της οικονομίας, είναι ένας θεσμός, ο οποίος εξυπηρετεί την οικονομία».

Όλα αυτά θεωρηθήκαν πως ήταν μια απάτη και λόγια του αέρα που σαν απώτερο σκοπό είχαν την εκλογή του κόμματος του Πασοκ και όχι την ουσία της κάθε λέξης.

Ο κόσμος παρασύρθηκε και βλέποντας τις μετοχές να φουσκώνουν και όλοι να κερδίζουν, αποφάσισε να μη μείνει για μια ακόμη φορά στο περιθώριο, αλλά να πλουτίσει. Χωρίς να ξέρει ποια είναι η ουσία όσον αφορά τις μετοχές και το χρηματιστήριο, μάζεψε τις οικονομίες του και άρχισε να επενδύει αλόγιστα, παρασυρόμενος από τις σκόπιμες φήμες που διέδιδαν ακόμα και τα ΜΜΕ. Οι παίκτες διαρκώς πλήθαιναν και επένδυναν όλο και περισσότερα κεφάλαια, προσδοκώντας όλο

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

και μεγαλύτερα κέρδη. Ο δείκτης του ελληνικού χρηματιστηρίου είχε ξεπεράσει αυτόν του Λονδίνου και έφθανε την Wall Street. Όλοι ήθελαν να αποκτήσουν εύκολα κέρδη. Γρήγορα οι πλασματικές τιμές των μετοχών εκσφενδονίστηκαν στα ύψη και η φούσκα μεγάλωνε ακόμα πιο πολύ. Οι περισσότεροι αγόραζαν ό,τι έβρισκαν μπροστά τους, παρασυρόμενοι από τις σκόπιμες φήμες, ακόμα και μετοχές εταιριών-φαντασμάτων. Δεν υπήρχαν ελεγκτικοί μηχανισμοί και, κυρίως, κανείς δεν ήξερε πότε να σταματήσει.

Οι «θεσμικοί» κερδοσκόποι όμως ήξεραν καλά πότε να σταματήσουν, πότε να εγκαταλείψουν το παιχνίδι, πουλώντας τις υπερτιμημένες μετοχές τους στους επόμενους παίκτες που έμπαιναν στο παιχνίδι. Έφυγαν με πολλά κέρδη, αφήνοντας τους υπόλοιπους χωρίς αντίκρισμα. Η κάθοδος είναι η μοιραία συνέπεια της ανόδου, μετά το στόμωμα της «πυραμίδας» στην κορυφή. Η αρχική υπερβολική ευφορία και αύξηση της ζήτησης οδήγησε σε υπερτιμημένες μετοχές-φούσκες που κάποια στιγμή έσκασαν και οι τιμές κατάρρευσαν γρήγορα και βίαια στα φυσιολογικά τους επίπεδα.

Δέκα χρόνια μετά το σκάνδαλο του Χρηματιστηρίου Αθηνών, η ελληνική Δικαιοσύνη παρενέβη και παρέπεμψε τον Σεπτέμβριο του 2009 εξήντα επτά άτομα, μεταξύ των οποίων χρηματιστές, τραπεζίτες, επιχειρηματίες, επενδυτές κ.λπ., για τα αδικήματα της απάτης, της άμεσης συνέργειας σε απάτη, της υπεξαίρεσης και του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. («*The Center for Geoeconomic Studies*»)

6.4 Η εποχή του Κώστα Καραμανλή

Ο Κ. Σημίτης παραιτήθηκε από την προεδρία του ΠΑΣΟΚ στις 7 Ιανουαρίου 2004 και τον διαδέχθηκε στις 8 Φεβρουαρίου ο Γιώργος Παπανδρέου. Στις βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου του ίδιου έτους ανακηρύχθηκε νικητής των βουλευτικών

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

εκλογών ο νέος πρόεδρος της ΝΔ ο Κώστας Καραμανλής ο οποίος υποσχέθηκε την επανίδρυση του κράτους και την εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών. Παρότι υποσχέθηκε πολλά επιβάρυνε τον ήδη βεβαρημένο δημόσιο τομέα με νέες, κομματικές προσλήψεις. Ο Καραμανλής δημιούργησε επίσης 700 νέους δημόσιους οργανισμούς με ετήσιες δαπάνες 200 εκατ. ευρώ. Παρότι γνώριζε πολύ καλά την κατάσταση της οικονομίας και ήξερε τι ακριβώς έπρεπε να κάνει, φοβήθηκε το πολιτικό κόστος, δεν έκανε απολύτως τίποτα ή μάλλον επιδείνωσε κατά πολύ την κατάσταση και παρέδωσε, πριν τελειώσει τη θητεία του, την έτοιμη να εκραγεί βόμβα της ελληνικής οικονομίας στην επόμενη κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου.

Η περίοδος του Κώστα Καραμανλή (2004 – 2009) χαρακτηρίστηκε επίσης από πολλά σκάνδαλα διαφθοράς, όπως του Βατοπεδίου, των δομημένων ομολόγων, της Siemens κ.α. Η κυβέρνησή του επίσης κατηγορήθηκε για το αιφνιδιαστικό κλείσιμο της Βουλής τον Μάιο του 2009, μια κίνηση που οδήγησε στην παραγραφή όλων των εκκρεμοσών υποθέσεων για την περίοδο της πρώτης διακυβέρνησης της, που, σύμφωνα με την αντιπολίτευση, έγινε για να συγκαλύψει τα σκάνδαλα εκείνης της περιόδου.

Η αρχική απογραφή που είχε κάνει ο υπουργός οικονομικών Γ. Αλογοσκούφης προσδιόρισε το έλλειμμα του 2004 στα 2,95% του ΑΕΠ, σε αντίθεση με το 1,2% που είχε προϋπολογίσει ο προηγούμενος υπουργός οικονομικών ο Ν. Χριστοδουλάκης. Μετά από χρόνια η Eurostat έδειξε πως αυτό ήταν 7,5%, καθώς ο κ.Ν. Χριστοδουλάκης είχε κρύψει διάφορες δαπάνες των Ολυμπιακών Αγώνων. Τα ελλείμματα για τα έτη 2005, 2006, 2007 και 2008 ήταν αντίστοιχα 5,2%, 2,9%, 3,7% και 7,7% . Όσο για το έλλειμμα του 2009, αυτό είχε μια μυθιστορηματική εξέλιξη.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Στην αρχή, η κυβέρνηση μιλούσε για έλλειμμα 4% και αργότερα για ένα έλλειμμα 6%. Στη συνέχεια ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, Γ. Προβόπουλος, μίλησε για έλλειμμα 8 ή 9% που θα αύξανε κάθε μήνα κατά 1 μονάδα.

Η κατοπινή κυβέρνηση Παπανδρέου μίλησε για έλλειμμα 12,7%, το οποίο η Eurostat ανέβασε, μετά από έλεγχο, στα 13,6% και τελικά στα 15,4%. Ήταν το υψηλότερο έλλειμμα του 2009 απ' όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ΝΔ είχε παραποιήσει τα στατιστικά στοιχεία και είχε παρουσιάσει ένα πολύ μικρότερο έλλειμμα. Το δημόσιο χρέος για το 2009 ανήλθε τελικά στα 126,8% του ΑΕΠ.

Η κυβέρνηση Καραμανλή παρέλαβε το 2004 ένα χρέος 185 δις. ευρώ (108% ΑΕΠ.) και το παρέδωσε στο τέλος της θητείας της στα 298 δις. ευρώ (126%)! Τελικά η μόνη θετική ενέργειά της ήταν η συμφωνία που έκλεισε με τη Ρωσία για τον Αγωγό Μπουργκάς- Αλεξανδρούπολης. Οποδήποτε αλλού είχε αποτύχει παταγωδώς.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



6.5 Οικονομική Κρίση 2007 – Η κρίση των subprimes

Μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου επικρατούσε φόβος και αστάθεια στις χρηματιστικές αγορές. Για να αποφευχθεί η κρίση, οι ΗΠΑ μείωσαν τα επιτόκια και χαλάρωσαν την πίστη, ενθαρρύνοντας τον δανεισμό των πολιτών. Οι Τράπεζες άδραξαν την ευκαιρία και άρχισαν να προσφέρουν ελκυστικά στεγαστικά δάνεια, αρχικά πιο προσεκτικά, εξετάζοντας την αξιοπιστία των δανειοληπτών και αργότερα πιο επιθετικά, χωρίς ιδιαίτερες εγγυήσεις. Το αποτέλεσμα ήταν να προσφέρουν τελικά ενυπόθηκα δάνειο χαμηλής αξιοπιστίας, τα περιβόητα subprimes.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Τα φτωχότερα στρώματα του πληθυσμού έτρεξαν να εκμεταλλευτούν τις ευνοϊκές αυτές συνθήκες για να αγοράσουν σπίτι. Η αγορά των επισφαλών αυτών στεγαστικών δανείων γρήγορα ανήλθε από το 8% το 2001, στο 20% το 2007 του συνολικού ποσού των στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ. Για να εξασφαλιστούν οι Τράπεζες καλύτερα από τον πιστωτικό και επιτοκιακό κίνδυνο αυτών των δανείων, τα χρησιμοποίησαν σαν περιουσιακά στοιχεία, που εγγυούνταν την αποπληρωμή των δόσεων τους στον κάτοχο τους. Τα μετέτρεψαν δηλαδή σε εμπορεύσιμους εγγυητικούς τίτλους.

Διάφοροι ανεξάρτητοι «φορείς αξιολόγησης» αποτιμούσαν στη συνέχεια «επιστημονικά» την αξιοπιστία αυτών των τίτλων. Συνήθως δέχονταν πιέσεις από τις μεγάλες Τράπεζες πελάτες τους και αποτιμούσαν με τον καλύτερο βαθμό, χωρίς καμιά διερεύνηση, αυτούς τους τίτλους. Η αγορά των επισφαλών αυτών παραγώγων ανήλθε την περίοδο 2001-2006 στα 11,5 τρισ. δολάρια. Γρήγορα αυτά διασκορπίστηκαν στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς όλου του κόσμου. Η αλόγιστη χρήση αυτών των παράγωγων, που εξαρτώνταν από τη δυνατότητα αποπληρωμής δανείων χαμηλής αξιοπιστίας, δημιούργησε μια μεγάλη φούσκα που δεν άργησε να σκάσει. Όταν η κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ ανέβασε σταδιακά τα επιτόκια στο 5,25%, μεγάλες ομάδες πληθυσμών βρέθηκαν σε αδυναμία πληρωμής των δόσεων των δανείων τους και ο αριθμός τους συνεχώς μεγάλωνε. Η φούσκα έσκασε τελικά τον Αύγουστο του 2007 και οι Τράπεζες άρχισαν να καταρρέουν η μία μετά την άλλη, όχι μόνον από την εξάλειψη της πίστης, αλλά και από τις φημολογίες και τις μαζικές αναλήψεις χρημάτων από τους καταθέτες τους που φοβούνταν μήπως πτωχεύσουν και χάσουν τα χρήματά τους. Πολλές αμερικανικές Τράπεζες τότε πτώχευσαν, άλλες συγχωνεύθηκαν για να γλιτώσουν, άλλες πουλήθηκαν σε

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

εξευτελιστικές τιμές και άλλες κρατικοποιήθηκαν! *(«Δημιουργώντας τάξη στην ευρωζώνη. Οι κανόνες της Μέρκελ για πτώχευση» του Κρίστιαν Ράιερμαν το οποίο δημοσιεύτηκε στον Spiegel στις 12/7/2010.)*

Η κρίση κορυφώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2008 και μεταδόθηκε γρήγορα σαν ντόμινο στις ευρωπαϊκές Τράπεζες που είχαν επενδύσει σε αυτά τα «τοξικά ομόλογα». Η μεγάλη αυτή χρηματοπιστωτική φούσκα μόλυνε τελικά όλο το σύστημα μέσα από μια αναπόφευκτη αλυσιδωτή αντίδραση. Στην προσπάθειά τους να ελέγξουν την κρίση και να διασώσουν το χρηματοοικονομικό σύστημα οι κεντρικές Τράπεζες άρχισαν να αγοράζουν τοξικά ομόλογα αναζωογονώντας τις Τράπεζες που ασφυκτιούσαν από έλλειψη ρευστότητας. Η κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ λ.χ. χρησιμοποίησε για τη διάσωση των Τραπεζών πληθωριστικό χρήμα ύψους 1,8 τρις. δολαρίων, επιβαρύνοντας το ήδη κολοσσιαίο από τις δαπάνες του πολέμου δημόσιο χρέος της χώρας και τον κρατικό προϋπολογισμό. Με ένα έλλειμμα επίσης 800 δισ. δολάρια ετησίως και με την απροθυμία όλο και περισσότερων πια χωρών να στηρίξουν το δολάριο σαν ένα διεθνές αποθεματικό νόμισμα, η οικονομική παντοδυναμία και ηγεμονία των ΗΠΑ αμφισβητείται πλέον έντονα παγκοσμίως. Ανάλογες ενέσεις ρευστότητας πρόσφερε στις ευρωπαϊκές Τράπεζες η ΕΚΤ, φορτώνοντας και αυτή τη ζημιά στους λαούς και όχι στους τραπεζίτες που έπαιξαν κερδοσκοπικά εις βάρος των απλών πολιτών και έχασαν. Οι διασωθείσες στη συνέχεια Τράπεζες θα κερδοσκοπούσαν πάλι εις βάρος του λαού.

Ο αντίκτυπος της κρίσης είναι πλέον εμφανής και στην Ελλάδα. Εκτιμάται ότι δεν έχουν επηρεαστεί μόνο οι τράπεζες αλλά και η αγορά ακινήτων, δημιουργώντας σαφείς προϋποθέσεις για να αυξηθεί το κόστος του χρήματος. Οι μετοχές του

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Χρηματιστηρίου Αθηνών, στις οποίες έχουν κάνει σημαντικές επενδύσεις οι ξένες τράπεζες έχουν πειστεί πολύ. Οι Ελληνικές Τράπεζες επλήγησαν στην αρχή λιγότερο, γιατί δεν είχαν επενδύσει σε μεγάλη έκταση πάνω σε αυτά τα τοξικά παράγωγα ή σε άλλα ανάλογα χρηματιστικά προϊόντα που απαξιώθηκαν, με εξαίρεση το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και ορισμένα αμοιβαία κεφάλαια της Εθνικής Τράπεζας και της Alpha Bank. Λόγω της διασύνδεσης πάντως και αλληλεξάρτησης του παγκόσμιου τραπεζικού συστήματος δοκίμασαν και αυτές τελικά μια κρίση ρευστότητας. Απλά απέφυγαν την κατάρρευση.

Η Βρετανία, παρότι διέθετε μεγάλα χρηματικά αποθέματα, ακολούθησε γρήγορα την Αμερική και ήταν από τις πρώτες Ευρωπαϊκές χώρες που επλήγησαν από την κρίση. Πολλές τότε Τράπεζες κρατικοποιήθηκαν και άλλες συγχωνεύθηκαν. Το μεγαλύτερο πάντως χτύπημα στην Ευρώπη το δέχτηκε η Ισλανδία, οι Τράπεζες της οποίας είχαν αγοράσει πολλά τοξικά ομόλογα και κατάρρευσαν το 2008. Μεταξύ αυτών ήταν και η διαδικτυακή Τράπεζα Icesave στην οποία είχαν καταθέσεις επίσης Βρετανοί και Ολλανδοί. Οι καταθέτες αυτοί αποζημιώθηκαν από τις κυβερνήσεις τους, οι οποίες συμφώνησαν με την κυβέρνηση της Ισλανδίας να τους αποπληρώσει το χρέος των 3,8 δισ. ευρώ μέχρι το 2024. Κάτω από έντονη λαϊκή πίεση η Ισλανδική κυβέρνηση αναγκάστηκε να διεξάγει δημοψήφισμα για την αποδοχή ή όχι, αυτής της συμφωνίας. Η συμφωνία απερρίφθη τελικά από το 93% των πολιτών. Μερικοί αποδίδουν την κρίση στη μεγάλη απληστία ολίγων διεθνών τραπεζιτών και προτείνουν περισσότερη διαφάνεια, παρεμβάσεις, ρυθμιστικά μέτρα, ελέγχους και συντονισμό σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Στην πραγματικότητα όμως οι οικονομικές κρίσεις είναι έμφυτες στο καπιταλιστικό σύστημα. Για να γίνει

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

κατανοητό πόσο φούσκες είναι όλα αυτά τα χρηματιστηριακά προϊόντα, αρκεί να σημειωθεί ότι ενώ το παγκόσμιο ΑΕΠ υπολογίζεται περίπου 50 τρισ. δολάρια, η χρηματιστηριακή αγορά μετοχών, ομολόγων και τραπεζικών καταθέσεων είναι τριπλάσια (150 τρισ.) και η χρηματιστική αγορά παραγώγων πενταπλάσια (700 τρισ. δολάρια). Υπάρχει δηλαδή μια τεράστια ψαλίδα μεταξύ του πραγματικού παραγόμενου πλούτου και των πλασματικών δομημένων «παραγώγων» του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ολόκληρη η παγκόσμια οικονομία στηρίζεται σε μια σειρά από τέτοιες φούσκες. Απλά μια από αυτές έσκασε στις μέρες μας. (Toussaint, E. & Millet, D. (2010) *Debt, the IMF, and the World Bank, sixty questions, sixty answers*, New York: Monthly Review Press.)

6.6 Τα αίτια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης

Ο πρώτος και πολύ σημαντικός λόγος επαφίεται στις υψηλού κίνδυνος πολιτικές των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων με στόχο τα υψηλά κέρδη, αδιαφορώντας για την πιθανή ύπαρξη μακροπρόθεσμων ζημιών. Με την χρήση πολύπλοκων μαθηματικών μοντέλων, αμφισβητούμενης αξιοπιστίας, οι επενδυτικές

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

τράπεζες προωθούσαν με αυθαίρετο τρόπο προϊόντα σύνθετα στην μορφή τους και αγνώστου περιεχομένου για το μεγαλύτερο μέρος των επενδυτών που τα αγόραζαν.

Ο λόγος για την επιπόνη τέτοιων τεχνασμάτων ήταν οι υπέρογκες αμοιβές των στελεχών τους, που εξαρτώνταν άμεσα από την κερδοφορία των τραπεζών τους. Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι πολλοί αναλυτές την περίοδο 2005-2006 ήταν ενήμεροι για μια πιθανή πτώση στην αγορά ακίνητης περιουσίας των ΗΠΑ. Ανάλογα ήταν και τα οικονομικά κίνητρα για τις εμπορικές τράπεζες, οι οποίες προέβησαν σε ανεπαρκή εκτίμηση και τιμολόγηση πιστωτικού κινδύνου, αύξησης του λόγου του δανείου προ της αξία της κατοικίας κοντά στο 100% αδιαφορώντας για τις πιθανές επιπτώσεις στην αποπληρωμή του δανείου από πιθανή μείωση στην αγορά κατοικίας και θυσιάζοντας μια σταθερότερη μακροπρόθεσμη πορεία στον βωμό της γρήγορης ανάπτυξης. Αξίζει να σημειωθεί πως το σύνολο των bonus που δόθηκαν στα στελέχη της Wall Street ανέρχονται στο ποσό των 23,9 δισεκατομμυρίων δολαρίων για το έτος 2006. Ανάλογες υψηλές αμοιβές πραγματοποιήθηκαν και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο δεύτερος λόγος είναι το ανεπαρκές ρυθμιστικό, οργανωτικό και κανονιστικό πλαίσιο καθώς επίσης και η ελλιπής λειτουργία των εποπτικών αρχών που διέπουν τις χρηματοοικονομικές αγορές. Συγκεκριμένα, η δυσανάλογη ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας μετά το 1995 προήλθε από την τάση απελευθέρωσης των αγορών με την περίφημη πολιτική της απορυθμίσεως, η οποία δεν παρείχε πολύ αυστηρό πλαίσιο λειτουργίας της αγοράς. Σημαντικό ρόλο στη δημιουργία πλασματικών στοιχείων στις οικονομικές καταστάσεις πολλών εταιρειών έπαιξε και η

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

μη ικανοποιητική εφαρμογή των διεθνών λογιστικών προτύπων. Πολλά τραπεζικά ιδρύματα είχαν δημιουργήσει μονάδες εκτός ισολογισμού (SPE) για την απόκρυψη των τοξικών προϊόντων ώστε να ξεπερνούν τους περιορισμούς κεφαλαιακής επάρκειας των εποπτικών αρχών.

Τρίτον, έντονη κριτική έχει ασκηθεί και στην νομισματική πολιτική που ακολούθησαν οι κεντρικές τράπεζες. Η Fed θεωρείται από πολλούς ειδικούς υπαίτια για την κρίση στην αγορά κατοικίας, καθώς διατήρησε τα επιτόκια σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα για μεγάλο χρονικό διάστημα, δημιουργώντας στους δανειστές την ψευδαίσθηση της εύκολης μακροχρόνιας αποπληρωμής των δανείων.

Το επιχείρημα που αντιπαραβάλλει η αμερικάνικη κεντρική τράπεζα στην κριτική αυτή ήταν ο φόβος του ενδεχόμενου αποπληθωρισμού την περίοδο εκείνη. Από την άλλη μεριά, η ΕΚΤ (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) θεωρείται υπεύθυνη για την επέκταση της χρηματοοικονομικής κρίσης στην Ευρώπη, την οποία φάνηκε να αγνοεί διατηρώντας τα επιτόκια σε υψηλά επίπεδα.

Η Fed, από το φθινόπωρο του 2007, μείωσε τα επιτόκια με στόχο την αύξηση της ρευστότητας στην αγορά με τη βεβαιότητα όμως ότι δε θα δημιουργηθούν πληθωριστικές τάσεις καθώς αντισταθμίζονται από τη μείωση του τραπεζικού χρήματος. Αντίθετα, η ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα θέτοντας ως πρωταρχικό της στόχο την αντιμετώπιση των πληθωριστικών τάσεων αύξησε τα επιτόκια της υπερεκτιμώντας τις ικανότητες της ισχυρής της οικονομίας.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Άμεση συνέπεια ήταν η σταδιακή υποτίμηση του δολαρίου σε σχέση με το ευρώ και η εκτίναξη των τιμών του πετρελαίου και των τροφίμων. Συνεπώς, η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με την πιστωτική στενότητα συνέβαλλε στην ανατροπή της αναπτυξιακής δυναμικής των οικονομιών της ευρωζώνης.

Η μη κοινή οικονομική πολιτική που εφάρμοσαν οι δύο κεντρικές τράπεζες όχι μόνο δε βοήθησαν να αντιμετωπιστεί η κρίση, αλλά χειροτέρεψαν την παγκόσμια οικονομία. (*Krugman, P. & Obstfeld, M. (1995), Διεθνής οικονομική, θεωρία και πολιτική (τόμος α' και β'), Αθήνα: Κριτική.*)

6.7 Πως επηρεάστηκε η Ελλάδα από την Οικονομική κρίση

Από το γενικευμένο δυσμενές κλίμα δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη η χώρα μας, καθώς από τον Σεπτέμβριο του 2008 και σταδιακά μέχρι και σήμερα η ελληνική πραγματικότητα βρίσκεται κάτω από ένα πέπλο έντονου προβληματισμού και ανησυχίας εξαιτίας μιας παγκοσμιοποιημένης οικονομικής κρίσης που έχει χαρακτηριστεί -δικαίως με βάση τα νούμερα και την διάρκεια- ως η χειρότερη των τελευταίων 70 ετών. (*Soros, George, Η οικονομική κρίση του 2008 και η σημασία της*)

Η ψευδαίσθηση της οικονομικής ασφάλειας που έπνεε πάνω από την ελληνική οικονομία κλονίστηκε το φθινόπωρο του 2008 με τα ΜΜΕ να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εξάπλωση ενός κλίματος ανησυχίας προβάλλοντας τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες που παρατηρούνται διεθνώς,

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

άλλοτε με την στοχευμένη παράθεση των γεγονότων και άλλοτε με όχημα την υπερβολή ως απόρροια της μη κατανόησης. Στα πλαίσια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης παρατηρείται και η είσοδος της ελληνικής οικονομίας στη φάση της ύφεσης. Τα μακροοικονομικά μεγέθη αντικατροπτίζουν την τάση αυτή, με την ανεργία να παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, τις επενδύσεις να συρρικνώνονται διαρκώς και την ταχύτητα κυκλοφορίας χρήματος να επιβραδύνεται προκαλώντας στενότητα στην αγορά.

Χαρακτηριστικά παρατίθενται τα ακόλουθα στοιχεία. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας τον Δεκέμβριο του 2008 η ανεργία διαμορφώθηκε στο 8,9% από 7,8% τον Νοέμβριο, ενώ την ίδια περίοδο ο μέσος όρος της ανεργίας στην ευρωζώνη ήταν 8,1%. Επίσης την ίδια περίοδο (Δεκέμβριος 2008) ο ετήσιος ρυθμός ανόδου της συνολικής χρηματοδότησης προς το σύνολο των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών υπολογίστηκε στο 16,4% από 21,5% που ανερχόταν τον Δεκέμβριο του 2007. *(Υπουργείο Οικονομικών (2010), Εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού οικονομικού έτους 2007, σελ. 165-166.)*

Παράλληλα ο χρηματοοικονομικός τομέας της χώρας επιβραδύνεται. Στα χρηματιστήρια αξιών και παραγώγων οι καθοδικές συνεδριάσεις διαδέχονται η μια την άλλη, οι ξένοι θεσμικοί επενδυτές ρευστοποιούν συνεχώς τις συμμετοχές τους στο ελληνικό χρηματιστήριο και η ΕΧΑΕ ανακοινώνει για το 2008 μείωση του κύκλου εργασιών της κατά 33%. Σύμφωνα λοιπόν με τα δημοσιευθέντα στοιχεία, τα ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και οι ασφαλιστικοί οργανισμοί είχαν μικρή

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

έκθεση σε προϊόντα μειωμένης εξασφάλισης, ενώ λίγοι επενδύτες τοποθέτησαν τα κεφαλαία τους στα τοξικά προϊόντα κυρίως σε εκείνα της Lehman Brothers.

Πράγματι την τελευταία δεκαετία οι ελληνικές τράπεζες έστρεψαν το επιχειρηματικό τους ενδιαφέρον και κατ' επέκταση και τα κεφαλαία τους στις αναπτυσσόμενες χώρες (π.χ. Τουρκία, Αίγυπτος Βαλκάνια). Οι μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες ακολούθησαν μία παραδοσιακή τραπεζική πολιτική και ανέπτυξαν ένα ευρύ δίκτυο καταστημάτων στην Ρουμανία, στην Βουλγαρία κ.λπ. έναντι της επένδυσης σε επενδυτικά προϊόντα υψηλού ρίσκου. Επίσης όσον αφορά τα ασφαλιστικά ταμεία, τα προηγούμενα χρόνια αντιμετώπισαν την μείωση των διαθεσίμων τους εξαιτίας αστοχιών διαχείρισης και συνεπώς δεν είχαν τη δυνατότητα να επενδύσουν μεγάλα κεφάλαια στην αγορά αυτή. Παρ' όλα αυτά αξίζει να αναφερθεί ότι ο κλονισμός της εμπιστοσύνης του κοινού και της αγοράς προς τους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς παγκοσμίως, που εκδηλώθηκε με την πτώση των χρηματιστηριακών τιμών τους, τις συνεχείς αναλήψεις κεφαλαίων και την εκτόξευση των διατραπεζικών επιτοκίων επηρεάζουν την εικόνα και των αντίστοιχων ελληνικών χρηματοοικονομικών οργανισμών. (OECD, *Economic Outlook No 85 (Ιούνιος 2009), Chapter 4, «Beyond the Crisis: Medium-term Challenges Relating to Potential Output, Unemployment and Fiscal Positions»*)

Οι παραγωγικότεροι κλάδοι της χώρας μας (ναυτιλία, τουρισμός, τραπεζικός κλάδος) εμφανίζουν υψηλό βαθμό συσχέτισης με το εξωτερικό, συνεπώς και με χώρες που εκτέθηκαν άμεσα στα subprime δάνεια. Παράλληλα, δείκτες όπως αυτοί της καταναλωτικής εμπιστοσύνης στην ευρωζώνη και στις ΗΠΑ, των παραγγελιών

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

διαρκών αγαθών, των επενδύσεων κ.α. αποτυπώνουν την επιβράδυνση στην παγκόσμια ζήτηση και κατανάλωση. Στοιχεία που ενισχύουν την άποψη ότι ήταν αναπόφευκτο να επηρεαστεί και η ελληνική οικονομία.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο μπορεί να υποστηριχτεί ότι για την περίπτωση της Ελλάδας αναφερόμαστε ουσιαστικά σε μια κρίση ζήτησης. Από τα ανωτέρω συνάγεται το συμπέρασμα ότι η ύφεση στην Ελλάδα δεν συνδέεται άμεσα με τις πρωτογενείς αιτίες της κρίση που εμφανίστηκε σε ΗΠΑ και Ευρώπη, αλλά με τις επιπτώσεις μια γενικευμένης κρίσης στην παγκόσμια οικονομία. Επιπτώσεις που βρήκαν πρόσφορο έδαφος και στην δυσμενή δημοσιονομική κατάσταση της χώρας μας. Τα τελευταία χρόνια το δημόσιο χρέος της Ελλάδος διευρυνόταν συνεχώς. Ο δανεισμός τα προηγούμενα έτη χρησιμοποιήθηκε για την ανάληψη επενδυτικών έργων στα πλαίσια του εκσυγχρονισμού της χώρας και των υποχρεώσεων της απέναντι στο σχέδιο ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, αλλά κυρίως και για την κάλυψη των αναγκών του κοστοβόρου δημοσίου τομέα της.

Δυστυχώς δεν δόθηκε η απαραίτητη προσοχή ώστε τα χρήματα αυτά να χρησιμοποιηθούν στην εξυγίανση και σωστή οργάνωση των ασθενικών παραγωγικών τομέων της χώρας. Ο υψηλός δανεισμός σε συνδυασμό με τα επαναλαμβανόμενα ελλείμματα τόσο στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών όσο και των κρατικών προϋπολογισμών οδήγησαν στη μείωση της φερεγγυότητας του ελληνικού κράτους την περίοδο που διανύουμε, καθώς οι πλεονασματικές μονάδες είναι διατεθειμένες να δανείσουν τα χρήματά τους σε σταθερές οικονομικά χώρες και όχι σε χώρες οικονομικά αδύνατες. Το αποτέλεσμα ήταν η μεγάλη αύξηση του επιτοκίου

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

δανεισμού της Ελλάδας, μιας και η ανάληψη μεγαλύτερου κινδύνου από τους δανειστές συνεπάγεται την προσαύξηση της απαιτούμενης ανταμοιβής, δημιουργώντας περαιτέρω δυσκολίες στην εξασφάλιση των αναγκαίων πόρων για την χρηματοδότηση των μέτρων που θα την βοηθούσαν στην εξυγίανση του οικονομικού της τομέα.

6.8 Ποιες οι συνέπειες της κρίσης στην ελληνική οικονομία

Βρισκόμαστε στο μέσο μιας πολύ εκτεταμένης και βαθειάς παγκόσμιας οικονομικής κρίσης ή μάλλον στο μέσον πολλών κρίσεων: οικονομικής, πιστωτικής, χρηματιστηριακής, κρίση στο περιβάλλον, κρίση στο νερό και τους υδάτινους πόρους, κρίση στην ενέργεια. Οι επιπτώσεις της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης είναι πλέον αδιάψευστα αισθητές και στην πραγματική οικονομία της χώρας μας, με απρόβλεπτες εξελίξεις για τη μείωση της ρευστότητας των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων και των νοικοκυριών, την αυξανόμενη ανεργία και την εξαθλίωση των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. *(Κ. Πατρινού, «Το πλαίσιο λειτουργίας της πολιτικής στην Ελλάδα (1990–2005)»)*

Ήδη, η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και της κατανάλωσης είχαν σαν αποτέλεσμα να μεγαλώσει η «μαύρη τρύπα» του Προϋπολογισμού, σημειώνοντας υστέρηση εσόδων κατά 2,41 δισεκατομμύρια Ευρώ, το τρέχον έτος.

- **Ο κατασκευαστικός/οικοδομικός τομέας** ήδη ασφυκτιά από την κεφαλαιακή στενότητα και την αδυναμία δανεισμού και δημιουργεί τις πρώτες στρατιές ανέργων.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- **Η ναυτιλία** είναι ήδη βυθισμένη σε βαθιά κρίση και η καταβαράθρωση των ναύλων, λόγω συρρίκνωσης της παγκόσμιας ζήτησης, οδηγεί σε παροπλισμό πολλών μεγάλων σκαφών.
- **Ο τρίτος «πυλώνας» της Ελληνικής οικονομίας, ο Τουρισμός**, με τα προϋπάρχοντα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τον ελάχιστο βαθμό ανταγωνιστικότητας, είναι επόμενο να δεχθεί το ισχυρότερο πλήγμα από την πλανητική κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την επερχόμενη παγκόσμια οικονομική ύφεση.

Αλλά το πρόβλημα παραμένει και συνεχίζει να έχει μεγάλες επιπτώσεις στη χρηματοδότηση νοικοκυριών και επιχειρήσεων, αλλά και στο χρηματιστήριο. Οι τράπεζες δεν βρίσκουν εύκολα χρήματα για περιόδους μεγαλύτερες από μια μέρα, ή το πολύ για μια εβδομάδα και αναγκάζονται να αυξάνουν τα επιτόκια καταθέσεων ώστε η σχέση χορηγήσεων-προς-καταθέσεις που παρακολουθούν οι επενδυτές και οι αναλυτές να μην χειροτερεύει. Ακόμα και ο δανεισμός του Ελληνικού Δημοσίου ακριβαίνει, αφού η διαφορά στο κόστος δανεισμού μεταξύ του Ελληνικού και του Γερμανικού Δημοσίου έχει φθάσει για την δεκαετή διάρκεια από τις 32 μ.β στα μέσα Μαρτίου 2005, στις 82 μονάδες βάσης σήμερα. Μια αύξηση κατά 30 μ.β., στο spread στα 40 δισ. ευρώ δανεισμού ισοδυναμούν με ένα επιπλέον ετήσιο κόστος για τόκους της τάξης των 120 εκατ. ευρώ, πριν λάβουμε υπόψη την καθαυτό άνοδο των επιτοκίων. Όσον αφορά τα χρηματιστήρια, η τάση παραμένει πτωτική, αλλά παρουσιάζονται πλέον πολύ καλύτερες ευκαιρίες για επενδύσεις.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Οι επιπτώσεις είναι σοβαρές:

- Δημοσιονομικά—πίεση στα έσοδα ως αποτέλεσμα της αρνητικής πίεσης στα εισοδήματα και τους ρυθμούς ανάπτυξης.
- Αρνητική επίδραση στο χρηματιστήριο.
- Βραδύτερους ρυθμούς στις επενδύσεις και στις επενδυτικές ροές.
- Αρνητική επίδραση στη ρευστότητα των τραπεζών και στον τραπεζικό δανεισμό. Δηλαδή, πολύ μεγαλύτερη δυσκολία και κόστος δανεισμού από τις τράπεζες,
- Αρνητική επίδραση στον τουρισμό- εφόσον τα εισοδήματα των επισκεπτών μας συμπιέζονται.
- Αρνητική επίδραση στις εξαγωγές λόγω της πίεσης στα εισοδήματα διεθνώς.

6.9 Θα μπορούσε να είχε αντιμετωπιστεί αυτή η κρίση ;

Η αντιμετώπιση της κρίσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Σήμερα, μπορούμε να διαγνώσουμε ότι η κρίση απαιτεί την υιοθέτηση του κατάλληλου μείγματος νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής και το συντονισμό σε διεθνές επίπεδο.

Το κρίσιμο ερώτημα, σε συνθήκες ελεύθερης οικονομίας της αγοράς, είναι πως εκείνοι που ευθύνονται για την κρίση θα πληρώσουν, χωρίς να υπάρξουν αδικαιολόγητες απώλειες στο παραγόμενο προϊόν (ΑΕΠ).

Η νομισματική πολιτική αντέδρασε με δύο τρόπους: χαλαρώνοντας τη στάση της μειώνοντας τα επιτόκια και παρέχοντας ενέσεις ρευστότητας στο σύστημα. Η FED μείωσε τα επιτόκια από το 5,5% τον Σεπτέμβριο 2007 σε 0,25% το Δεκέμβριο 2008.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) μείωσε τα επιτόκια από 4,25% τον Ιούλιο 2008 σε 2,5% το Δεκέμβριο 2008, ενώ η Τράπεζα της Αγγλίας άγγιξε τα χαμηλότερα επίπεδα της Ιστορίας της, διαμορφώνοντας τα επιτόκια στο 2,0% το Δεκέμβριο 2008. Παράλληλα, διατέθηκαν αφειδώς δισεκατομμύρια ευρώ, στερλίνες, γιέν και δολάρια από τις κεντρικές τράπεζες για την παροχή ρευστότητας στην διατραπεζική αγορά καθώς οι εμπορικές τράπεζες ήταν απρόθυμες να δανείσουν η μια στην άλλη. Τα περιθώρια επιτοκίων στους δείκτες Libor και Euribor παρέμειναν σε πολύ υψηλά επίπεδα, υπογραμμίζοντας την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζών. Τα μεγαλύτερα χρηματιστήρια του πλανήτη γνώρισαν δραματικές απώλειες το 2008, κοντά ή και άνω του 50%. (OECD, *Economic Outlook No 85 (Ιούνιος 2009), Chapter 4, «Beyond the Crisis: Medium-term Challenges Relating to Potential Output, Unemployment and Fiscal Positions»*)

Όμως, παρά τις παρεμβάσεις των νομισματικών αρχών η πορεία προς την ομαλότητα στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου ήταν αργή και εύθραυστη. Ήταν φανερό, ότι η παρέμβαση των κυβερνήσεων μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής ήταν απαραίτητη. Διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ και το ΔΝΤ συνέστησαν την στήριξη της οικονομίας μέσω υιοθέτησης «δημοσιονομικών πακέτων» (fiscal stimulus packages) ώστε η οικονομική πολιτική να δράσει στηρίζοντας την οικονομική δραστηριότητα. Τέτοια δημοσιονομικά πακέτα υιοθετήθηκαν από οικονομίες όπως των ΗΠΑ, της ΕΕ, της Ιαπωνία, του Ηνωμένο Βασίλειο, ακόμη και της Κίνας, συνδυασμένου ύψους τρισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ. Τα «δημοσιονομικά πακέτα» περιλαμβάνουν, εκτός από μέτρα διασφάλισης της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος (π.χ. παροχή εγγύησης του

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

δημοσίου σε τράπεζες), μέτρα όπως η μείωση της φορολογίας ή η ενίσχυση των δημοσίων δαπανών για την τόνωση της εσωτερικής ζήτησης (π.χ. από τη μείωση των φόρων κατανάλωσης, όπως του ΦΠΑ, έως την επιστροφή φόρου στη φορολογία εισοδήματος, και από την ενίσχυση των δημοσίων δαπανών για υποδομές έως την επιδότηση θέσεων εργασίας και την χορήγηση ευνοϊκών δανείων και επιδότηση επιτοκίων για συγκεκριμένους κλάδους).

Ενώ η νομισματική πολιτική ενδείκνυται να χρησιμοποιείται σε τέτοιες περιπτώσεις, υπάρχει αρκετή επιφυλακτικότητα για τη χρήση της δημοσιονομικής πολιτικής σε «κανονικές συνθήκες». Όμως, οι συνθήκες απέχουν πολύ από το να χαρακτηριστούν κανονικές και η νομισματική πολιτική καθίσταται λιγότερο αποτελεσματική. Υπό το φως αυτών των εξελίξεων όλοι συμφωνούν για τη χρήση του εργαλείου της δημοσιονομικής πολιτικής αλλά αναπτύσσονται δύο κυρίως «σχολές σκέψεις» για το μέγεθος και την κατεύθυνση των δημοσιονομικών παρεμβάσεων.

Από τη μια πλευρά όσοι (π.χ. ΔΝΤ, Ηνωμένο Βασίλειο) υποστηρίζουν ότι γενικές και εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις είναι η μόνη λύση για να αποφύγουμε μια παρατεταμένη ύφεση (depression). Κατά αυτή την άποψη ο κίνδυνος είναι να δράσουν οι κυβερνήσεις «πολύ αργά και πολύ λίγο» (too late, too little) και όχι το αντίθετο.

Από την άλλη πλευρά, όσοι (π.χ. ΟΟΣΑ, Γερμανία) τονίζουν ότι δεν υπάρχει ενιαία συνταγή για όλα τα κράτη και, σε κάθε περίπτωση, οι όποιες δημοσιονομικές παρεμβάσεις θα πρέπει να είναι «έγκαιρες, προσωρινές και στοχευμένες» (timely,

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

temporary, targeted-3Ts), ώστε να μη θέτουν σε διακινδύνευση τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών. Τείνουμε να συμφωνήσουμε με αυτή την άποψη.

Πράγματι, για την άσκηση επεκτατικής πολιτικής θα πρέπει να υπάρχουν τα κατάλληλα περιθώρια δημοσιονομικής ευελιξίας (fiscal space). Περιθώριο που μπορεί να υπάρχει σε χώρες του ΟΟΣΑ με υψηλά δημοσιονομικά πλεονάσματα και ανύπαρκτο δημόσιο χρέος, όπως η Νορβηγία, αλλά που είναι εξαιρετικά περιορισμένο για χώρες όπως η Ελλάδα, που παρά τη δημοσιονομική προσαρμογή των τελευταίων ετών, εξακολουθεί να έχει δημοσιονομικό έλλειμμα κοντά στο 3% του ΑΕΠ και δημόσιο χρέος άνω του 90% του ΑΕΠ. Εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις σε χώρες όπως η Ελλάδα, πέραν των ήδη νομοθετημένων μειώσεων των φορολογικών συντελεστών και ορισμένων «στοχευμένων» δαπανών, θα είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους με μακροπρόθεσμες αρνητικές συνέπειες.

Ακόμη και με τα σημερινά επίπεδα ελλείμματος και χρέους, η εκτίναξη των περιθωρίων (spreads) των ελληνικών ομολόγων έναντι των γερμανικών, επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό με σημαντικό επιπλέον κόστος εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους. Επιπλέον, όταν οι δημόσιες δαπάνες είναι ήδη υψηλές ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι πιθανότερο ότι οριακά θα είναι μάλλον ατελέσφορες (inefficient). Η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων αποτελεί το «ορθόδοξο επιχείρημα» ότι σε περιόδους ύφεσης οι κυβερνήσεις θα πρέπει να τονώσουν την οικονομία μέσω αύξησης των δαπανών για υποδομές.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Αντίθετα, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το επίπεδο των υποδομών σε μια χώρα, οι επιπλέον ανάγκες σε υποδομές, καθώς και εάν η καθαρή παρούσα αξία αυτών των επενδύσεων είναι υπέρτερη έναντι άλλων ανταγωνιστικών χρήσεων. Επιπλέον, η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων για να μας βοηθήσει να εξέλθουμε από την παρούσα κρίση προϋποθέτει την ύπαρξη «ώριμων» επενδυτικών σχεδίων, ώστε η επιτάχυνση υλοποίησής των να έχει άμεσα αποτελέσματα. Ο χρόνος που μεσολαβεί από την λήψη της απόφασης για τη χρηματοδότηση ενός έργου υποδομής μέχρι την εκταμίευση των σχετικών κονδυλίων, είναι τέτοιος που δεν θα συμβάλει στην άμεση αντιμετώπιση της κρίσης αλλά θα λειτουργήσει πιθανότητα πληθωριστικά, σε άλλη φάση του οικονομικού κύκλου. Επιπλέον, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να επιλεγούν βιαστικά δημόσιες επενδύσεις με κριτήριο τις προτιμήσεις ισχυρών πολιτικών παραγόντων (pork barreling argument), αμφίβολου άμεσου ή μελλοντικού πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος για την κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, στη χώρα μας οι ήδη εγκεκριμένες επενδύσεις που συνδέονται με την υλοποίηση του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και των Συμπράξεων Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα, αποτελούν ικανή ασφαλιστική δικλείδα και το μόνο που μπορεί να συστηθεί είναι ενδεχομένως η επιτάχυνση υλοποίησής των. Όμως, η τεχνητή διόγκωση τους μπορεί να υποβαθμίσει την ποιότητα των δημοσίων δαπανών και το επίπεδο απορροφητικότητας των κοινοτικών πόρων. *(Κ. Μελάς, «Παγκόσμια Κρίση, ΕΕ και Ελλάδα»)*

Βέβαια, οι κυβερνήσεις που έχουν μικρότερα περιθώρια δημοσιονομικής ευελιξίας, πιθανόν να φανούν, από ανάγκη, περισσότερο καινοτόμες και εφευρετικές στους τρόπους αντιμετώπισης των συνεπειών της κρίσης. Στην κατηγορία αυτή

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ανήκει και η χώρα μας. Έτσι, ενδεχομένως η κρίση να αποτελέσει την αφορμή για εντατικοποίηση των απαραίτητων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Όμως, όλες οι μεταρρυθμίσεις δεν είναι εύκολο να προχωρήσουν σε περιβάλλον κρίσης, γιατί απλά δεν υπάρχουν δημοσιονομικά περιθώρια για να αποζημιωθούν, συνήθως προκαταβολικά, εκείνοι οι οποίοι νιώθουν ότι θίγονται από αυτές. Άλλες μεταρρυθμίσεις όμως, έχουν περισσότερες πιθανότητες να προχωρήσουν, καθώς μπροστά στο «κοινό καλό», που σε περιβάλλον κρίσης γίνεται ευκολότερα αντιληπτό και περισσότερο πειστικό, κάμπτονται οι συντεχνιακές αντιδράσεις .

Χρονικός ορίζοντας εξόδου από την κρίση:

Ο συνδυασμός της δέουσας νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής θα μας οδηγήσει σε έξοδο από την κρίση; Σίγουρα ναι, χωρίς όμως να μπορούμε να προβλέψουμε το πότε ακριβώς θα συμβεί αυτό. Όμως, πριν έρθει η ανάκαμψη η παγκόσμια οικονομία θα βιώσει σημαντική επιβράδυνση, ενώ οι μεγαλύτερες οικονομίες ύφεση και διεύρυνση της ανεργίας συνθήκες που αναπόφευκτα θα επηρεάσουν και θα διαμορφώσουν το πλαίσιο της πολιτικής οικονομίας της επόμενης δεκαετίας. Ήδη, συζητείται ευρέως η «επιστροφή του κράτους έναντι της αγοράς». Η διαπίστωση, όμως, δεν έχει το ίδιο περιεχόμενο για κάθε αναπτυγμένο κράτος και δεν συνεπάγεται άκριτα «περισσότερο κράτος». Αποκτά ουσιαστικό περιεχόμενο σε χώρες που παρατηρήθηκε «μαζική αποχώρηση του κράτους» από τομείς όπως η κοινωνική ασφάλιση, η παιδεία ή η υγεία (π.χ. ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο). Αντίθετα, σε χώρες όπως η Ελλάδα, που υλοποιεί διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις με σημαντική υστέρηση έναντι των εταίρων της στην ΕΕ ή στον ΟΟΣΑ, βασική προτεραιότητα

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

παραμένει η σχετική μείωση του «κρατισμού» σε πολλούς τομείς (τηλεπικοινωνίες, μεταφορές, ενέργεια, υγεία, παιδεία). Το γεγονός της υστέρησής μας, δίνει τη δυνατότητα να μάθουμε από τα λάθη των άλλων και να αναζητήσουμε τη δέουσα ισορροπία μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Δεδομένου του σημείου εκκίνησης, η ισορροπία αυτή δεν θα πρέπει είναι σε βάρος του ιδιωτικού μήτε υπέρ της διατήρησης υπερβολικών ρυθμίσεων στην αγορά προϊόντων και της ακαμψίας στην αγορά εργασίας.

Τι δείχνει λοιπόν η μεταπολεμική εμπειρία, πλήρη μεταστροφή από την τάση του παρελθόντος ή μήπως προσωρινή ανάπαυλα σε μία ευρύτερη τάση;

Κάποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι δεν πρόκειται για τίποτε από τα δύο. Οι ανεπτυγμένες χώρες προχώρησαν σε χρεοκοπίες τα τελευταία 60 χρόνια, όμως χωρίς να φαίνεται, μέσω του πληθωρισμού και υποτιμήσεων. Γι' αυτόν το λόγο η προσοχή στρέφεται στην ευρωζώνη, όπου τα κράτη-μέλη δεν μπορούν να καταφύγουν ούτε στην υποτίμηση ούτε στο να τυπώσουν χρήμα για να λύσουν τα προβλήματά τους. Ακόμη και η Γαλλία είδε τα spreads των ομολόγων της να αυξάνονται σε σύγκριση με τους αντίστοιχους γερμανικούς τίτλους. Σε διεθνές επίπεδο, η αποτίμηση της πιστοληπτικής αξιολόγησης των ανεπτυγμένων χωρών παραμένει τουλάχιστον θολή. Ο κ. Jerome Booth, επικεφαλής οικονομικής ανάλυσης της εταιρίας διαχείρισης κεφαλαίων Ashmore, δίνει έναν ουσιώδη ορισμό των αναδυόμενων αγορών: "Είναι οι αγορές όπου ο επενδυτικός κίνδυνος αποτιμάται σωστά". Είναι αμφίβολο βεβαίως κατά πόσον αυτή η αποτίμηση είναι σωστή τώρα (βάσει των CDSs, η Κολομβία είναι πιο ασφαλής επενδυτικά σε σύγκριση με το Βέλγιο), αλλά είναι αληθές ότι ο κίνδυνος δεν αποτιμάται σχεδόν καθόλου στις

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ασφαλέστερες ανεπτυγμένες αγορές. Ακόμη και στην ευρωζώνη, όπου οι επενδυτές αντιλαμβάνονται τους κινδύνους που θέτει η κρίση στο ιρλανδικό τραπεζικό σύστημα, ή το ενδεχόμενο χρεοκοπίας της Ελλάδας λόγω του ελλείμματός της, τα ομόλογα αποτιμώνται βάσει της εκτίμησης ότι η Γερμανία δεν έχει κανέναν επενδυτικό κίνδυνο. Όλα αυτά έχουν σημασία γιατί επιτρέπουν σε χώρες να θεωρούνται αρκετά ασφαλείς –όπως θεωρούνταν και η Ελλάδα μέχρι πέρυσι– ώστε να δανείζονται πολύ φθηνά. Για την Ελλάδα, όμως, η οποία αντιμετωπίζει το ενδεχόμενο να χρησιμοποιήσει τουλάχιστον το 8% των φορολογικών της εσόδων για να εξυπηρετεί τα δάνειά της, σχεδόν για πάντα, η πιθανότητα χρεοκοπίας αναπόφευκτα θα γίνει πιο ελκυστική κάποια στιγμή.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

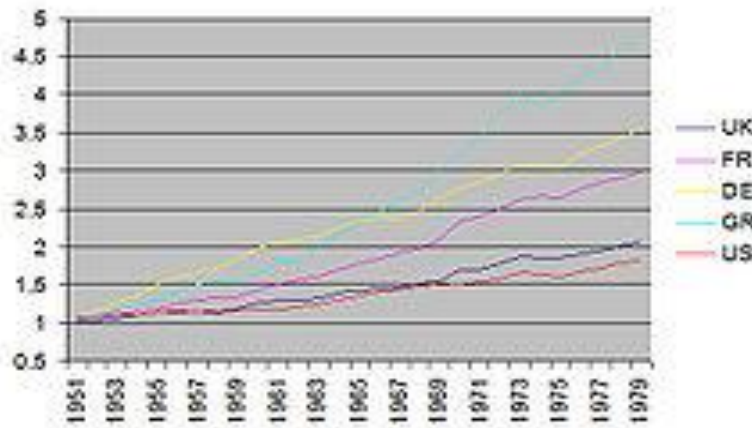
ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΡΙΣΗ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε ταχύτατα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και τον εμφύλιο. Η συνεχής σύγκλιση με τις αναπτυγμένες δυτικές χώρες όμως διακόπηκε κατά το 1980 για να ξαναρχίσει το 1995 περίπου. Στα γραφήματα, υπάρχει μια ενδεικτική σύγκριση της ανάπτυξης στην Ελλάδα συγκριτικά με άλλες χώρες, με έτη βάσης το 1950 και 1980.

Πίνακας 5: Αύξηση ΑΕΠ 1950-1980, διάφορες χώρες



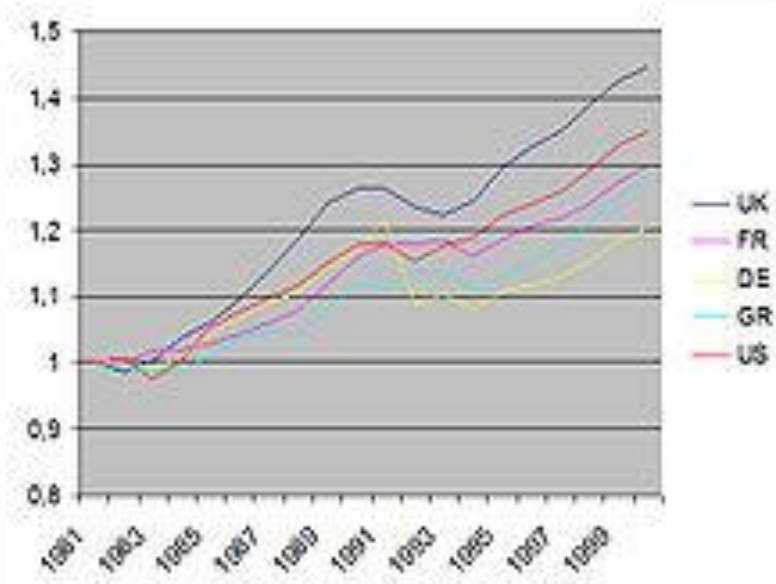
Πηγή: Penn World Tables

Όπως φαίνεται και στα γραφήματα όταν η καμπύλη μιας χώρας είναι υψηλότερη από μιας άλλης πλουσιότερης έχουμε σύγκλιση, ενώ στην αντίθετη περίπτωση έχουμε απόκλιση. Βλέπει κανείς ότι το από το 1965 περίπου η Ελλάδα ξεπερνάει ακόμα και την Γερμανία σε ταχύτητα ανόδου. Αντίθετα μετά το 1980 η Ελλάδα μένει τελευταία, πίσω και από τις αρκετά πιο πλούσιες ΗΠΑ. Η κατάσταση βελτιώνεται λίγο το 1989 και ακόμα περισσότερο τη διετία 1995-1996.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Πίνακας 6 : Αύξηση ΑΕΠ 1980-2000



Πηγή: Penn World Tables

Από τα τέλη του 2009 και αρχές 2010, εξαιτίας συνδυασμού διεθνών (οικονομική κρίση) και τοπικών (ανεξέλεγκτες δαπάνες κατά την περίοδο μέχρι τις εκλογές του 2009) παραγόντων η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, καθώς έχει το δεύτερο μεγαλύτερο ετήσιο έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού και το δεύτερο μεγαλύτερο δημόσιο χρέος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

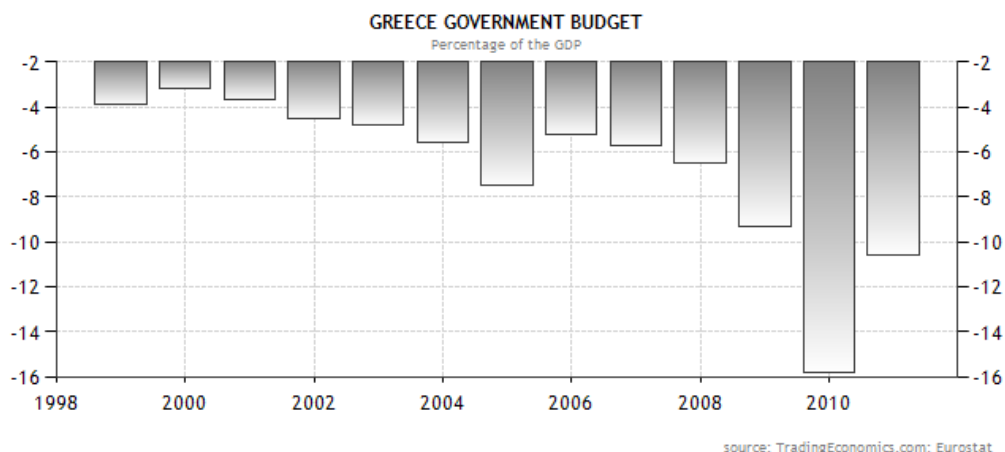
Λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας γύρισε σε αρνητικό πρόσημο το 2009, για πρώτη φορά από το 1993. Μια ένδειξη της τάσης υπερχρέωσης τα περασμένα χρόνια είναι το γεγονός ότι η αναλογία ιδιωτικών δανείων προς καταθέσεις ξεπέρασε τις 100 μονάδες (αναλογία δηλαδή μεγαλύτερη του 1 προς 1 κατά την διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του έτους 2007. Μέχρι το

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

τέλος του 2009, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού της διεθνούς οικονομικής κρίσης και εσωτερικών παραγόντων (ανεξέλεγκτης σπατάλης λίγο πριν τις εκλογές του Οκτωβρίου 2009), η Ελληνική οικονομία αντιμετώπισε την πιο σοβαρή της κρίση από το 1993, με το υψηλότερο δημόσιο έλλειμμα (αν και κοντά σε αυτό της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου) καθώς και το δεύτερο υψηλότερο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στην ΕΕ. Το δημόσιο έλλειμμα του 2009 έφτασε στο 15,4% του ΑΕΠ. Αυτό, και τα αυξανόμενα επίπεδα χρέους (στο 127,1% του ΑΕΠ το 2009) οδήγησαν σε υψηλό κόστος δανεισμού, που προκάλεσε μια σοβαρή οικονομική κρίση. Η Ελλάδα ακόμα προσπαθεί να καλύψει το υπερβολικό δημόσιο έλλειμμα της στα ίχνη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Το παρακάτω διάγραμμα μας περιγράφει ακριβώς τον προϋπολογισμό των κυβερνήσεων της Ελλάδας από το 1998.



Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

7.1 Η περίοδος Γ. Παπανδρέου και η Διάσωση μέσω Μνημονίου

Ο Γ. Παπανδρέου, διαδέχθηκε στις 5 Οκτωβρίου 2009 την κυβέρνηση Καραμανλή. Έκανε ότι μπορούσε για να πείσει το λαό πως η προσφυγή στο ΔΝΤ ήταν μια αναπόφευκτη οικονομική αναγκαιότητα, ενώ πολλοί λένε πως ουσιαστικά επρόκειτο για μια πολιτική του απόφαση, πριν ακόμα κι από τις εκλογές. Όπως αποκάλυψε ο υφυπουργός Οικονομικών, Φίλιππος Σαχινίδης, σε μια συνέντευξή του στην κρατική τηλεόραση στις 5 Μαΐου 2010 «Όταν ανέλαβε το ΠΑΣΟΚ τη διακυβέρνηση της χώρας, διαπίστωσε ότι η μόνη εναλλακτική επιλογή που είχε ήταν να προσφύγει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο». Τόνισε μάλιστα ότι η προσφυγή αυτή ήταν η πρώτη και μοναδική επιλογή.

Πίνακας 7 : Το Δημόσιο Χρέος της Ελλάδας την 2ετία 2011-2012

2ετία 2011-2012	ΕΛΛΑΔΑ	
	2011	2012
ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ (Government Debt)	\$ 394 δις	\$ 387 δις
ΠΟΣΑ ΧΡΩΣΤΑΕΙ ΚΑΘΕ ΚΑΤΟΙΚΟΣ	\$ 35.870.06	\$ 35.132.48
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	11.000.000	11.000.000
ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ	122,2%	138,3%
ΡΥΘΜΟΣ ΑΥΞΗΣΗΣ	8,5%	4,8%

Πηγή: Economist

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Economist κάθε Έλληνας οφείλει σήμερα 35.870 δολάρια ενώ το Δημόσιο Χρέος της Ελλάδας στο τέλος του 2011 θα ανέλθει στο 122% του ΑΕΠ ή περίπου 394 δις δολάρια. Το 2012 κάθε Έλληνας θα χρωστάει λιγότερα αλλά καθώς το ΑΕΠ θα συρρικνώνεται, η σχέση Χρέος / ΑΕΠ είναι δυσμενέστερη για την χώρα.

Ο τότε υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας, σοσιαλδημοκράτης Πέερ Στάινμπρικ, αποκάλυψε σε ένα εκδοθέν βιβλίο του ότι είχε ενημερώσει πλήρως τον Γ. Παπανδρέου για την πραγματική κατάσταση της ελληνικής οικονομίας από τον Ιανουάριο του 2009, πολύ πριν από τις βουλευτικές εκλογές του Οκτωβρίου. Υποστηρίζει μάλιστα ότι μετά από αυτήν την ενημέρωση ο Γ. Παπανδρέου φάνηκε προβληματισμένος. Επομένως ο Γ. Παπανδρέου ήξερε πολύ καλά τι ακριβώς συνέβαινε, πολύ πριν τις εκλογές, όπως και οι Ευρωπαίοι. Ο πρόεδρος του Eurogroup, Ζαν-Κλοντ Γιουνκέρ, έχει ήδη ομολογήσει δημόσια πως οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης γνώριζαν ήδη από δεκαετίες την πραγματική κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, αλλά έκαναν τα στραβά μάτια, επειδή η Γερμανία και η Γαλλία επωφελούνταν τα μέγιστα από τις εξαγωγές τους στη χώρα μας.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Πίνακας 8 : ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΕΠ ΣΕ ΤΙΜΕΣ ΑΓΟΡΑΣ

Κριτήρια	Δημοσιονομικό Έλλειμμα (GDP mp) (%ΑΕΠ)		Δημόσιο χρέος (%ΑΕΠ)	Δημόσιο χρέος (σε δις €)	Ανεργία
		max 3%	max 60%		
2000		3,7 %	103,4 %		11,2 %
2001		4,5 %	103,7 %		10,7 %
2002		4,8 %	101,7 %	166,1 δις €	10,3 %
2003		5,6 %	97,4 %	177,8 δις €	9,7 %
2004		7,5 %	98,6 %	201,2 δις €	10,5 %
2005		5,2 %	100,0 %	215,4 δις €	9,9 %
2006		5,7 %	106,1 %	226,2 δις €	8,9 %
2007	227,0 δις €	6,4 %	105,4 %	239,4 δις €	8,3 %
2008	236,9 δις €	9,8 %	110,7 %	262,3 δις €	7,7 %
2009	235,0 δις €	15,4 %	127,1 %	298,7 δις €	9,5 %
2010	230,2 δις €	10,5 %	142,8 %	328,6 δις €	12,6 %
2011		9,5 %	157,7 %	\$ 394 δις	18,3%
2012		9,3 %	166,1 %	\$ 387 δις	28%

Στοιχεία Eurostat

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Η στρατηγική της κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου περιελάμβανε την έμπρακτη «απόδειξη» της μη δυνατότητας δανεισμού της χώρας μας και τον πλήρη αποκλεισμό αυτού του ενδεχομένου, ώστε να παραμείνουν μόνον τα δύο άλλα δυνατά ενδεχόμενα: η χρεωκοπία και η προσφυγή στο ΔΝΤ. Η πρώτη δαιμονοποιήθηκε στο έπακρον και ταυτίστηκε με την κατάρρευση του δημοσίου και την καταστροφή της χώρας. Ήταν με απλά λόγια «παράλογη» κι επομένως δεν έμενε παρά η λύση του ΔΝΤ, όσο οδυνηρή και να ήταν αρχικά. Η Γερμανία αντέδρασε αρχικά στην ιδέα του μηχανισμού στήριξης και ανέβασε ακόμα περισσότερο τα spreads. Η επίθεση των κερδοσκόπων που στοιχημάτιζαν σε CDS υπέρ της χρεωκοπίας της Ελλάδας κλιμακώθηκε, ανεβάζοντας ακόμα περισσότερο τα spreads. Ο δανεισμός φαινόταν πρακτικά αδύνατος και η χώρα οδηγείτο αναπόφευκτα στη χρεοκοπία, εκτός αν προσέφευγε στο ΔΝΤ ή αν δημιουργούταν ένας «Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Στήριξης».

Τα CDS (credit default swaps) ή «ασφάλιστρα αντιστάθμισης κινδύνου έναντι χρεοκοπίας» είναι ασφάλιστρα που πληρώνονται στην περίπτωση μη αποπληρωμής ενός χρέους. Μια Τράπεζα που αγοράζει ομόλογα από ένα κράτος, π.χ. από την Ελλάδα, ασφαλίζει τα λεφτά που έδωσε στην Ελλάδα σε μια άλλη Τράπεζα, η οποία είναι υποχρεωμένη να της δώσει αυτά τα ασφάλιστρα όταν αυτό το κράτος χρεοκοπήσει. Προφανώς όσο πιο επισφαλής είναι η οικονομική κατάσταση μιας χώρας, τόσο υψηλότερα ασφάλιστρα θα απαιτήσει η Τράπεζα που ασφαλίζει το χρέος. Τρεις Τράπεζες ελέγχουν διεθνώς σε συντριπτική πλειοψηφία την χρηματιστηριακή αγορά των CDS: η Goldman Sachs, η J. P. Morgan και η γερμανική Deutsche Bank. Υποστηρίζεται πως ο ιδιοκτήτης του γερμανικού περιοδικού Focus,

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Hubert Burda, είναι σύμβουλος αυτών των Τραπεζών και ότι τον συνέφερε επομένως η χρεωκοπία της χώρας μας και η μη εξεύρεση λύσης στο πρόβλημα δανεισμού.

Σημειώνουμε εδώ ότι τις ισχυρότερες κερδοσκοπικές επιθέσεις «για την αποσταθεροποίηση της Ευρωζώνης», όπως λέγανε, δεν τις έκαναν, όπως θα περίμενε ίσως κανείς, αμερικανικά ή κινεζικά χρηματιστικά κεφάλαια, αλλά Τράπεζες της ίδιας της Ευρωζώνης!

Στις 25 Ιανουαρίου 2010 η Ελλάδα δοκίμασε να δανειστεί, αφού οι αγορές είχαν λάβει ήδη τα μηνύματά της. Μπόρεσε να δανειστεί τελικά 8 δισ. ευρώ, αλλά με ένα πανάκριβο επιτόκιο 6,2%. Φαινόταν καθαρά και πρακτικά πως δεν μπορούσε να συνεχίσει να δανείζεται με τέτοιες τοκογλυφικές τιμές.

Ο τότε πρόεδρος όμως του ΔΝΤ, Στρος Καν, μας βεβαιώνει πως το Ταμείο ήλθε γιατί το κάλεσε η κυβέρνηση!

Με την αναμενόμενη έγκριση του προγράμματος, η χώρα μας έλαβε «το σημαντικότερο ποσό που έχει διατεθεί ποτέ σε χώρα που βρέθηκε σε ανάλογη κατάσταση». Το ποσό αυτό «θα εξασφαλίσει το μεγαλύτερο μέρος των δανειακών κεφαλαίων που χρειάζεται η Ελλάδα για τα τρία επόμενα χρόνια». Η εφαρμογή του προγράμματος παρακολουθείται σε τριμηνιαία βάση, ενώ η ομαλή εξέλιξή του είναι προϋπόθεση για τη ροή των εκταμιεύσεων της βοήθειας.

Συγκεκριμένα, το οικονομικό πρόγραμμα προβλέπει δημοσιονομική προσπάθεια 11 μονάδων του ΑΕΠ έως το 2013, επιπλέον αυτής που είχε ενταχθεί στο οικονομικό πρόγραμμα του 2010. Για το 2010 στόχος ήταν ο περιορισμός του ελλείμματος κατά πέντε και πλέον μονάδες. Το 2011 η δημοσιονομική προσπάθεια αντιστοιχεί στο 4% του ΑΕΠ, το 2012 και το 2013 από 2% του ΑΕΠ. Στόχος είναι το

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

δημοσιονομικό έλλειμμα να βρεθεί κάτω από το 3% του ΑΕΠ το 2014. Το χρέος, λόγω της δυναμικής που έχει, θα συνεχίσει να αυξάνεται έως και το 140% του ΑΕΠ. Η αποκλιμάκωσή του θα αρχίσει από το 2014. Για να συμβεί το τελευταίο, οι δημόσιες δαπάνες θα πρέπει να μειωθούν κατά 7 μονάδες ΑΕΠ έως το 2013 και τα έσοδα να αυξηθούν κατά 4 μονάδες ΑΕΠ έως τότε.

Στις 2 Μαΐου 2010 αποφασίστηκε η λήψη του πακέτου στήριξης, ύψους 110 δισ. ευρώ έως το 2012. 80 δισ. ευρώ θα λαμβάναμε από την Ευρωζώνη με επιτόκιο περίπου 5% και τα υπόλοιπα από το ΔΝΤ με μικρότερο επιτόκιο. Η δανειακή αυτή σύμβαση έχει καθαρά *αποικιοκρατικό χαρακτήρα* (Εφαρμόζει αυθαίρετα το αγγλικό δίκαιο, παρότι κανένας από τους συμβαλλομένους δεν είναι Άγγλος και αυτό γιατί το αγγλικό δίκαιο είναι ιδιαίτερα σκληρό απέναντι στον οφειλέτη, υπερασπιζόμενο κυρίως τα δικαιώματα του δανειστή).

Η Ελλάδα δεσμεύθηκε από τη σύμβαση να μη συνάψει άλλο δάνειο από καμιά άλλη χώρα, μέχρι να αποπληρώσει το συγκεκριμένο. Να καταβάλλει επίσης ανελλιπώς όχι μόνο τις δόσεις αυτού του δανείου, αλλά και τις δόσεις όλων των δανείων που έχει πάρει στο παρελθόν και λήγουν στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα. Απαγορεύεται δηλαδή να κηρύξει στάση πληρωμών ή να αρνηθεί οποιοδήποτε μέρος από το παλιό χρέος της. Της απαγορεύεται επίσης να αμφισβητήσει οποιαδήποτε στιγμή νομικά αυτή τη σύμβαση.

Τέλος της επιβάλλεται να παραιτηθεί «αμετάκλητα και άνευ όρων από κάθε ασυλία που έχει ή πρόκειται να αποκτήσει, όσον αφορά την ίδια ή τα περιουσιακά της στοιχεία». Με απλά λόγια το δάνειο αυτό είναι ενυπόθηκο, καλυμμένο με την εγγύηση της εθνικής περιουσίας! Πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα δεν παίρνει ούτε

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ένα ευρώ από αυτά τα 110 δις! Όπως παραλαμβάνονται, τα στέλνει αμέσως στους κατόχους των ελληνικών ομολόγων που λήγουν. Το επιτόκιο του δανείου είναι τοκογλυφικό. Η Γερμανία δανείζεται από τις αγορές με επιτόκιο 3% και οι Τράπεζες από την ΕΚΤ με επιτόκιο μόνον 1%. Η Γερμανία έτσι, η Γαλλία, αλλά και άλλα κράτη της Ευρωζώνης βγάζουν αμέτρητα κέρδη από τη «βοήθεια» που μας προσφέρουν.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δε θα άφηνε ποτέ την Ελλάδα να χρεοκοπήσει, γιατί το κόστος για την ίδια και το παγκόσμιο σύστημα θα ήταν πολύ μεγάλο.

**Πίνακας 9 : Δημοσιονομικά ελλείμματα (% του ΑΕΠ) +/-
πλεόνασμα/έλλειμμα)**

Χώρες	1992-96	1997-01	2002-06	2005	2006	2007	2008	2009
Βέλγιο	-5,4	-0,7	-0,2	-2,7	0,3	-0,2	-1,2	-5,9
Γερμανία	-3,0	-1,6	-3,3	-3,3	-1,6	0,2	0,0	-3,4
Ιρλανδία	-1,7	2,4	1,2	1,7	3,0	0,3	-	-12,5
Ελλάδα	-9,6	-4,2	-5,2	-5,2	-2,9	-3,7	-7,7	-12,7
Ισπανία	-5,6	-1,9	0,4	1,0	2,0	1,9	-4,1	-11,2
Γαλλία	-4,9	-2,1	-3,2	-2,9	-2,3	-2,7	-3,4	-8,3
Ιταλία	-8,3	-2,2	-3,5	-4,3	-3,3	-1,5	-2,7	-5,3
Κύπρος	-	-3,6	-3,7	-2,4	-1,2	3,4	0,9	-3,5
Λουξεμβούργο	1,6	4,5	0,6	0,0	1,3	3,7	2,5	-2,2
Μάλτα	-	-7,6	-5,1	-2,9	-2,6	-2,2	-4,7	-4,5
Ολλανδία	-3,3	0,0	-1,3	-0,3	0,5	0,2	0,7	-4,7
Αυστρία	-4,1	-1,6	-1,9	-1,6	-1,6	-0,6	-0,4	-4,3
Πορτογαλία	-4,7	-3,4	-3,8	-6,1	-3,9	-2,6	-2,7	-8,0
Ελβετία	-	-2,9	-2,0	-1,4	-1,3	0,0	-1,8	-6,3
Ελσβακία	-	-7,6	-3,9	-2,8	-3,5	-1,9	-2,3	-6,3
Φινλανδία	-5,8	2,8	3,2	2,8	4,0	5,2	4,5	-2,8
ΕΕ- 16	-5,0	-1,6	-2,5	-2,5	-1,3	-0,6	-2,0	-6,4

Πηγή: *European Economy*, Φθινόπωρο 2009.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

7.2 Ποια είναι τα αίτια της κρίσης στην Ελλάδα

- **Καθυστέρηση στην κατανόηση του μεγέθους της κρίσης**

Η τρέχουσα κρίση, είχε φανεί, τουλάχιστον, από το καλοκαίρι του 2006, ενώ ήταν δεδομένη σε όλο το 2007. Παρόλα αυτά η Ελλάδα φάνηκε να αντιμετωπίζει το θέμα υπεροπτικά, ποντάροντας στη μειωμένη έκθεση του τραπεζικού της κλάδου σε τοξικά προϊόντα και αδυνατώντας να δει τη συνολική εικόνα του προβλήματος. Έτσι, υπήρξε μία κρίσιμη καθυστέρηση ως προς την κατανόηση της φύσης της κρίσης, η οποία έφερε τη χώρα προ δυσάρεστων εκπλήξεων.

- **Αργοπορία στη λήψη μέτρων εναντίον της κρίσης**

Συνέπεια της παραπάνω καθυστέρησης ήταν η αργοπορία και στη λήψη μέτρων εναντίον της κρίσης τα οποία, όταν πλέον, πάρθηκαν, ήταν αποσπασματικά και όχι αρκετά για να οδηγήσουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

- **Η στάση των πολιτικών και η πολιτική αναταραχή**

Η στάση που έχουν επιδειξει οι πολιτικοί όλων των πλευρών κατά τη διάρκεια της τρέχουσας κρίσης και η πολιτική αναταραχή που ξέσπασε εξαιτίας της αποτέλεσε τον καταλύτη για την μετατροπή της ύφεσης σε 'κρίση'. Μελετώντας τις τάσεις των επιτοκίων δανεισμού των ελληνικών ομολόγων διαπιστώνουμε πως τόσο οι δηλώσεις του κυρίου Σημίτη, σε χρόνο ανύποπτο, για στροφή της Ελλάδας στο ΔΝΤ ενώ η

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

χώρα είναι μέλος της ΕΕ, όσο οι πρόωρες εκλογές και ο τρόπος με τον οποίο αυτές κηρύχθηκαν από την κυβέρνηση Καραμανλή αλλά και η αντίδραση της νέας κυβέρνησης που αποφάσισε να προβάλλει σε όλον τον κόσμο με τον πλέον δραματικό τρόπο ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της χώρας ήταν πολύ μεγαλύτερο από αυτό που μέχρι τότε, επίσημα, παραδεχόμασταν, έγιναν αντικείμενο εκμετάλλευσης και προκάλεσαν αύξηση του ελληνικού κόστους δανεισμού.

- **Η χρήση του πανικού για την λήψη δημοσιονομικών μέτρων**

Στη συνέχεια, ο διαρκώς αυξανόμενος πανικός σχετικά με τη δραματική οικονομική κατάσταση της Ελλάδας, ο οποίος διαφημίστηκε εντός της Ελλάδας προκειμένου να 'περάσουν' τα δημοσιονομικά μέτρα, επιδείνωσε την κατάσταση και έκανε τη χώρα μας νούμερο 1 υποψήφια για την εξυπηρέτηση μίας σειράς διεθνών συμφερόντων.

- **Τα διεθνή συμφέροντα και η επιλογή της Ελλάδας ως παράδειγμα προς αποφυγήν**

Ο κόσμος, σήμερα, μοιάζει με ένα κέντρο αποτοξίνωσης όπου τα κράτη είναι ασθενείς εθισμένοι στο χρέος και στα υπερβολικά ελλείμματα. Όταν κάποιος δανείζεται, αυτό σημαίνει πως υπάρχει κάποιος που του δανείζει και στα 2 τελευταία χρόνια ο δανεισμός ανέρχεται σε δεκάδες τρις δολάρια. Οι δανειστές θέλουν να εξασφαλίσουν ότι αυτά τα χρήματα (και οι τόκοι) θα επιστραφούν και για να συμβεί αυτό τα κράτη θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικά από εδώ και στο εξής. Έτσι, οι δανειστές, έπαιξαν το ρόλο των καθηγητών που θέλουν να δώσουν στους μαθητές

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ένα μάθημα του τί μπορεί να πάθουν αν δεν είναι συνεπείς ως προς τις υποχρεώσεις τους. Προκειμένου να συμβεί αυτό έπρεπε να επιλεγεί ένας ‘κακός μαθητής’ ως παράδειγμα και δυστυχώς η Ελλάδα, κάνοντας όλα όσα αναφέραμε παραπάνω, ήταν σα να σηκώνει το χέρι της και να αυτοπροτείνεται για το συγκεκριμένο ρόλο.

- **Οι κερδοσκόποι εκμεταλλεύονται την κατάσταση κερδοσκοπώντας στα ελληνικά ομόλογα**

Με την Ελλάδα να προβάλλεται ως το παράδειγμα προς αποφυγήν και τα επιτόκια δανεισμού της να αποκτούν ανοδική τάση, βρέθηκαν μία σειρά κερδοσκόπων που εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο την κατάσταση, προκαλώντας μία ανοδική φούσκα στα επιτόκια δανεισμού. Η φούσκα έχει την τάση να φουσκώνει και κάποτε θα σπάσει αλλά μέχρι τότε, δοκιμάζει επικίνδυνα τα όρια αντοχής της χώρας. Υπάρχουν πολλοί τρόποι κερδοσκοπίας εναντίον της Ελλάδας και εδώ θα αναφέρω τον πιο συνηθισμένο: καθώς οι κερδοσκόποι διαπιστώνουν μία δυνατή πτωτική τάση των ελληνικών ομολόγων (με παράλληλη αύξηση των επιτοκίων τους αφού ομόλογα και επιτόκια κινούνται αντίθετα), δανείζονται από τράπεζες ελληνικά ομόλογα έναντι ενός μικρού τιμήματος και τα πουλούν στην αγορά στην τρέχουσα τιμή, ελπίζοντας σε περαιτέρω πτώση. Αν, πράγματι, τα ομόλογα πέσουν, τότε μπορούν να τα αγοράσουν σε χαμηλότερη τιμή από αυτήν που τα πούλησαν και να τα επιστρέψουν στην τράπεζα απ’ όπου τα δανείστηκαν.

- **Κερδοσκοπία και χρηματιστηριακή επίθεση στο ΧΑ**

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Την κατάσταση εκμεταλλεύτηκαν διεθνή κεφάλαια ποντάροντας στην πτώση του ΧΑ, εκμεταλλεόμενα την αρνητική παρέμβαση που ασκήθηκε από το έξυπνο χρήμα ιδιαίτερα στον τραπεζικό κλάδο. Ο ΓΔ και οι τραπεζικές μετοχές κατέρρευσαν, επιτείνοντας το χρηματοπιστωτικό σοκ της Ελλάδας και προκαλώντας ακόμη μεγαλύτερες ευκαιρίες για κερδοσκοπικά παιχνίδια στην αγορά ομολόγων.

- **Η κατάρρευση του κυβερνητικού προγραμματισμού εξαιτίας της απογείωσης των επιτοκίων δανεισμού και της αυξανόμενης αδυναμίας αναχρηματοδότησης του χρέους και των ελλειμμάτων**

Όπως είδαμε, η Ελλάδα δανείζονταν κατά τη διάρκεια του '90 με επιτόκια αισθητά μεγαλύτερα του 10% χωρίς να αντιμετωπίζει πρόβλημα αναχρηματοδότησης του χρέους της. Τότε, όμως, ο οικονομικός προγραμματισμός των εκάστοτε κυβερνήσεων γίνονταν λαμβάνοντας υπόψη του επιτόκια τέτοιου ύψους. Αντίθετα, μετά την είσοδο στην ΕΕ τα επιτόκια δανεισμού αποκλιμακώθηκαν και έτσι οι επόμενες κυβερνήσεις έκαναν τον οικονομικό προγραμματισμό τους στηριζόμενες σε προβλέψεις για χαμηλά επιτόκια. Η απότομη αύξηση τους προκάλεσε ένα δυνατό χρηματοπιστωτικό σοκ στη χώρα, η οποία βρέθηκε να δυσκολεύεται ολοένα και περισσότερο να αναχρηματοδοτήσει το χρέος της με επιτόκια που κάποτε φαινόταν μικρά.

- **Η ελληνική κρίση ως 'φάρμακο' για την παγκόσμια οικονομία.**

Η ελληνική κρίση, άπαξ και ξεκίνησε, συντέλεσε στην ανάπτυξη της Ευρώπης και κυρίως της Γερμανίας αλλά και στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ΗΠΑ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

και της Ασίας. Η Ευρώπη ‘αναστήθηκε’ από την πτώση του ευρώ, ενώ οι ΗΠΑ και η Ασία πέτυχαν την ανατίμηση των νομισμάτων τους την οποία χρειάζονταν άμεσα. Καθώς όλοι κερδίζουν από την κρίση της Ελλάδας και κυρίως οι Γερμανοί, που είναι και οι κατεξοχήν αρμόδιοι για να λάβουν τις σημαντικότερες αποφάσεις για την αποκλιμάκωση της, κανείς δε φαίνεται να βιάζεται να βρεθεί μία λύση. (Κ. Πατρινού, «Το πλαίσιο λειτουργίας της πολιτικής στην Ελλάδα (1990–2005)»)

7.3 Τα οικονομικά μέτρα



Τα βασικά σημεία των μέτρων που ανακοινώθηκαν , είναι τα εξής:

- Στο ποσό των 500 ευρώ περιορίζεται ο 13ος και σε άλλα 500 ευρώ ο 14ος μισθός στο δημόσιο τομέα: 250 ευρώ δώρο Πάσχα, 250 ευρώ δώρο αδείας και 500 ευρώ δώρο Χριστουγέννων. Τα ποσά αυτά θα δίνονται εφόσον οι μεικτές αποδοχές του εργαζόμενου δεν ξεπερνούν τα 3.000 ευρώ.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Παγώνουν (δεν θα χορηγηθούν αυξήσεις) για μία τριετία στους μισθούς του Δημοσίου.
- Στις συντάξεις (ιδιωτικού και δημόσιου τομέα) τα ποσά του 13ου-14ου μισθού είναι: 200 ευρώ δώρο Πάσχα, 200 ευρώ δώρο αδειας και 400 ευρώ δώρο Χριστουγέννων. Τα ποσά αυτά θα δίνονται εφόσον η σύνταξη δεν ξεπερνά τα 2.500 ευρώ το μήνα.
- Επανέρχεται ο ΛΑΦΚΑ σε υψηλές συντάξεις.
- Δεν επηρεάζεται ο 13ος-14ος μισθός στον ιδιωτικό τομέα.
- Έρχονται αλλαγές στο πλαίσιο που διέπει αποζημιώσεις και απολύσεις, όπως και για τη μείωση κόστους υπερωριακής απασχόλησης.
- Επιβάλλεται έκτακτη εισφορά σε «πολύ κερδοφόρες» επιχειρήσεις.
- Αυξάνονται τα κλιμάκια ΦΠΑ σε 23%, 11% και 5,5% (10% αύξηση σε κάθε κλιμάκιο).
- Νέες αυξήσεις 10% σε ποτά, τσιγάρα, καύσιμα λόγω αύξησης του Ειδικού Φόρου Κατανάλωσης.
- Αύξηση των φόρων πολυτελείας κατά 10%.
- Ανοίγουν τα κλειστά επαγγέλματα.
- Αυξάνονται οι αντικειμενικές αξίες των ακινήτων.
- Φορολόγηση αυθαιρέτων και τέλος διατήρησης ημιπαιθριων χώρων.
- Αναστέλλεται η χορήγηση της δεύτερης δόσης του επιδόματος αλληλεγγύης.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- Δημιουργείται ταμείο χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.
- Νέα πραγματικότητα στο Ασφαλιστικό. Η συμφωνία διαμορφώνει και μία νέα πραγματικότητα και για το ασφαλιστικό σύστημα, με αυστηρό χρονοδιάγραμμα για την προώθηση του νέου ασφαλιστικού νόμου και ταχύτερη εφαρμογή κάποιων ρυθμίσεων.
- Φόροι και άδειες σε τεχνικά και τυχερά παιχνίδια.
- Πράσινα τέλη.
- Φορολόγηση των αποδοχών σε είδος.
- Μείωση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων.
- Εξοικονόμηση δαπανών ΟΤΑ μέσω του «Καλλικράτη».
- Δημοσιοποίηση των στοιχείων (έσοδα-δαπάνες) της γενικής κυβέρνησης.
- Απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και ενίσχυση της ΡΑΕ.
- Αύξηση απορροφητικότητας των κοινοτικών κονδυλίων.

Οι εξελίξεις με την εφαρμογή του Μνημονίου

Στον πίνακα 7 εμφανίζονται τα βασικά δημοσιονομικά μεγέθη για την περίοδο 2009–2014, σύμφωνα με τις προβλέψεις που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο που έχει υπογράψει η ελληνική κυβέρνηση με ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ.

Πίνακας 10 : Βασικά δημοσιονομικά μεγέθη (2009-2014)

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΕΣΟΔΑ	36,8%	39,6%	42,6%	42,8%	43,0%	42,4%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	45,4%	42,1%	43,6%	41,8%	39,8%	36,8%
ΤΟΚΟΙ	5,0%	5,6%	6,6%	7,5%	8,1%	8,2%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΕΛΕΙΜΜΑ	8,6%	2,4%	1,0%	-1,0%	-3,2%	-5,7%
ΚΑΘΑΡΟ ΕΛΕΙΜΜΑ	13,6%	8,0%	7,6%	6,5%	4,9%	2,6%
ΧΡΕΟΣ	115,1%	133,2%	145,2%	148,9%	149,7%	148,4%

Πηγή: IOBE, Ελληνική Οικονομία 2/2010.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 7, γίνεται αντιληπτό ότι αυτή η επώδυνη, αλλά πραγματικά «εντυπωσιακά δημοσιονομική προσπάθεια» μόλις που επαρκεί για να σταθεροποιήσει τον λόγο του ΔΧ σε επίπεδο κοντά στο 150% του ΑΕΠ. Με βάση το βασικό σενάριο του ΔΝΤ, το δημόσιο χρέος θα πλησιάσει στο 150% του ΑΕΠ το 2012 και το 2013, για να αποκλιμακωθεί στη συνέχεια στο 120% το 2020.

Πίνακας 11 : Μακρογρόνιες προβολές δημόσιου χρέους

	Ρυθμός αύξησης ονομαστικού ΑΕΠ			Ονομαστικό ΑΕΠ (Δισ. €)			Συνολικό Χρέος ΣΔΠ&Μ	Συνολικό χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ		
	Economist	ΣΔΠ&Μ	Alpha Bank	Economist	ΣΔΠ&Μ	Alpha Bank		Economist	ΣΔΠ&Μ	Alpha Bank
2009	-0,4%	-0,4%	-0,4%	237,4	237,4	237,4	273,4	115,2	115,2	115,2
2010	-1,0%	-2,8%	0,8%	235,0	230,8	239,3	307,5	130,9	133,3	128,5
2011	-1,0%	-3,1%	0,2%	232,6	223,6	239,8	324,7	139,6	145,2	135,4
2012	-1,0%	2,1%	3,6%	230,2	228,3	248,4	339,7	147,5	148,8	136,7
2013	-1,0%	2,8%	4,0%	227,9	234,7	258,3	350,4	153,7	149,3	135,6
2014	-1,0%	3,1%	4,3%	225,6	242,0	269,5	353,8	156,8	146,2	131,3

Πηγή: The Economist, (26.3.2010), Υπουργείο Οικονομικών ΣΔΠ&Μ, Εκτιμήσεις ΔΟΑ Alpha Bank.

Ευρώπη με νομισματική πολιτική Αμερικής

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Ο καθηγητής του Χάρβαρντ Keneth Rogoff (ειδικός για θέματα δημόσιου χρέους), προέβλεψε ότι η Ελλάδα θα αναγκαστεί να εγκαταλείψει την ευρωζώνη. Αιτία θα είναι η αδυναμία της να εξυπηρετήσει το χρέος της, που μεταφράζεται στο ότι δεν θα μπορέσει να ανατάξει την οικονομία της. Στην ίδια χορεία και ο πιστοληπτικός οίκος Fitch προέγραψε το τέλος της Ελλάδας. Προς στιγμήν η προοπτική επανόδου στη δραχμή ξορκίζεται τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό της χώρας.



Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι η ΕΚΤ πλησιάζει όλο και περισσότερο στην εφαρμογή του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί η αμερικανική κεντρική τράπεζα. Επίσης, είναι αλήθεια ότι η κρίση χρέους έχει δημιουργήσει μεγάλες αντιπαραθέσεις μεταξύ των αναλυτών και των οικονομολόγων. Οι περισσότεροι τείνουν να εστιάζουν σε ένα μόνο πρόβλημα δίνοντάς του αυξημένη βαρύτητα και τονίζοντας ότι αν λυθεί αυτό, η κρίση θα αρχίσει να μπαίνει σε τροχιά επίλυσης. Όμως, η κρίση χρέους είναι αρκετά πολύπλοκη.

Το πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ευρώπη είναι δομικό. Αυτό είναι που δημιούργησε και την κρίση εμπιστοσύνης των αγορών απέναντι στην Ευρώπη. Το γεγονός ότι η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Ιταλία έχουν

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

μεγάλο χρέος δεν είναι κάτι καινούριο. Αυτό που πράγματι είναι πρόβλημα είναι η έλλειψη κατανόησης ότι το κόστος όλων των διασώσεων κρατών είναι δυνατό να φθάσει ή ακόμα και να ξεπεράσει τα €3 τρις. σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των μεγαλύτερων χρηματοοικονομικών εταιριών του κόσμου. Το χρέος διέπεται από κάποιους κανόνες ανεξάρτητα εάν είναι κρατικό ή εάν είναι ιδιωτικό. Σύμφωνα με μια την εκπληκτική εργασία των Rogoff και Reinhart, ο σημαντικότερος κανόνας είναι ότι υπάρχει ένα όριο πέρα από το οποίο δε μπορείς να εξυπηρετήσεις το χρέος σου. Αν το όριο αυτό ξεπεραστεί, τότε το χρέος πρέπει να αναδιαρθρωθεί είτε με νέους καλύτερους όρους είτε με κάποιο είδος χρεοκοπίας. Οι ευρωπαϊκές χώρες λοιπόν (και όχι μόνο αυτές) έχουν ξεπεράσει το όριο αυτό.

Η Ελλάδα δεν έχει ευχάριστες επιλογές, ιδιαίτερα από τη στιγμή που οι τύχες της αποφασίζονται από άλλους και όσο θα γινόμαστε λιγότερο πολύτιμοι για την άμυνα του συστήματος τόσο θα μας σπρώχνουν στην καταστροφή. Να φύγουμε από το ευρώ όπως θέλουν πολλοί; Οι διεθνείς αγορές θα κλείσουν τουλάχιστον για μια πενταετία και κανείς δε θα δανείζει την Ελλάδα. Οι τράπεζες θα καταστούν αφερέγγυες και τα συνταξιοδοτικά ταμεία θα καταρρεύσουν. Η Ελλάδα θα έχει ελλείψεις (φάρμακα, καύσιμα) καθώς θα μπορεί να αγοράσει μόνο μέχρι τα έσοδα που έχει. Η επιστροφή στη δραχμή συνεπάγεται πολύ δύσκολες στιγμές για τον ελληνικό λαό. Το θετικό θα είναι ότι θα μπορέσουμε να ξεπληρώσουμε σε δραχμές το χρέος που υπάγεται σε ελληνικό δίκαιο. Επίσης, σε απόλυτα μεγέθη και συγκριτικά με το ευρώ, το κόστος ζωής θα μειωθεί σημαντικά. Από την άλλη η παραμονή στο ευρώ απαιτεί μεγαλύτερες και περισσότερες δύσκολες στιγμές για τους Έλληνες.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Η πρώτη λύση είναι η Γερμανία και οι άλλες ισχυρές χώρες (Φινλανδία, Ολλανδία) να χρησιμοποιήσουν όλα τους τα χρήματα για να διασώσουν τον ευρωπαϊκό Νότο.

Η δεύτερη λύση είναι οι προβληματικές χώρες να υπομείνουν σκληρά μέτρα και αρκετά χρόνια ύφεσης και ταλαιπωρίας με ό,τι αυτό συνεπάγεται (κοινωνικές ταραχές).

Η τρίτη λύση είναι κάποιες χώρες να φύγουν από την Ευρωζώνη. Αλλά να φύγουν 'εθελοντικά' για να μη προκαλέσουν χάος.

Όλα τα παραπάνω έχουν κοινό χαρακτηριστικό τη μακροχρόνια ύφεση και το χάος που προκαλούν. Η λύση που φαντάζει η πλέον αποτελεσματική, καθώς είναι και δοκιμασμένη στην Αμερική, είναι αυτή της δημιουργίας νέου χρήματος. Με απλά λόγια η ΕΚΤ αναγκάζεται να ξεκινήσει το 'τύπωμα' χρήματος προκειμένου να μαζέψει όλο το χρέος και να επιτρέψει στην Ευρωζώνη να ανακάμψει σε μερικούς μήνες αντί για μερικά χρόνια. Αυτό βέβαια θα σημάνει το τέλος του ευρώ ως νόμισμα ανταξιο του δολαρίου, αλλά τουλάχιστον θα του επιτρέψει να εξακολουθεί να υπάρχει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ

Όλη αυτή η ιστορική αναδρομή γίνεται για συγκεκριμένο λόγο, υπάρχουν συγκεκριμένες ομοιότητες μεταξύ του τότε και του σήμερα, αν και η Ελλάδα του 2011 δεν έχει μεγάλη σχέση με αυτή του 1890 ή του 1930.

Καταρχήν, το υψηλό δημόσιο χρέος ήταν και παραμένει η κύρια αιτία που η χώρα αδυνατεί να ανακάμψει. Επίσης, ο ρόλος των ξένων δεν πρέπει να υπερεκτιμάται. Έχουν συμφέροντα τα οποία φροντίζουν να (εξ)υπηρετούν υπό

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

οποιοσδήποτε συνθήκες, χωρίς αυτό να αποκλείει κερδοσκοπικές επιθέσεις από συγκεκριμένα κέντρα που άλλοτε κέρδιζαν μεγαλύτερα επιτόκια, ή ελληνική γη με υποθήκη και σήμερα, με την παγκοσμιοποίηση των αγορών υψηλότερα spread και υπεραξίες από το σορτάρισμα σε μετοχές και ομόλογα.

Η κύρια διαφορά που έχει καταλυτική σημασία είναι ότι η Ελλάδα ανήκει πλέον στη ζώνη του ευρώ και είναι αδιανόητη η χρεοκοπία, εφόσον δεν επιστρέψουμε στο εθνικό νόμισμα. Επίσης, ότι και να λένε οι ευρωπαίοι σύμμαχοί μας, μια ενδεχόμενη χρεοκοπία της Ελλάδας θα πυροδοτήσει ντόμινο στην Ευρωζώνη, καθώς υπάρχουν κι άλλες χώρες που βρίσκονται κοντά στο σημείο μηδέν (οι γνωστές PIIGS- Πορτογαλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ελλάδα, Ισπανία). *(Mark Mazower, Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του μεσοπολέμου, ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2002)*

8.1 Τότε και σήμερα

Από το τέλος του Β παγκοσμίου πολέμου ως σήμερα όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις στήριξαν το μοντέλο «ανάπτυξης» της οικονομίας στον εξωτερικό δανεισμό. Η παραγωγική βάση της χώρας συρρικνώθηκε ενώ οι φορολογικές μεταρρυθμίσεις απέβαιναν πάντοτε προς όφελος του μεγάλου κεφαλαίου και σε

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

βάρος της εργατικής τάξης και των φτωχών λαϊκών στρωμάτων. Το εξωτερικό δημόσιο χρέος εκτινάχθηκε για να φτάσει σήμερα στο 150% περίπου του Α.Ε.Π. Η είσοδος της χώρας στην Ε.Ε και την Ο.Ν.Ε δεν οδήγησε σε πλεονάσματα της ελληνικής οικονομίας και κατά συνέπεια σε μείωση του χρέους. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007 σε σχέση με την Ελλάδα κατέδειξε από τη μια μεριά την εξόφθαλμη αδυναμία του ελληνικού καπιταλιστικού συστήματος να ανταποκριθεί και από την άλλη την ανικανότητα της Ε.Ε να διαχειριστεί την κρίση προς όφελος των λαϊκών συμφερόντων. Η ύφεση που παρατηρήθηκε στην παγκόσμια οικονομία και το 1929 και το 2007 οδήγησε σε μεγαλύτερη φτώχεια και εξαθλίωση. Και αν την εποχή εκείνη ο παγκόσμιος καπιταλισμός υιοθέτησε τον «κευνσιανισμό» για να ανακάμψει, σήμερα, μπροστά στην κρίση απαντάει με ακόμη πιο βάρβαρα νεοφιλελεύθερα μέτρα.

Η σημερινή κρίση του δημοσίου χρέους έχει μια θεμελιώδη, καθοριστική διαφορά από τις χρεοκοπίες του παρελθόντος. Οι κύριοι δανειστές μας τώρα είναι οι εταίροι μας σε μια ενιαία νομισματική ένωση, στην οποία εθελούσια συμμετέχουμε με τη θέληση της συντριπτικής πλειοψηφίας του Ελληνικού λαού. Ενιαίας αλλά ατελούς νομισματικής ένωσης σε διαρκή ανασχηματισμό, εξέλιξη, επαναδιαπραγμάτευση, της οποίας οι υποτιθέμενοι άκαμπτοι κανόνες σπάνε υπό την πίεση των αναγκών της κρίσης. Είμαστε δεμένοι με τους εταίρους – δανειστές με μια σχέση που μας προστατεύει από την άμεση χρεοκοπία εφόσον βέβαια δεν κάνουμε τυχοδιωκτική κατάχρηση αυτής της αμοιβαίας εξάρτησης. Είναι “Λάθος Χάρτης” η γενικευμένη λιτότητα σε πλεονασματικές και ελλειμματικές χώρες πριν σταθεροποιηθεί με ασφάλεια η ανάκαμψη στην ευρωζώνη. Είναι “Λάθος Χάρτης” να

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

γίνει μια τόσο γρήγορη δημοσιονομική προσαρμογή δίχως αντισταθμιστικά νομισματικά και επενδυτικά διεγερτικά. Είναι λάθος επίσης η αναβολή μέχρι το 2013 – 14 της οριστικής επίλυσης της κρίσης του χρέους. Οι αγορές απεχθάνονται την αναμονή και προεξοφλούν τις εξελίξεις με βάση το χειρότερο σενάριο. Οι κοινωνίες δεν την αντέχουν, ιδιαίτερα η ανυπόμονη και εξαντλημένη ελληνική. Κι όμως μ' αυτόν το “Λάθος Χάρτη” που ανασχηματίζεται ωστόσο διαρκώς, παίρνουμε το χρήμα, δεν χρεοκοπούμε κι αν δεν αποδειχθούμε ιδανικοί αυτόχειρες, μπορούμε να επιβάλλουμε τον τελικό πολιτικό διακανονισμό του χρέους μας, με μερική διαγραφή του και με μακρόχρονο αναπρογραμματισμό του με έκδοση εγγυητικού ευρωομολόγου. Η πολιτική αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους θα μπορούσε να γίνει ο καταλύτης για την πολιτική αναδιάρθρωση και περαιτέρω ενοποίηση της ευρωζώνης. Διαφορετικά κινδυνεύει να σπάσει η ευρωζώνη.

Η σημερινή κατάσταση της Ελλάδας με την απόλυτη εξάρτηση από τους μηχανισμούς του Δ.Ν.Τ και της Ε.Ε εμφανίζει χαρακτηριστικές ομοιότητες με τις περιόδους των πτωχεύσεων του παρελθόντος. Τρεις είναι οι πιο βασικές :

- Ο ανεξέλεγκτος επαχθής δανεισμός ως μοντέλο «ανάπτυξης» και το τεράστιο εξωτερικό χρέος
- Οι απροκάλυπτες ξένες επεμβάσεις που ασκούν απόλυτο έλεγχο τόσο στην οικονομία όσο και στους πολιτικούς θεσμούς
- Η δυσαρέσκεια του ελληνικού λαού απέναντι στο πολιτικό σύστημα.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΗ

ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

9.1 Τι είναι η Συντεταγμένη Χρεοκοπία και ποιες οι συνέπειες

Το σχέδιο της "συντεταγμένης" ή "ελεγχόμενης" χρεοκοπίας, εντός του ευρώ, αποτελεί ένα σενάριο το οποίο κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος στους κόλπους των κυρίαρχων κύκλων σε ΕΕ (κυρίως Γερμανία) και ΔΝΤ. Ο Κλέμεντ Φουστ καθηγητής οικονομικών στην Οξφόρδη και σύμβουλος του Γερμανού υπουργού οικονομικών Β. Σόιμπλε, είχε μιλήσει για συντεταγμένη ελληνική χρεοκοπία που έχει μάλιστα ξεκινήσει ήδη. Ταυτόχρονα, το BBC διακινεί ένα σχεδόν πανομοιότυπο σενάριο, το οποίο περιλαμβάνει "κούρεμα" κατά 50% του ελληνικού χρέους, τετραπλασιασμό του σημερινού Μηχανισμού Στήριξης, EFSF, από € 440 δις στα € 2 τρις με παράλληλη ενίσχυση των ευρωπαϊκών τραπεζών, απέναντι στις απώλειες τις οποίες θα έχουν. Σύμφωνα με το BBC το σχέδιο αυτό κερδίζει έδαφος σε ΕΕ και ΔΝΤ με την εφαρμογή του να είναι πιθανό να ξεκινήσει σύντομα στη χώρα μας.

(Βλέπε άρθρο του Michael Lewis στο περιοδικό Vanity Fair, 1/10/2010)

9.2 Τι σημαίνει για το λαό η Συντεταγμένη Χρεοκοπία

Η συντεταγμένη χρεοκοπία δεν σημαίνει πως τα οι κινήσεις του μνημονίου θα είναι λιγότερες ή πολύ περισσότερο ή ότι θα σταματήσουν. Άλλωστε ο ίδιος ο Φουστ, από μόνος του παραδέχτηκε πως η Ελλάδα, θα δει ανάκαμψη μετά από μια δεκαετία. Και αυτό γιατί, το όποιο σχέδιο συντεταγμένης χρεοκοπίας, θα συνοδευτεί από ένα νέο πρόγραμμα περικοπών, νεοφιλελεύθερων αναδιαρθρώσεων. Κάτω από το καθεστώς της συντεταγμένης χρεοκοπίας θα υπάρξει μείωση μισθών και συντάξεων που θα ξεπερνά το 50%. Πρακτικά στην Ελλάδα το εργατικό εισόδημα μιας μέσης οικογένειας θα φτάσει στα €400. Τέλος, οι οποιεσδήποτε παραγωγικές

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

επενδύσεις γίνουν στη χώρα θα έχουν την "έγκριση" ή θα προωθούνται από τη Γερμανία και την ΕΕ (όπως άλλωστε και οι συζητήσεις για γερμανικές επενδύσεις σε φωτοβολταϊκά με κονδύλια που δικαιούται η Ελλάδα από το ΕΣΠΑ).

9.3 Η Συντεταγμένη Χρεοκοπία, ύστατο σχέδιο των κυρίαρχων κύκλων με αμφίβολες δυνατότητες εφαρμογής

Παρόλο που η συντεταγμένη χρεοκοπία, αποτελεί το ύστατο σχέδιο των κυρίαρχων κύκλων στις δύο όχθες του Ατλαντικού δεν σημαίνει ότι είναι και εφαρμόσιμο. **Πρώτον**, μια διαδικασία συντεταγμένης χρεοκοπίας θα συναντούσε ανυπέρβλητες πολιτικές δυσκολίες στη Γερμανία και τις υπόλοιπες βόρειες χώρες. **Δεύτερον**, η σκέψη πως μια συντεταγμένη χρεοκοπία της Ελλάδας θα αποτελούσε πρότυπο για ανάλογες αναδιαρθρώσεις χρεών σε Πορτογαλία, Ιρλανδία κλπ, θα οδηγούσε στην ενδυνάμωση των ανωτέρω πολιτικών δυσκολιών. **Τρίτον**, οι ιδιώτες πιστωτές δύσκολα θα καταφέρουν να συμφωνήσουν σε ικανοποιητικά ποσοστά (πχ 90%) πάνω σε μια εθελοντική συμφωνία για κούρεμα, ύψους 30% - 50%. Και αυτό γιατί κάθε ομολογιούχος (π.χ τραπεζίτης) που αποδέχεται μια απώλεια στα ομόλογά που κατέχει, ουσιαστικά "επιδοτεί" όσους δεν θα συμμετάσχουν στη συμφωνία και άρα δεν θα υποστούν τις σχετικές απώλειες. **Τέταρτον**, είναι αμφίβολο πως ο ελληνικός λαός, θα συναινέσει ή θα ανεχτεί το πακέτο μέτρων που θα συνοδεύει τη "συντεταγμένη χρεοκοπία", χωρίς να υπάρξουν μαζικές λαϊκές εξεγέρσεις!

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

10

ΤΟ ΕΥΡΩ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ



Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Το ευρώ είναι ένα από τα κύρια αίτια της κρίσης διότι οδήγησε σε πτώση της ανταγωνιστικότητας, άρα σε ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών και έφερε δανεισμό από το εξωτερικό οπότε και παράλληλη διόγκωση του εγχώριου πιστωτικού συστήματος.

Είναι ο κύριος λόγος της καταστροφικής πολιτικής αντιμετώπισης της κρίσης που περιλαμβάνει:

- Άφθονη και φθηνή ρευστότητα για τις τράπεζες, περιορισμένη και ακριβή ρευστότητα για τις χώρες
- Γενικευμένη λιτότητα και το οξύμωρο της «ανάπτυξης μέσω λιτότητας».
- Όλα τα βάρη της κρίσης στους εργαζόμενους, με παράλληλη προστασία των μεγάλων ομολογιούχων και των τραπεζών.

Η πολιτική αυτή μάλλον θα αποτύχει, διότι η Ελλάδα είναι στην ουσία χρεοκοπημένη . Συγκεκριμένα:

- Το ελληνικό δημόσιο χρέος είναι περίπου 340 δισ., ή 150% του ΑΕΠ και μη βιώσιμο, αποκλείοντας αυτόνομη επιστροφή στις αγορές.
- Η σημερινή σύστασή του είναι περίπου 70 δισ. ξένες τράπεζες, 60 δισ. ελληνικές τράπεζες, 95 δισ. ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ, και 115 δισ. άλλοι (ταμεία κ.λπ.).
- Η πολιτική των ΕΕ/ΔΝΤ στην ουσία μετέφερε μεγάλο μέρος του χρέους από τους ιδιωτικούς στους δημόσιους δανειστές.
- Οι εγχώριες τράπεζες είναι πλέον στην πρώτη γραμμή του πυρός.
- Χρειάζεται δραστική μείωση ύψους, ίσως 50%-60%, δηλαδή 150-200 δισ.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Πώς μπορεί να γίνει;

- Με πρωτοβουλία του δανειστή, που συζητείται τώρα επισήμως.

Δεν θα έχει καλά αποτελέσματα διότι, **πρώτον**, ο ιδιωτικός δανειστής δεν θα συναινέσει, **δεύτερον**, ο δημόσιος δεν θα μπορέσει να το επιβάλει εγχωρίως πολιτικά, **τρίτον**, οι ελληνικές τράπεζες ίσως χρεοκοπήσουν και περάσουν σε ξένα χέρια, **τέταρτον**, οι διαμεσολαβητές θα αποκομίσουν μεγάλα κέρδη.

- Με πρωτοβουλία του δανειζόμενου.

Εν ολίγοις, πρέπει να περιλαμβάνει παύση πληρωμών και άνοιγμα διαπραγματεύσεων για επιβολή κουρέματος στο δανειστή, χωρίς περαιτέρω τόκους. Θα γίνει μονομερής επιβολή όρων από το κυρίαρχο κράτος, στο μέτρο του δυνατού.

Κεντρικής σημασίας μπορεί να είναι ο ρόλος της Επιτροπής Λογιστικού Ελέγχου στην επίτευξη ουσιαστικής μείωσης διότι η αντιμετώπιση του χρέους θα είναι μακροχρόνια διαδικασία και απαιτεί μακροχρόνια παρέμβαση ελέγχου. Επίσης θα επιτύχει την άμεση εμπλοκή των λαϊκών στρωμάτων που είναι απαραίτητη, θα ρίξει φως στο παράνομο, μη νομιμοποιημένο, απεχθές, αλλά και στο μη βιώσιμο χρέος με κοινωνικούς όρους, δηλαδή την καταστροφή του κοινωνικού κράτους και των γενικότερων όρων ζωής. Και τελευταίο θα φέρει πνοή δημοκρατίας στη διαχείριση των δημόσιων οικονομικών. Ο Γόρδιος Δεσμός δεν θα κοπεί χωρίς έξοδο από το ευρώ, δεδομένου ότι η νομισματική ένωση είναι στην καρδιά του προβλήματος .

(Βλέπε άρθρο του Michael Lewis στο περιοδικό Vanity Fair, 1/10/2010)

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

10.1 Πως μπορεί να γίνει η αλλαγή του νομίσματος

- Τι θα γίνει με τις τράπεζες και τις καταθέσεις:

Για να γίνει η αλλαγή θα πρέπει οπωσδήποτε να κλείσουν οι τράπεζες για ένα σύντομο χρονικό διάστημα, ίσως για μερικές ημέρες, ώστε να αποφευχθεί ο πανικός. Κατά την περίοδο εκείνη θα γίνει η αλλαγή του νομισματικού κανόνα, πιθανώς σε λόγο 1:1, του ευρώ με τη νέα δραχμή, η ακόμη και με διαφοροποιημένες ισοτιμίες, αν υπάρξει θέληση να ασκηθεί αναδιανεμητική πολιτική μέσω του νέου νομίσματος. Η αλλαγή του νομίσματος σε συνδυασμό με το κούρεμα του χρέους θα κάνει απαραίτητη τη δημόσια ιδιοκτησία επί των τραπεζών, ώστε να προστατευτούν οι καταθέσεις από πιθανή κατάρρευση.

- Πώς θα καλυφθούν οι μισθοί και οι συντάξεις, δεδομένου ότι υπάρχει πρωτογενές έλλειμμα του προϋπολογισμού:

Να τονίσουμε πρώτα ότι τους μισθούς και τις συντάξεις σε τελική ανάλυση δεν τις πληρώνει ο ξένος δανειστής, αλλά ο Έλληνας εργαζόμενος. Οι μεγαλύτεροι κίνδυνοι για τους μισθούς και τις συντάξεις προέρχονται από την τρέχουσα πολιτική που συρρικνώνει το ΑΕΠ. Υπάρχουν τρόποι για την κάλυψη του πρωτογενούς ελλείμματος, συμπεριλαμβανομένου του διμερούς διεθνούς δανεισμού και του εγχώριου δανεισμού. Αλλά η ευκολότερη λύση για ένα σύντομο χρονικό διάστημα θα είναι η έκδοση χρήματος.

Παράλληλα όμως, θα πρέπει να υπάρξει αναδιάρθρωση της φορολογίας ώστε να βελτιωθούν τα κρατικά έσοδα με άμεσο τρόπο. Τέλος, η επανεκκίνηση της

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

οικονομίας θα κάνει το πρόβλημα μικρότερο. Προφανώς, μια τέτοια κίνηση δίνει τη δυνατότητα για ευρύτερη κοινωνική αλλαγή και αυτό ακριβώς μπορεί να απαιτήσουν οι ριζοσπαστικές δυνάμεις. Χρειάζεται εκτεταμένο μεταβατικό πρόγραμμα που θα μεταβάλει την ισορροπία υπέρ της εργασίας και θα ανοίξει δρόμους για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Συγκεκριμένα:

- Δημόσια ιδιοκτησία και έλεγχος επί των τραπεζών.
- Έλεγχος επί των κεφαλαιακών ροών.
- Πολιτική αναδιανομή του εισοδήματος και του πλούτου, συμπεριλαμβανομένης της φορολογίας και των μισθών.
- Βιομηχανική πολιτική για την ανάκαμψη του παραγωγικού ιστού.
- Αλλαγή του κράτους εκ βάθρων.
- Θα δοθεί έτσι αποφασιστικό χτύπημα στο νεοφιλελευθερισμό και την παγκοσμιοποίηση στην Ευρώπη.

Τα κοινωνικά και πολιτικά προαπαιτούμενα για μια τέτοια αλλαγή είναι ο σχηματισμός κοινωνικού μετώπου από τη μισθωτή εργασία, τους μικρομεσαίους επιχειρηματίες και αγρότες και ο σχηματισμός πολιτικού μετώπου για την επίλυση της κρίσης και την κοινωνική αλλαγή με γνώμονα το λαϊκό συμφέρον.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

11

**Η ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ
ΣΤΗ ΔΡΑΧΜΗ**

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



Είναι πολλοί, που, αρκετά καλοπροαίρετα, εκφράζουν ερωτηματικά και αμφιβολίες για το αν και κατά πόσο η χώρα μας μπορεί να επιβιώσει και να έχει προοπτική εκτός ευρώ, αφού είναι μια χώρα που έχει αδύναμη παραγωγική βάση και εξαρτάται πάρα πολύ από τις εισαγωγές. Πράγματι, η Ελλάδα έχει τεράστια εμπορικά ελλείμματα και πολύ μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών, τα οποία κατά αποκλειστικό λόγο οφείλονται στις πολύ μεγάλες εισαγωγές αγαθών και στις πολύ μικρές εξαγωγές. *(Τράπεζα της Ελλάδος, «Έκθεση για τη Νομισματική Πολιτική 2009–2010», Μάρτιος 2010)*

Τα ελλείμματα, μάλιστα, αυτά γνώρισαν μια καλπάζουσα αύξηση στα χρόνια που ακολούθησαν την ένταξη της χώρας μας στο ευρώ, πράγμα που σημαίνει ότι το ευρώ αποδυνάμωσε περαιτέρω και δραστικά την εγχώρια παραγωγική βάση. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι ανάμεσα στα έτη 2000 (2001 εντάχθηκε η Ελλάδα στο ευρώ) και 2008 (το έτος πριν την κρίση) το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών υπερτριπλασιάστηκε (από €10,5 δις σε €35 δις) ενώ το έλλειμμα στο εμπορικό

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ισοζύγιο υπερδιπλασιάστηκε (από €21,5 δις σε €44 δις). Να προσθέσουμε, επίσης, ότι τα διευρυνόμενα εμπορικά ελλείμματα, τα οποία έδειχναν ότι η κοινωνία μας (κυρίως τα πιο εύπορα τμήματά της) καταναλώνει πολύ περισσότερα απ' όσα παράγει, αποτελούν την κύρια αιτία του υπερδανεισμού της χώρας –ιδιωτών και δημοσίου– αφού ως επί το πλείστον αυτά τα ελλείμματα καλύπτονται με δανεισμό.

Το θέμα και το ερώτημα που ανακύπτει είναι αν μπορεί μια τέτοια, ελλειμματική στο ισοζύγιο πληρωμών της, χώρα να σταθεί και να έχει προοπτική εκτός ευρώ. Πολύ περισσότερο, μάλιστα, που η έξοδος από το ευρώ θα έχει πιθανότατα ως αναγκαίο συμπλήρωμα, τη «στάση πληρωμών» επί του χρέους και τη συνακόλουθη μεγάλη υποτίμηση του νέου εθνικού νομίσματος, η οποία μπορεί να φτάσει, για παράδειγμα, το 50%! Τα ερωτήματα πράγματι είναι εύλογα και χρήζουν πειστικής διερεύνησης.

11.1 Η έξοδος από το Ευρώ

Το πρώτο που θέλουμε να τονίσουμε είναι ότι ένας από τους θεμελιώδεις λόγους που θα μπορούσε κάποιος να προτείνει την έξοδο από το ευρώ, στο πλαίσιο μιας γενικότερης αμφισβήτησης της Ε.Ε. και των κανόνων της και μιας νέας προοδευτικής πολιτικής, αφορά την ανάγκη να ανακόψουμε αυτή την νοσηρή διεύρυνση των εμπορικών ελλειμμάτων της χώρας, η οποία συνεπιφέρει καλπάζοντα δανεισμό και για να ενισχύσουμε την εγχώρια παραγωγική βάση και συνακόλουθα την απασχόληση. Αν συνεχίσει η χώρα να πορεύεται ανοχύρωτη εντός του ευρώ και της ενιαίας απελευθερωμένης ευρωπαϊκής αγοράς, όχι μόνο δεν μπορεί να βγει από την κρίση και να ανακόψει την υπερχρέωση αλλά και θα βλέπει την παραγωγική,

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

οικονομική και κοινωνική της θέση να επιδεινώνεται ακόμα περισσότερο και ταχύτατα.

Επομένως, η έξοδος από το ευρώ, η διαμόρφωση ενός νέου εθνικού νομίσματος και η άμεση υποτίμησή του, θα έχει ως συνέπεια να ακριβύνουν κατά πολύ και απότομα όλα τα εισαγόμενα προϊόντα και υπηρεσίες. Αυτή η εξέλιξη, παρά τις όποιες αρνητικές παρενέργειές της, δεν είναι ανεπιθύμητη. Αντίθετα, είναι ένας από τους επιδιωκόμενους στόχους. Διότι η μεγάλη αύξηση των τιμών στα εισαγόμενα προϊόντα και υπηρεσίες θα τονώσει ουσιαστικά την εγχώρια οικονομική βάση, θα ενισχύσει τη θέση της στην εσωτερική αγορά, θα τονώσει σημαντικά τις εξαγωγές και την απασχόληση. Πολύ περισσότερο αφού θα συνοδευτεί και με σειρά άλλων πολιτικών στήριξης και "προστασίας" της ελληνικής οικονομίας και των κλάδων της.

Το **δεύτερο** που πρέπει να διευκρινιστεί είναι ότι το νέο εθνικό νόμισμα και η υποτίμησή του θα επιφέρει, όπως είπαμε, μεγάλες ανατιμήσεις στα εισαγόμενα προϊόντα/υπηρεσίες, πράγμα που σε συνθήκες στάσης πληρωμών και δυσκολίας, επομένως, σε πρώτη φάση, τουλάχιστον, να υπάρχει συνάλλαγμα, (αφού ο δανεισμός διεθνών αγορών αλλά και δυτικών κρατών θα είναι κλειστός), μπορεί να προκαλέσει μεγάλες ελλείψεις προϊόντων και ειδικότερα πρώτων υλών, αλλά και ένα πολύ υψηλό πληθωρισμό, που μπορεί να εξανεμίσει τα λαϊκά εισοδήματα.

Οι κίνδυνοι αυτοί, που προβάλλονται υπερβολικά από τους διάφορους καταστροφολόγους, είναι αντιμετωπίσιμοι. Όπως εξηγήσαμε, ένας δραστικός περιορισμός των εισαγόμενων προϊόντων, ιδιαίτερα ειδών πολυτελείας και όσων

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

εκτοπίζουν εγχώρια παραγόμενα προϊόντα, είναι απολύτως επιθυμητός. Η χώρα δεν έχει μέλλον με τέτοια εμπορικά ελλείμματα, όπου οι εισαγωγές είναι υπερτριπλάσιες των εξαγωγών! Αυτός, άλλωστε, είναι ένας από τους βασικούς λόγους που η Ελλάδα δεν αντέχει εντός του ευρώ. Επομένως, ένας δραστικός περιορισμός των εισαγωγών και μια στροφή στην εγχώρια παραγωγική βάση, θα είναι μια θετική εξέλιξη, αρκεί να υπάρξουν πολιτικές που θα αναβαθμίσουν στη συνέχεια την τεχνολογική, οργανωτική και παραγωγική βάση της ελληνικής οικονομίας. Πέραν τούτου, όμως, δεν θα υπάρξει κανένα πρόβλημα με ελλείψεις βασικών αγαθών και ιδιαίτερα πρώτων υλών, που εισάγονται από το εξωτερικό.

Το συνάλλαγμα που απαιτείται για την εισαγωγή αυτών των αγαθών μπορεί να βρίσκεται με μεγάλη άνεση, στην αρχή από τα ευρώ που θα ανταλλαχθούν με το νέο εθνικό νόμισμα και στη συνέχεια, κυρίως, από τρεις μεγάλες πηγές: τις εισπράξεις από ελληνικές εξαγωγές, τον τουρισμό και τα εμβάσματα του εξωτερικού. Ιδιαίτερα, πρέπει να τονίσουμε ότι την ίδια ώρα που με το νέο εθνικό νόμισμα και την υποτίμησή του θα ενισχυθούν οι εξαγωγές, θα αυξηθεί, επίσης, σημαντικά και το τουριστικό ρεύμα και πιθανότατα οι εισπράξεις από αυτό σε συνάλλαγμα. Την ίδια ώρα ο κίνδυνος του υψηλού πληθωρισμού στη χώρα, λόγω των μεγάλων ανατιμήσεων των εισαγόμενων, ιδιαίτερα των πρώτων υλών, μπορεί κάλλιστα να αντιμετωπισθεί. Και μπορεί να αντιμετωπιστεί με την επιβολή ενός γενικού αυστηρού και ουσιαστικού ελέγχου στις τιμές των προϊόντων, σε όλες τις φάσεις της εισαγωγής, μεταποίησης, εμπορίας, πολύ περισσότερο όταν στην ελληνική οικονομία ευημερούν τα καρτέλ, η αισχροκέρδεια και οι εναρμονισμένες πρακτικές.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

11.2 Μια μεγάλη σύγχρονη παραγωγική στροφή

Η έξοδος από το ευρώ, η στάση πληρωμών επί του χρέους και η εθνικοποίηση των τραπεζών, ως αφετηριακά μέτρα μιας νέας προοδευτικής πορείας της χώρας, όχι μόνο είναι συμβατά με μια χώρα, όπως η Ελλάδα, με υψηλά χρέη, με ισχνή παραγωγική βάση, μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών και μεγάλες, σχετικά με τις εξαγωγές, εισαγωγές αλλά και είναι μέτρα απολύτως απαραίτητα για να αντιμετωπιστούν αυτές οι καταστάσεις της υπερχρέωσης και των μεγάλων ελλειμμάτων. Η Ελλάδα χρειάζεται τη στάση πληρωμών επί του χρέους, την έξοδο από το ευρώ κλπ, πρώτα απ' όλα για να επιτύχει:

- Μια μεγάλη στροφή στην εγχώρια παραγωγική βάση για την αναζωογόνησή της.
- Μια εκ νέου ανακάλυψη με νέους όρους της ελληνικής γεωργίας, της αλιείας και κτηνοτροφίας.
- Μια αναζωογόνηση και αναβάθμιση της έρευνας και των νέων τεχνολογιών για μια νέα δυναμική οικονομία με πρωτοποριακή αποδοτικότητα.
- Μια μεγάλη ενίσχυση στρατηγικών κλάδων της οικονομίας, που μπορεί να γίνουν ιδιαίτερα αποδοτικοί και εξαγωγικοί, όπως η ενέργεια, ιδιαίτερα οι ΑΠΕ και η ναυπηγική βιομηχανία.
- Μια ενδυνάμωση της απασχόλησης με άμεσο στόχο την πλήρη απασχόληση

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

11.3 Η έξοδος από το ευρώ και οι καταθέσεις των πολιτών

Όλο και περισσότεροι πολίτες προβληματίζονται πλέον με την παρουσία της χώρας μας στο ευρώ. Αυτός ο προβληματισμός τείνει να γίνει κυρίαρχος. Σήμερα όλο και περισσότεροι εργαζόμενοι αρχίζουν να κατανοούν ότι η έξοδος από το ευρώ, στο πλαίσιο συνολικής αμφισβήτησης της Ε.Ε. και μιας νέας προοδευτικής πορείας, ίσως να είναι αναντικατάστατη προϋπόθεση διεξόδου από την κρίση. Την ώρα, όμως, που προσεγγίζουν αυτήν την κατεύθυνση, την ίδια ώρα αμφιβάλλουν, διστάζουν και φοβούνται. Οι φόβοι των πολιτών για ενδεχόμενη έξοδο από το ευρώ, που μεταφράζονται σε αγωνιώδη ερωτήματα, είναι πολλοί και επιτείνονται μέρα με τη μέρα όλο και πιο πολύ.

Συγκεκριμένα, σε περίπτωση εξόδου από το ευρώ, οι πολίτες φοβούνται για πολλά και ειδικότερα για τις καταθέσεις, τους μισθούς και τις συντάξεις τους. Οι φόβοι αυτοί είναι αβάσιμοι, πράγμα που μπορεί να επιχειρηματολογηθεί μόνο και μόνο από το γεγονός ότι πάρα πολλές χώρες της Ευρώπης έχουν εθνικό νόμισμα, ακόμα και χώρες της Ε.Ε., χωρίς αυτό να σημαίνει καταστροφή. Αντίθετα, όλες αυτές οι χώρες, ακόμα και πιο αδύναμες οικονομικά από την Ελλάδα, παρ' ότι ακολουθούν νεοφιλελεύθερες, σε γενικές γραμμές, επιλογές, διανύουν την κρίση με αρκετά ηπιότερες συνέπειες από ότι η χώρα μας ή χώρες της περιφέρειας της ευρωζώνης. Κι αυτό για να μην αναφερθούμε στην προ ευρώ Ελλάδα, η οποία ακολουθούσε τις συνταγές του νεοφιλευθερισμού με νόμισμα τότε τη δραχμή. Σε αυτή την Ελλάδα δεν είχαν εξανεμισθεί οι καταθέσεις, ούτε οι μισθοί και οι συντάξεις.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Αντίθετα, στην τότε Ελλάδα της δραχμής, παρ' ότι νεοφιλελεύθερη, μάλλον συγκρατούνταν οι λαϊκές αποταμιεύσεις, οι μισθοί, τα εισοδήματα και η κατανάλωση, ενώ στη νεοφιλελεύθερη Ελλάδα του ευρώ αυτό συνέβαινε, στο βαθμό που συνέβαινε, χάρη στον ποταμό των δανείων ιδιωτών και δημοσίου. Δάνεια από ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα, το οποίο επεκτάθηκε ληστρικά και ταχύτατα λόγω του «σκληρού ευρώ» και τα χαμηλά επιτόκια του τελευταίου. Αυτά, όμως, ήταν που προσέδωσαν εφιαλτικές διαστάσεις στην ελληνική κρίση.

Τι θα γίνουν, λοιπόν, οι καταθέσεις των πολιτών στην περίπτωση εξόδου από το ευρώ;

Η έξοδος από το ευρώ κατ' αρχήν πρέπει να πούμε ότι συνδέεται, κατά πάσα πιθανότητα, με τη «στάση πληρωμών», δηλαδή τη διακοπή αποπληρωμής του χρέους. Και συνδέεται, τόσο γιατί το υπέρογκο χρέος είναι άδικο και μη βιώσιμο οπότε έτσι κι αλλιώς δεν μπορεί να αποπληρωθεί όσο και από το γεγονός ότι ένα εξωτερικό χρέος σε ευρώ, θα εκτιναχθεί στα ύψη σε σχέση με το νέο εθνικό νόμισμα. Επομένως, η διακοπή αποπληρωμής του χρέους, με στόχο τη διαγραφή του συντριπτικά μεγαλύτερου μέρους του, είναι το αναγκαίο συμπλήρωμα της εξόδου από το ευρώ για μια νέα πολιτική διεξόδου από την κρίση. Και οι δύο αυτές κινήσεις, έξοδος από το ευρώ και «στάση πληρωμών» είναι αλληλένδετες και θα συνοδευτούν, σχεδόν, «αναγκαστικά» και από άλλα δύο μέτρα:

- **Εθνικοποίηση των τραπεζών και,**
- **Υποτίμηση του νέου Εθνικού νομίσματος**

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Και τα δύο αυτά μέτρα είναι απαραίτητα για την απολύτως αναγκαία ανακεφαλοποίηση από το δημόσιο, με το νέο εθνικό νόμισμα, των τραπεζών και τη συνολική στήριξή τους, προκειμένου να ασκηθεί μια νέα χαμηλότοκη χρηματοπιστωτική πολιτική ανάπτυξης, παραγωγικής και κοινωνικής ανασυγκρότησης. Είναι απαραίτητα, επίσης, ιδιαίτερα σε πρώτη φάση, η υποτίμηση, για την τόνωση του εγχώριου δυναμικού και ειδικότερα των εξαγωγών και επομένως της απασχόλησης. Αυτή η τετράδα μέτρων είναι βέβαιο ότι θα προσφέρουν ισχυρές ανάσες και ένα νέο αέρα ανεξαρτησίας στη χώρα και την οικονομία, που μπορεί να αξιοποιηθεί για τη διαμόρφωση μιας νέας προοδευτικής πορείας διεξόδου από την κρίση και ελπιδοφόρας προοπτικής. *(Τράπεζα της Ελλάδος, «Έκθεση για τη Νομισματική Πολιτική 2009–2010», Μάρτιος 2010)*

Οι καταθέσεις των πολιτών και των επιχειρήσεων στις τράπεζες, όχι μόνο δεν πρόκειται να υποστούν την παραμικρή απώλεια εξαιτίας όλων των παραπάνω και ειδικότερα από την έξοδο από το ευρώ αλλά και θα διαφυλαχθούν απολύτως, ως εθνικό κεφάλαιο, από τη φθορά και τη βέβαιη απομείωση και απώλειά τους. Και αυτή η βέβαιη φθορά, απομείωση και απώλεια των καταθέσεων θα επισυμβεί, όπως έχει ήδη αρχίσει να συμβαίνει, αν συνεχιστεί η σημερινή στρατηγική του μνημονίου, που οδηγεί τη χώρα είτε σε «συντεταγμένη», υπό την κηδεμονία της ΕΕ, χρεοκοπία είτε σε ανεξέλεγκτη χρεοκοπία. Γιατί, είτε με «συντεταγμένη» είτε με «ανεξέλεγκτη» χρεοκοπία οι καταθέσεις, για διαφορετικούς λόγους σε κάθε περίπτωση, θα εξανεμιστούν, πέραν από τον κίνδυνο που ανά πάσα στιγμή διατρέχουν στις παρούσες συνθήκες από ένα αιφνίδιο "πανικό" των καταθετών!

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Στην περίπτωση εξόδου από το ευρώ οι καταθέσεις θα μετατραπούν αυτομάτως σε ισόποσα ισοδύναμα του νέου νομίσματος, ανάλογα με την ισοτιμία ανταλλαγής που θα επιλεγεί, ενώ τα υπάρχοντα κυκλοφορούντα ευρώ, που θα ανταλλαγούν, θα μεταφερθούν στη νέα Κεντρική Τράπεζα της Ελλάδας, ως συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας. Αν το νέο νόμισμα, ας πούμε η νέα δραχμή, είναι π.χ. το ½ του ευρώ, τότε μια κατάθεση 1.000 ευρώ θα ισοδυναμεί και θα ανταλλαχθεί με 2.000 νέες δραχμές. Αυτές οι καταθέσεις θα είναι απολύτως ασφαλείς από τις ανακεφαλαιοποιημένες από το δημόσιο τράπεζες και απολύτως εγγυημένες, ανεξαρτήτως μεγέθους, από το κράτος, όπως άλλωστε ίσχυε και στην προ ευρώ περίοδο.

Σε αυτή την περίπτωση προβάλλονται οι εξής ανησυχίες για τις καταθέσεις:

Πρώτη ανησυχία είναι ότι η υποτίμηση θα υποβαθμίσει την αγοραστική αξία του νέου νομίσματος στο εξωτερικό και **δεύτερη ανησυχία** είναι ότι το νέο νόμισμα θα χάσει την αξία του στο εσωτερικό, εξαιτίας του πληθωρισμού που ενδεχομένως να επέλθει, λόγω της αύξησης των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων.

Πράγματι, η μεγάλη υποτίμηση του νέου εθνικού νομίσματος θα επιφέρει σημαντική αύξηση στις τιμές των εισαγόμενων προϊόντων, αύξηση η οποία δεν είναι εν γένει ανεπιθύμητη, αφού θα ενισχύσει τα εγχώρια προϊόντα, την εγχώρια οικονομική βάση και την απασχόληση. Ο πληθωρισμός που θα επέλθει λόγω της αύξησης των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων, μπορεί να χαλιναγωγηθεί σε πολύ λογικά επίπεδα, αν μια προοδευτική κυβέρνηση επιβάλλει ένα ουσιαστικό και

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

αυστηρό έλεγχο των τιμών, που θα πλήξει την αισχροκέρδεια και τα καρτέλ, τα οποία ενδημούν στην ελληνική αγορά.

Τέλος, πράγματι η αγοραστική δύναμη του νέου εθνικού νομίσματος θα πέσει, λόγω υποτίμησης, στις αγορές του εξωτερικού, αλλά ας μην παραβλέψουμε το γεγονός ότι θα συμβεί και το αντίστροφο: δηλαδή θα φτηνύνουν αρκετά τα εγχώρια προϊόντα και υπηρεσίες για τους επισκέπτες από το εξωτερικό, πράγμα που θα ενισχύσει το τουριστικό ρεύμα προς τη χώρα μας.

Να σημειώσουμε, ακόμα, ότι ο κίνδυνος πως θα έλθουν από το εξωτερικό, ακόμα και συμπατριώτες μας «αετονύχιδες» που έστειλαν έξω τις καταθέσεις τους, κεφάλαια για να αγοράσουν «κοψοχρονιά» τη χώρα, μπορεί να αντιμετωπιστεί. Διότι το πρώτο που πρέπει να κάνει μια προοδευτική κυβέρνηση με την έξοδο από το ευρώ και την υποτίμηση του εθνικού νομίσματος, είναι να επιβάλλει, σε πρώτη, τουλάχιστον, φάση, αυστηρό έλεγχο στην κίνηση των κεφαλαίων, ώστε να υποβοηθήσει νέες εθνικά συμφέρουσες τεχνολογικές και παραγωγικές επενδύσεις από το εξωτερικό και να αποτρέψει προερχόμενες από τα έξω κερδοσκοπικές αγορές και κερδοσκοπικές κινήσεις κεφαλαίων. (*How to challenge illegitimate debt, Legal cases, Βασιλεία, 2009*)

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

12

CASE STUDY «*This time is different, eight centuries of financial folly*», **Reinhart, C. Rogoff, K.**
(2009)

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

«The essence of the “This-time-is-different syndrome” is simple. It is rooted in the firmly held belief that financial crises are things that happen to other people in other countries at other times; crises do not happen to us, here and now. We are doing things better, we are smarter, we have learned from past mistakes. The old rules of valuation no longer apply. Unfortunately, a highly leveraged economy can unwittingly be sitting with its back at the edge of a financial cliff for many years before chance and circumstance provoke a crisis of confidence that pushes it off.»
(Reinhart, C. Rogoff, K. (2009), This time is different, eight centuries of financial folly, New Jersey)

Η μελέτη αναλύει την ιστορία των χρηματοοικονομικών κρίσεων ξεκινώντας από την Αγγλία του 14ου αιώνα και καταλήγει στην κρίση των στεγαστικών ομολόγων των ΗΠΑ του 2008. Επεκτείνεται σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές και καλύπτει σημαντικά γεγονότα που συχνά δεν καλύπτονται από την ευρύτερη οικονομική ιστορία. Η μελέτη καταλήγει στο ότι οι χρηματοοικονομικές κρίσεις και οι **πτώχευσεις** των κρατών είναι ένα συχνό και παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο επαναλαμβάνεται διαρκώς μέσα στη διάρκεια του χρόνου.

Παράλληλα όμως, αναφέρει ότι, καθώς οι διάφορες περιπτώσεις πτώχευσης ενός κράτους απέχουν μεταξύ τους μερικές δεκαετίες ή και περισσότερο, δημιουργείται κάθε φορά η ψευδαίσθηση στους οικονομολόγους, τους επενδυτές, τους πολίτες και -

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

κυρίως- στους πολιτικούς, ότι "αυτή τη φορά τα πράγματα είναι διαφορετικά" και ότι, οι "σύγχρονοι" (κάθε φορά) οικονομικοί μηχανισμοί και συνθήκες, θα εμποδίσουν ένα κράτος να καταλήξει στη χρεοκοπία. Η ανάλυση αυτού του είδους εστιάζεται πάνω στο γεγονός χωρίς να λαμβάνει υπόψη την αιτία που οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με αυτό τον τρόπο.

Η περισσότερο επώδυνη παγκόσμια ύφεση μετά τη Μεγάλη Ύφεση έχει προκαλέσει ελλείμματα του προϋπολογισμού στα περισσότερα έθνη. Με αξιοσημείωτες εξαιρέσεις, οι περισσότεροι οικονομολόγοι αποδέχονται τη σκοπιμότητα της επέκτασης των ελλειμμάτων βραχυπρόθεσμα, αλλά φοβούνται πιθανές μακροπρόθεσμες συνέπειες. Υπάρχει μια σειρά από θεωρητικά επιχειρήματα που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τα υψηλότερα ποσοστά δημοσίου χρέους θα μπορούσαν να συμπιέσουν την ανάπτυξη. Υπάρχουν και άλλα επιχειρήματα που σχετίζονται με πιο άμεσες επιπτώσεις του χρέους στον πληθωρισμό και τις εθνικές φερεγγυότητες. Η έρευνα των Carmen Reinhart και Kenneth Rogoff κάνει αναφορά στις αρνητικές επιπτώσεις του δημοσίου χρέους, στην οικονομική ανάπτυξη και την χρηματοπιστωτική σταθερότητα. (*C.M. Reinhart & K.S. Rogoff, This time is different, Princeton University Press, 2009*)

12.1 Η ανάλυσή τους για την Ελλάδα και πως σχετίζεται με τις υπόλοιπες χώρες

Η μελέτη αναφέρει ότι η Ελλάδα έχει υποχρεωθεί σε χρεοκοπία ή σε (χρονική) αναδιαπραγμάτευση του χρέους της συνολικά πέντε φορές από την απόκτηση της ανεξαρτησίας της κατά το 1829. Όμως, δεν είναι η χώρα με τις περισσότερες χρεοκοπίες στην Ευρώπη. Πρώτη έρχεται η Ισπανία, με 13 χρεοκοπίες από το 1476.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Η Γερμανία και η Γαλλία έχουν στο παθητικό τους οκτώ περιπτώσεις χρεοκοπίας η κάθε μία τους, ενώ η Μεγάλη Βρετανία δεν έχει χρεοκοπήσει ποτέ από την εποχή του Γουλιέλμου του Κατακτητή και τη νορμανδική κατάκτηση της Αγγλίας το 1066. Η Ουγγαρία έχει χρεοκοπήσει 7 φορές, από το 1918 (έτος απόκτησης της ανεξαρτησίας της), ενώ από τις χώρες που σήμερα είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έχουν χρεοκοπήσει μόνον η Ρουμανία το 1981 και το 1986 (επί εποχής Τσαουσέσκου) και η Πολωνία το 1981 (επί κομμουνιστικού καθεστώτος).



(Robert Venables)

Το ελληνικό κράτος είχε σοβαρά προβλήματα από την πρώτη στιγμή της δημιουργίας του και πέρασε το μεγαλύτερο διάστημα σε καθεστώς πτώχευσης και αναδιάρθρωσης του χρέους. Σε αυτή την κατάσταση βρισκόταν η χώρα το 50,6% της «ζωής» της, από το 1800 έως σήμερα, είτε κηρύσσοντας χρεοκοπία είτε αναδιαρθρώνοντας το χρέος της που είναι το πιο υψηλό στην Ευρώπη. Αυτό βεβαίως είναι λανθασμένο, αφού οι συγγραφείς υποπίπτουν στο σφάλμα των στατιστικών μελετών που παρουσιάζουν τη χώρα μας υπό το καθεστώς του Διεθνούς Οικονομικού

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Ελέγχου από το 1898 έως και το 1978. Στη χώρα, όντως λειτουργούσε το γραφείο του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (ΔΟΕ) έως το 1978 (όπως προέβλεπε η Συνθήκη του 1898), όμως ουσιαστικά ο ρόλος του ΔΟΕ ήταν σημαντικά μειωμένος μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και μειώθηκε ακόμη περισσότερο στη δεκαετία του 1920. Επίσης, μερικές από τις χρεοκοπίες ή τις αιτήσεις χρονικής αναδιάρθρωσης των δανείων της χώρας προέκυψαν μετά από πολέμους, κάτι το οποίο θεωρείται ως μία φυσιολογική εξέλιξη. Δεύτερη έρχεται η Ρωσία με 39,1% και τρίτη η Ουγγαρία με 37,1%.

Η Ελλάδα οδηγήθηκε σε πτώχευση ή αναδιάρθρωση του χρέους 4 φορές (1843, 1860, 1893,1932), η Ρωσία 5, η Ουγγαρία 7. Το ότι οι χώρες αυτές έχουν μόνιμα δοσοληψίες με ξένους πιστωτές και πρόσφατα με το ΔΝΤ δεν είναι τυχαίο. Δείχνει ότι οι δομικές αδυναμίες μιας οικονομίας συνήθως δεν είναι αποτέλεσμα μια ειδικής συγκυρίας (η Γερμανία οδηγήθηκε σε πτώχευση ή αναδιάρθρωση του χρέους της 8 φορές, αλλά αυτό έγινε το 1932 και το 1939, ενώ η Γαλλία έκανε το ίδιο το 1812 για την προετοιμασία της εκστρατείας του Ναπολέοντα στη Ρωσία), οφείλεται σε χρόνια προβλήματα, που ανάγονται στην ιστορία, στον τρόπο σχηματισμού μιας κοινωνίας, στις δομές, τους θεσμούς και τη νοοτροπία.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



(Robert Venables)

Η Ελλάδα βρίσκεται σε μία παγίδα χρέους από την οποία δεν μπορεί να ξεφύγει, πιστεύει η Carmen Reinhart. Έχοντας εξετάσει σε βάθος τις ιστορίες 66 διαφορετικών χωρών σε κρίση, η οικονομολόγος εξήγησε στον αρθρογράφο της Daily Telegraph, Ambrose Evans-Pritchard, ότι η καλύτερη επιλογή της Ελλάδας θα ήταν να προχωρήσει σε μία επαναδιαπραγμάτευση χρεών ανάλογη με εκείνη που έκανε η Ουρουγουάη, το 2003.

Η Ουρουγουάη υπήρξε κατά τη δεκαετία του 1990 υποδειγματικός «πελάτης» των διεθνών αγορών ομολόγων. Η χώρα έγινε γνωστή ως η «Ελβετία της Ν. Αμερικής», καθώς τηρώντας αυστηρό τραπεζικό απόρρητο κατάφερε να προσελκύσει πολλούς ξένους μεγαλοκαταθέτες. Έχοντας εξασφαλίσει αξιολόγηση επενδυτικής κατηγορίας από τους τρεις μεγάλους οίκους το 1997, η Ουρουγουάη εξέδωσε 30ετή ομόλογα με spread μόλις 136 μονάδων βάσης έναντι των αντίστοιχων αμερικανικών τίτλων. Έτσι, σε μια εποχή που οι περισσότερες από τις αναδυόμενες οικονομίες εξέδιδαν ομόλογα της κατηγορίας «junk», η Ουρουγουάη ήταν μέλος του κλειστού

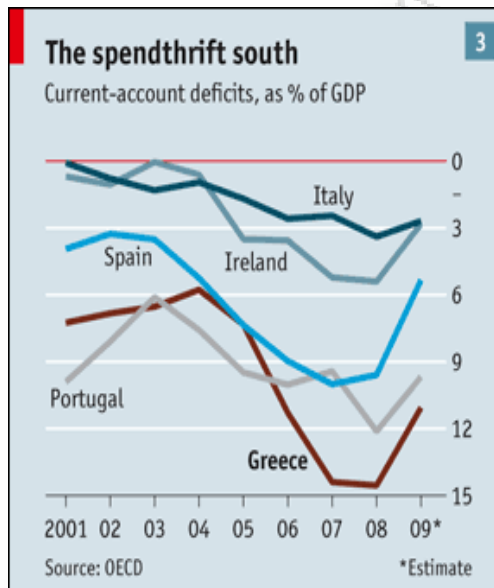
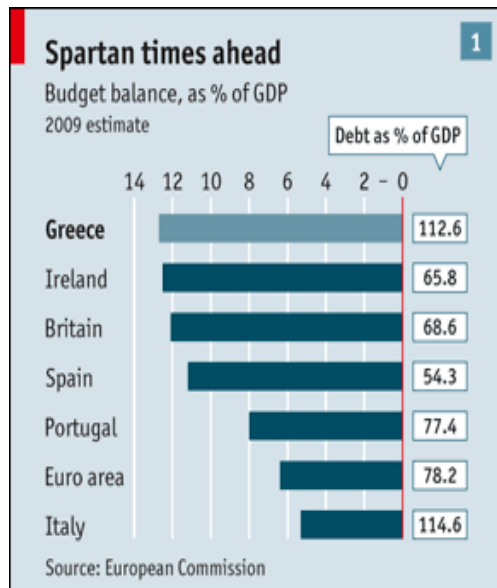
Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

κλαμπ των αναπτυσσόμενων χωρών που αντιμετωπίζονταν από τις ξένες αγορές ως ανεπτυγμένες. Το ευνοϊκό αυτό κλίμα άρχισε να ανατρέπεται όταν η ρωσική χρεοκοπία του 1998 επηρέασε τον τρόπο με τον οποίο έβλεπαν τις αναδυόμενες οικονομίες οι ξένοι επενδυτές, ενώ η μετάδοση της κρίσης της Αργεντινής, μετά το 2001, υπήρξε η χαριστική βολή για την Ουρουγουάη. Το 2003, η χώρα βρέθηκε να παλεύει με ένα χρέος της τάξης των 11,4 δισ. δολαρίων, που ισοδυναμούσε στο 90% του ΑΕΠ της. Χρησιμοποιώντας εύστοχους χειρισμούς, και βέβαια υπό την καθοδήγηση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, η κυβέρνηση δεν άργησε να πείσει τους πιστωτές της χώρας ότι θα έπρεπε να καθίσουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. «Όλοι συναντήθηκαν με έναν πολιτισμένο τρόπο και το αποτέλεσμα ήταν πολύ επιτυχημένο», εξηγεί η Reinhart, που εκείνη την εποχή δούλευε για το ΔΝΤ. Η κυβέρνηση της Ουρουγουάης έπεισε τους κατόχους των ομολόγων της να δεχτούν την επιμήκυνση της λήξης των τίτλων και να εγγράψουν ζημιές 13% κατά μέσο όρο. Η συμφωνία στέφθηκε με επιτυχία, με αποτέλεσμα μόλις πέντε μήνες μετά την αναδιάρθρωση του χρέους της, η χώρα να επιστρέψει στις διεθνείς αγορές ομολόγων, οι οποίες αυτή τη φορά την υποδέχτηκαν με χαμηλό κόστος δανεισμού.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



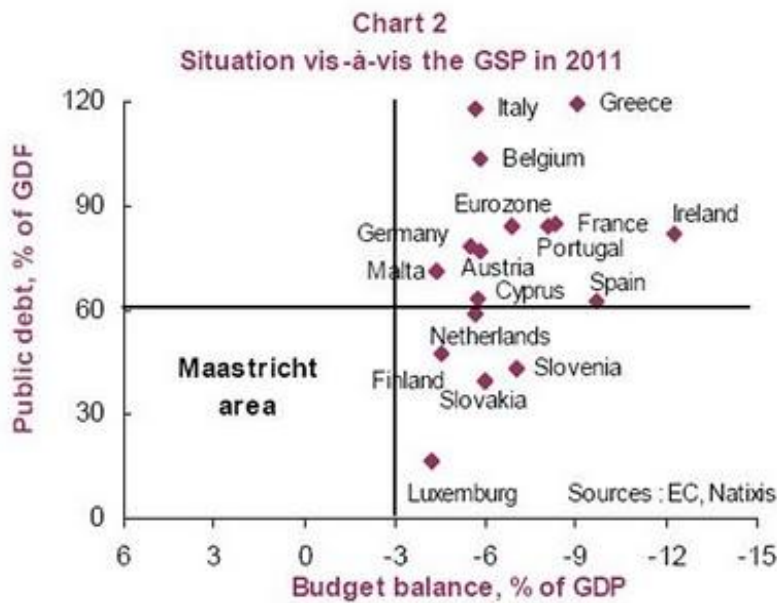
Κατά τους υπολογισμούς των C.REINHART/K.ROGOFF, «This Time Is Different», σ.99-100, η Ελλάδα, ο Ισημερινός και η Ονδούρα είναι τα μόνα τρία κράτη του πλανήτη, τα οποία έχουν ζήσει περισσότερο από το μισό διάστημα της ύπαρξής τους σε κατάσταση πτώχευσης. Αξιοσημείωτο είναι ότι από το 1827 έως το 2003, όταν ευρωπαϊκά κράτη κήρυτταν παύση πληρωμών ο λόγος δημόσιου χρέους προς δημόσια έσοδα βρισκόταν κατά μέσο όρο περίπου στο 4:1 (σε κράτη της Λατινικής Αμερικής στο 5:1).

Στην Ελλάδα το 2009 ο λόγος χρέους/εσόδων προσέγγιζε το 6:1. Αυτό έρχεται να μας θυμίσει πως δεν πρέπει να νομίζουμε ότι είμαστε εμείς διαφορετικοί από άλλους που είχαν, έχουν ή θα έχουν οικονομικά προβλήματα. Τα μέτρα προς αποφυγή τέτοιων προβλημάτων θα ήταν σοφό να αρχίσουν να παίρνονται γρηγορότερα παρά αργότερα. Στη βάση ιστορικών δεδομένων που έχουν δημιουργήσει, ένα ποσοστό σε

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

αυτά τα επίπεδα σημαίνει αυξημένη πιθανότητα πτώχευσης ή αναδιάρθρωσης του

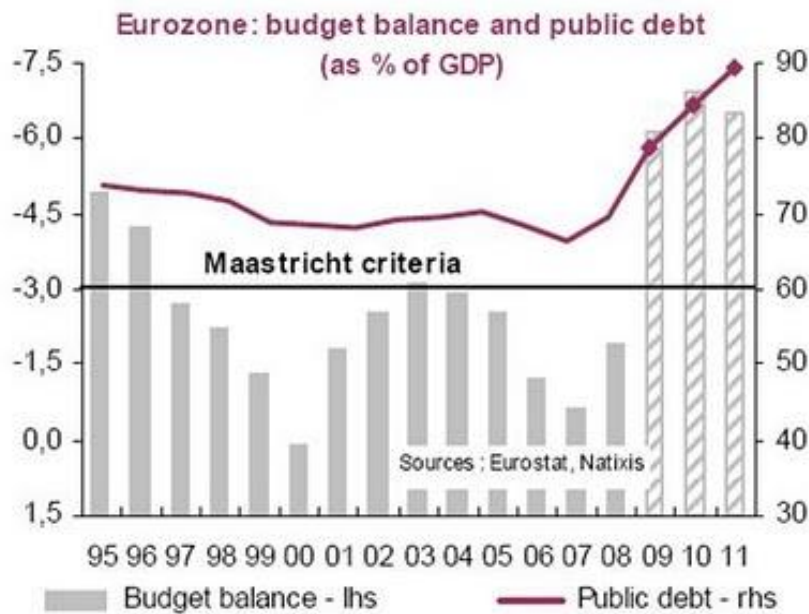


χρέους.

Οι συγγραφείς θεωρούν το επίπεδο του 30-35% λίγο χαμηλό από θεωρητικής άποψης, δεδομένου του γεγονότος ότι η Συνθήκη του Μάαστριχτ θεωρεί το 60% σαν ένα λογικό μακροπρόθεσμο στόχο για το συνολικό χρέος προς ΑΕΠ. Υποστηρίζουν (Στο κεφάλαιο 8) ότι εκείνο που εξηγεί αυτό το χαμηλό αριθμό (το 30-35%) στα ιστορικά δεδομένα είναι το κόστος του εσωτερικού χρέους για μία κυβέρνηση. Οι συγγραφείς τότε υπολογίζουν στη βάση δεδομένων που έχουν φτιάξει ένα άλλο μέτρο της πίεσης στα κυβερνητικά ταμεία: **Το εξωτερικό και το συνολικό (εξωτερικό συν εσωτερικό) χρέος δια των συνολικών εισροών στα κυβερνητικά ταμεία κατά τη διάρκεια πτωχεύσεων από 89 πτωχεύσεις/αναδιարθρώσεις μεταξύ του 1827 και του 2003.** Το εξωτερικό χρέος προς εισροές κυμαίνεται μεταξύ 1 και 2.5 (με τις προερχόμενες από Ευρώπη χώρες περίπου στο 1.5) και το συνολικό χρέος προς εισροές κυμαίνεται μεταξύ 2.5 και 4.6 (με τις προερχόμενες από Ευρώπη χώρες στο 3.5).

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



Επίσης μελετώντας την περίοδο 1800-2009, κατέγραψαν περισσότερα από 250 περιστατικά αθέτησης πληρωμών στο εξωτερικό και 68 στο εσωτερικό των υπό μελέτη χωρών. Στην έρευνά τους υπάρχει ένα ακόμη πιο πολύτιμο συμπέρασμα.

Αναφέρουν συγκεκριμένα ότι *κεντρική σημασία έχει «η βούληση και όχι η ικανότητα πληρωμής»* μελετώντας την ιστορία. Κατά συνέπεια παύση πληρωμών δεν γίνεται μόνο λόγω ανάγκης, όταν ένα κράτος συνειδητοποιεί ότι αδυνατεί να εξυπηρετήσει τα χρέη του, αλλά τις περισσότερες φορές συνέβη επειδή απλώς επέλεγε για πολιτικούς ή άλλους λόγους να μην τα εξυπηρετήσει. Ακόμη κι έτσι όμως τονίζουν οι συγγραφείς *«και οι πιο φημισμένες περιπτώσεις πλήρους αθέτησης πληρωμών κατέληξαν σε μερική αποπληρωμή, αν και συχνά αντιπροσώπευε ένα μικρό μέρος και πολλές δεκαετίες αργότερα. Η κυβέρνηση των Μπολσεβίκων στη Ρωσία αρνήθηκε να αποπληρώσει τα τσαρικά δάνεια το 1918 αλλά όταν η Ρωσία τελικά επανήλθε στις αγορές κεφαλαίου 69 χρόνια αργότερα όφειλε να διαπραγματευτεί μια συμβολική τιμή για το χρέος που είχε αθετήσει»*.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Οι συγγραφείς μάλιστα ανοίγουν εκ νέου μια παλιά αντιπαράθεση που αφορά τις συνέπειες από την αθέτηση πληρωμών. Μέχρις στιγμής τα παραδείγματα δίνουν το συμπέρασμα πως ενδεχόμενο αποκλεισμού από τις αγορές δεν υφίσταται, μετά από μονομερή παύση πληρωμών και επαναδιαπραγμάτευση του χρέους μέσω της έκδοσης νέων ομολόγων σημαντικά υποτιμημένων με τα οποία ανταλλάσσονται τα παλιά.

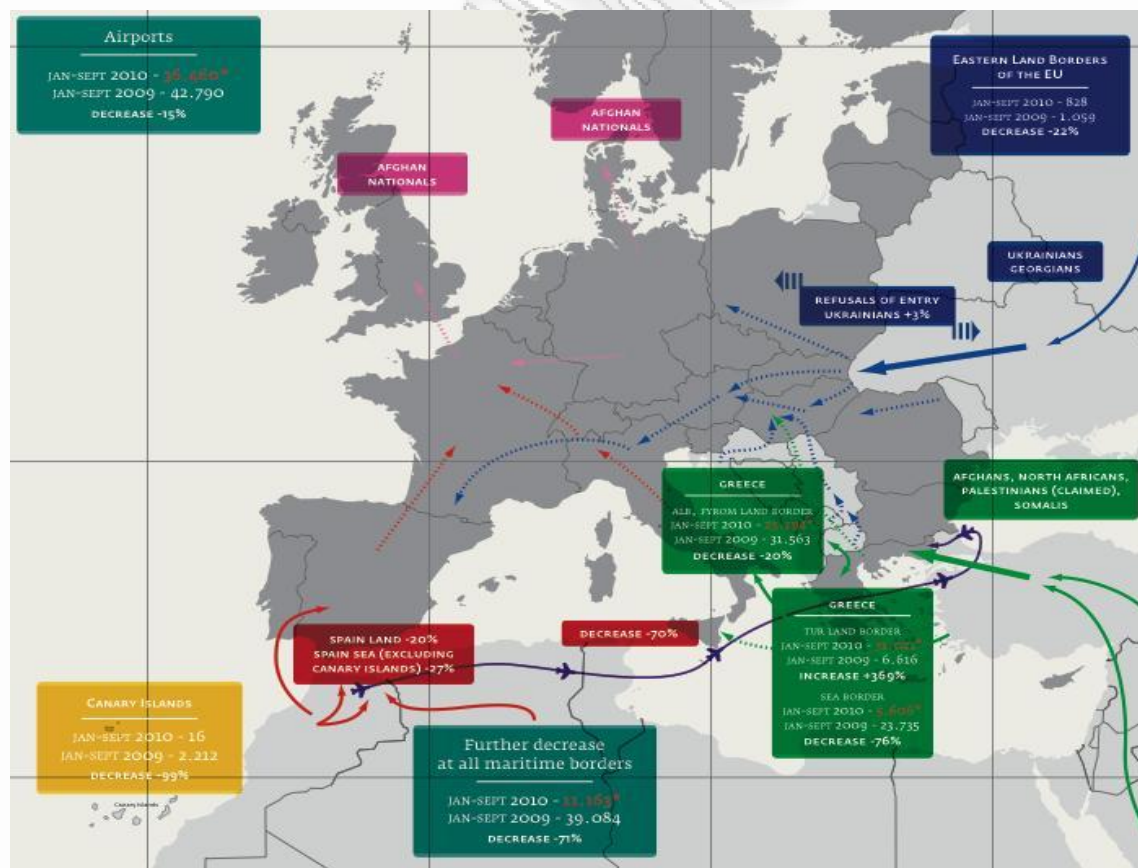
Τόσο το παράδειγμα της Ρωσίας το 1999 όσο και της Αργεντινής το 2001 βεβαιώνουν πως οι αγορές κεφαλαίου έχουν παρόμοια αποτελέσματα, χώρια που δεν αποτελούν μονόδρομο για την άντληση κεφαλαίων εάν και εφ' όσον ο δανεισμός είναι αναγκαίος. Μια, και τις περισσότερες φορές τα ποσά που εξοικονομούνται από την παύση της εξυπηρέτησης των πιστωτών αποδεικνύεται ότι αρκούν για να χρηματοδοτηθούν οι πραγματικές ανάγκες της χώρας. Ακόμη όμως και αν δεν αρκούν παραμένει ως εναλλακτική λύση η δυνατότητα των διμερών δανείων με ευνοϊκούς όρους από φιλικά καθεστάτα.

Παρότι ωστόσο η πραγματικότητα βεβαιώνει για το αντίθετο, το επιχείρημα των αρνητικών συνεπειών και του ενδεχόμενου αποκλεισμού από τις αγορές και η σχετική κινδυνολογία έρχεται ξανά και ξανά σε θεωρητικό επίπεδο. Οι εθνικές οικονομίες δεν αποτελούν πυραμίδες. Μια οικονομία δεν αποπληρώνει τα δάνειά της για να συνάψει νέα. *«Το όφελος που προκύπτει από τη διακοπή των πληρωμών συνίσταται στο ότι ο οφειλέτης δεν καταβάλλει τους τόκους και τα χρεολύσια για το χρέος του. Όσο μεγαλύτερο είναι το ποσό που οφείλει κάποιος, τόσο μεγαλύτερο είναι το όφελός του από την μη εκπλήρωση των υποχρεώσεών του έναντι των πιστωτών. Εκτός όμως από το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που αυξάνουν το όφελος από την άρνηση της εξόφλησης του χρέους. Ο πιο σημαντικός*

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

από αυτούς είναι το επίπεδο εισοδήματος της χώρας. Αν το εισόδημα της χώρας είναι υψηλό, τότε μπορεί να εξυπηρετήσει το εξωτερικό της χρέος χωρίς επώδυνες περικοπές στην εγχώρια κατανάλωση και τις επενδύσεις. Όταν, όμως, η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση, η συνέχιση της εξυπηρέτησης του χρέους μπορεί να προκαλέσει σημαντικά προβλήματα στον πληθυσμό και συνεπώς αναταραχές. Ο οφειλέτης θεωρεί ότι κερδίζει διακόπτοντας την εξυπηρέτηση του χρέους του όταν το όφελος που προκύπτει από αυτή του την ενέργεια υπερβαίνει το κόστος που θεωρεί ότι έχει από την παραβίαση της συμφωνίας του δανείου». Με βάση τα παραπάνω, είναι εμφανές ότι η Ελλάδα έχει κάθε όφελος από την παύση πληρωμών του δημόσιου χρέους.



Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Η ιστορία είναι γεμάτη με τα παραδείγματα κυβερνήσεων που έκριναν πως μια χρεοκοπία θα είχε για αυτές περισσότερα πλεονεκτήματα παρά μειονεκτήματα. Μόνο έτσι μπορεί να δικαιολογηθεί το γεγονός ότι μελέτη οικονομολόγων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου μέτρησε 257 χρεοκοπίες κρατών από το 1824 έως το 2004, ενώ μόνο στο διάστημα 1981 με 1990, οι κυβερνήσεις που επέλεξαν το δρόμο της στάσης πληρωμών έφτασαν τις 74. Και αυτό γιατί όπως παραδέχονταν σε πρόσφατο δημοσίευσμά τους οι συντάκτες του Economist, «οι χρεοκοπίες κρατών δεν οδηγούν τυπικά σε καταστροφή».

Αντίθετα, η εμπειρία του παρελθόντος έχει δείξει ότι ακόμα και μετά τη χρεοκοπία, μια χώρα μπορεί να επιστρέψει στις διεθνείς αγορές ομολόγων εφόσον προχωρήσει στην αναδιάρθρωση των χρεών της. Διαφορετική έρευνα που έγινε για λογαριασμό της Τράπεζας της Αγγλίας διαπίστωσε ότι μια χώρα που κηρύσσει στάση πληρωμών βλέπει το spread των ομολόγων της να διευρύνεται κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους. Σταδιακά, οι αγορές υιοθετούν μια λιγότερο αυστηρή στάση, με την αύξηση του κόστους δανεισμού να περιορίζεται στις 2,5 ποσοστιαίες μονάδες κατά το δεύτερο έτος από τη χρεοκοπία. Βέβαια, στην περίπτωση της Ελλάδας, ο προεξοφλητικός μηχανισμός των αγορών καταδικάζει ήδη τη χώρα σε ένα ακριβό κόστος δανεισμού, επομένως, είναι δύσκολο να προβλέψει κανείς πως θα μπορούσαν να αντιδράσουν οι επενδυτές σε μια ενδεχόμενη επαναδιαπραγμάτευση του χρέους. Πιο επώδυνη είναι η διαδικασία της χρεοκοπίας για τις χώρες που καθυστερούν να ολοκληρώσουν την αναδιάρθρωση του χρέους τους. Μια τέτοια περίπτωση είναι εκείνη της Αργεντινής, η οποία μία δεκαετία από τη χρεοκοπία της δεν έχει καταφέρει ακόμα να επιστρέψει στις αγορές ομολόγων. Η

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

κυβέρνηση της χώρας βρίσκεται αυτές τις ημέρες σε διαπραγματεύσεις με τους τελευταίους από τους επενδυτές που έχασαν χρήματα το 2001 και σκοπεύει, με την επίτευξη της συμφωνίας αυτής, να προχωρήσει στην πρώτη της διεθνή έκδοση ομολόγων.



Δεδομένου ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προσπαθούν να θέσουν τα θεμέλια για ένα τεράστιο πρώτο γύρο διάσωσης της Ελλάδας, η συζήτηση περιστρέφεται για τις απαραίτητες κινήσεις που πρέπει να γίνουν για να αποφευχθεί η χρεοκοπία της Ελλάδος

Ορισμένοι βλέπουν την Ελλάδα ως την Αργεντινή, λαμβάνοντας υπόψη τον εκπληκτικό παραλληλισμό με τα γεγονότα που συνέβησαν εκεί το 2001. Άλλοι, βλέπουν τα προβλήματα της χώρας ως δύσκολα αλλά διαχειρίσιμα, και

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

διαμαρτύρονται για παρεμβολές από κακόβουλους ξένους κερδοσκόπους. Αρκεί να δούμε τα επίσημα στοιχεία, συμπεριλαμβανομένου του εξωτερικού χρέους στην Ελλάδα, το οποίο ανέρχεται σε 170% του εθνικού εισοδήματος, ή το έλλειμμα του προϋπολογισμού της κυβέρνησης (σχεδόν 13% του ΑΕΠ). Η κρίση του χρέους δεν είναι αναπόφευκτη. Η κυβέρνηση πρέπει επειγόντως να εφαρμόσει αξιόπιστη δημοσιονομική προσαρμογή, με έμφαση όχι μόνο στην υψηλότερη φορολογία, αλλά και στη μείωση των κρατικών δαπανών (μεταξύ 2007 και 2009 σημειώθηκε αύξηση από 45% του ΑΕΠ σε 52%).

Οι περισσότεροι Έλληνες παίρνουν ό, τι μέτρα μπορούν για να αποφύγουν τα υψηλά φορολογικά μέτρα που επιβάλλει το Ελληνικό κράτος, κι έτσι οι πλούσιοι καταθέτουν τα χρήματά τους στο εξωτερικό και ο απλός άνθρωπος στρέφεται στην παραοικονομία. Η παραοικονομία στην Ελλάδα, εκτιμάται ότι θα είναι τόσο μεγάλη όσο το 30% του ΑΕΠ, και είναι ήδη ένας από τους μεγαλύτερους της Ευρώπης, και αυξάνεται μέρα με τη μέρα. *(Ο Kenneth Rogoff είναι καθηγητής Οικονομικών και Δημόσιας Πολιτικής στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ και πρώην επικεφαλής οικονομολόγος του ΔΝΤ.)*

12.2 Συμπεράσματα έρευνας

Η Ελλάδα με όλα τα προβλήματά της έχει δείξει στη διάρκεια του χρόνου ότι μπορεί να ξεπερνάει τις δυσκολίες και να προχωράει. Οι Έλληνες έχουν δείξει ότι είναι δημιουργικοί κι αυτό το χάρισμα το απελευθερώνουν όταν οι συνθήκες είναι δύσκολες. Έλληνες κατείχαν το 45% του κεφαλαίου στην Οθωμανική Αυτοκρατορία

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

στις αρχές του 20ού αιώνα (C. Issawi, «*The Economic History of the Middle East and North Africa*», Columbia University Press 1984), ενώ μετά την Κατοχή και τον Εμφύλιο και παρά τα τεράστια πολιτικά προβλήματα, η χώρα μας είχε τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 από τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης στον κόσμο. Και αυτό παρότι οι δομικές αδυναμίες εξακολουθούσαν να υπάρχουν. Κάθε εποχή είναι διαφορετική. Όμως κάποια χαρακτηριστικά δεν αλλάζουν και, αν ενεργοποιηθούν, μπορούν να οδηγήσουν σε καλύτερες μέρες, παρότι τα απαισιόδοξα σενάρια είναι πάντα στο προσκήνιο.

Το **συμπέρασμα** το οποίο βγαίνει από την ανάγνωση της μελέτης αυτής, αλλά και από τη μελέτη της οικονομικής ιστορίας των εθνών, αλλά και της Ελλάδας είναι ότι, όντως, οι χρηματοοικονομικές κρίσεις των κρατών είναι ένα **συχνό φαινόμενο**. Ίσως σε μας που ζούμε την καθημερινότητα, να είναι δύσκολο να αντιληφθούμε τη συχνότητα της εμφάνισής του, αλλά την αντιλαμβανόμαστε όταν διαβάζουμε για τις παρελθούσες κρίσεις, ως ιστορικά γεγονότα. Και όμως, ούτε η Ελλάδα, ούτε η Ουγγαρία, ούτε κανένα από τα κράτη που αντιμετώπισαν κρίσεις, αναδιαπραγματεύσεις των χρεών τους ή ακόμη και πτωχεύσεις στο ιστορικό τους παρελθόν, καταστράφηκαν. Απεναντίας, οι εμπειρίες αυτές τα ενδυνάμωσαν οικονομικά, αλλά και κοινωνικά και μετά από μία αναγκαστική οικονομική και κοινωνική ταλαιπωρία λίγων ετών, συνέχισαν την πορεία της οικονομικής προόδου τους και ανάπτυξης.

«Η Ελλάδα ενδέχεται να χρεοκοπήσει ακόμα και μετά τη διάσωσή της από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο», δήλωσε ο Kenneth Rogoff, καθηγητής οικονομικών του Χάρβαρντ και πρώην επικεφαλής οικονομολόγος του

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Σε ομιλία του σε συνέδριο του (*Confederation of Norwegian Enterprise*) ο Rogoff εκτίμησε ότι το ευρώ θα επιβιώσει, όμως, κάποια από τα μέλη του θα αναγκαστούν να αναδιαρθρώσουν τα χρέη τους. Μάλιστα, όπως επεσήμανε ο οικονομολόγος, η Ευρώπη μοιάζει μετά την κρίση χρέους με αναδυόμενη οικονομία. Η μελέτη, η οποία κυκλοφόρησε το 2008, προφητικά καταλήγει αναφέροντας ότι: *"Η ιστορία μας λέει ότι, σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να καταλήγουμε σε συμπεράσματα του τύπου ότι "αυτή τη φορά είναι διαφορετικά". Και δε θα πρέπει να το κάνουν ούτε η Ουγγαρία, αλλά ούτε και η Ελλάδα, πιστεύοντας ότι "αυτή τη φορά τα πράγματα είναι διαφορετικά λόγω της Ευρωπαϊκής Ένωσης", αφού ίσως η αντίληψη αυτή να μη μπορέσει να διατηρηθεί για πολλά ακόμη χρόνια"*

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως
σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

13

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Η Ελλάδα από την δημιουργία του κράτους της ζει ανέκαθεν σε κατάσταση κρίσης και χρεοκοπίας . Η τάση ευθυνοφοβίας των Ελλήνων να ασχολούνται περισσότερο με το ποιος φταίει και λιγότερο με το να βρεθεί μια λύση είναι κάτι που θα επηρεάσει τη μελλοντική κατάσταση της χώρας. Από την άλλη, από τότε που γεννήθηκε το ελληνικό κράτος αποτέλεσε αντικείμενο πολιτικής σκοπιμότητας από τη Δύση και όχι μόνον. Η όλη ιστορία της Ελλάδας είναι μια απόπειρα αλληπάληλων προσπαθειών να απελευθερωθεί από την επιρροή των Δυτικών, αλλά ταυτόχρονα και να εκμεταλλευτεί –δικαιολογημένα ίσως ως μικρή χώρα– τα πλεονεκτήματα του να ανήκει στο στρατόπεδο της Δύσης.

Κοινωνική ισορροπία θα επέλθει εάν οι πλουσιότεροι φορολογηθούν βαρύτερα και δεν υπάρχουν εξαιρέσεις γι' αυτούς. Παρόλα αυτά η χρεοκοπία μιας χώρας έχει άμεση σχέση με τις οικονομικές στρατηγικές επιλογές της εκάστοτε κυβέρνησης, ωστόσο έχει να κάνει και με την αξιοπιστία της απέναντι στους πιστωτές της, δηλαδή αν τηρεί τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει όταν δανείστηκε. Η οικονομική χρεοκοπία λοιπόν δεν είναι τίποτα άλλο, παρά αποτέλεσμα της πολιτικής χρεοκοπίας των κυβερνήσεων της χώρας από τη μεταπολίτευση μέχρι σήμερα. Σήμερα, λοιπόν, που όλοι μιλούν για την επιστροφή μιας νέας χρεοκοπίας, η ανάγκη για ισχυρή και τολμηρή ηγεσία που θα αναδιαρθρώσει τα δημόσια οικονομικά είναι

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

περισσότερο επίκαιρη και αναγκαία από ποτέ. Η κατάσταση της Ελλάδας πρέπει να σταθεροποιηθεί, διότι, εάν η χώρα καταρρεύσει, αυτό είναι βέβαιο ότι θα μολύνει και άλλες.

13.1 Ήταν δυνατή η πρόβλεψη της κρίσης;

Το ΔΝΤ σε έκθεση του για την ελληνική οικονομία που ολοκληρώθηκε το Μάρτιο του 2008, αφού πρώτα υποστηρίζει πως *“η Ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε έντονα για αρκετά χρόνια”* αναφέρει τα εξής: *“Η αναμενόμενη χειροτέρευση του εξωτερικού περιβάλλοντος της Ελλάδας, οι υψηλότερες τιμές πετρελαίου, η χρηματοοικονομική αναταραχή, η σχετιζόμενη με όλα τα παραπάνω οικονομική επιβράδυνση των κυριότερων χωρών με τις οποίες συνεργάζεται οικονομικά και ένα δυνατότερο ευρώ, θα βάλουν τροχοπέδη στις προοπτικές ανάπτυξης της Ελλάδας.*

Το πιθανότερο είναι οι προβλέψεις για την ελληνική οικονομία να έχουν απόκλιση από τις πραγματικές εξελίξεις οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη επιδείνωση από την αναμενόμενη, απορρέουσα από τη διεθνή χρηματοοικονομική αναταραχή. Μία τέτοια επιμονή της διεθνούς κρίσης, μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της ρευστότητας των τραπεζών, στην εξάρτηση τους από χρηματοδότηση και στον εξαναγκασμό τους να αναβάλλουν τα επιχειρηματικά τους πλάνα. Επίσης, μία τέτοια επιμονή μπορεί να επιφέρει στις εξαγωγές ακόμη δυνατότερο χτύπημα από αυτό που υποθέτουμε στο βασικό μας σενάριο. Υπάρχει μία γενική συμφωνία ότι το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών θα παραμείνει σχετικά μεγάλο στο μεσοπρόθεσμο ορίζοντα και

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

προβλέπεται να παραμείνει πάνω από το 14% του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2008 – 2010". Από το 2000 και μετά, οι αναπτυγμένες χώρες μπήκαν σε έναν κύκλο μειωμένης ανάπτυξης, βιώνοντας μέσα σε μία δεκαετία 2 σφοδρές οικονομικές κρίσεις, την πρώτη το 2000-2003, με την κατάρρευση της αγοράς μετοχών και τη διεθνή οικονομική ύφεση και τη δεύτερη από τα μέσα του 2006 και μετά, με την κατάρρευση της αγοράς κατοικίας, πρώτα στις ΗΠΑ και στη συνέχεια σε πολλές χώρες, με την τραπεζική / χρηματοοικονομική κρίση, το χρηματιστηριακό κραχ του 2008 που ήταν το μεγαλύτερο από το 1929 και τη βαθιά διεθνή οικονομική ύφεση που ήταν η μεγαλύτερη των τελευταίων 80 ετών.

13.2 Τι προβλέπεται στο μέλλον και πότε θα τελειώσει η κρίση;

Οι προβλέψεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου κάνουν τη διαπίστωση ότι οι οικονομίες της ευρωζώνης και της Αμερικής θα αντιμετωπίσουν το φάσμα της ύφεσης, σημειώνοντας αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, αύξηση της ανεργίας, μείωση των διεθνών συναλλαγών. Υπό αυτές της συνθήκες, αυτονόητο είναι το γεγονός ότι μεγαλύτερο πρόβλημα θα αντιμετωπίσουν οι χώρες που παρουσιάζουν μεγάλο χρέος ή σημαντικά ελλείμματα και συνεπώς στερούνται δυνατότητας εφαρμογής επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής με την υιοθέτηση φορολογικών ελαφρύνσεων, ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης και τόνωση της ρευστότητας.

Σήμερα, σε αντίθεση με το 1929, η οικονομική επιστήμη έχει στη διάθεση της σημαντικούς μηχανισμούς αντιμετώπισης κρίσεων. Χαρακτηριστικό είναι ότι σήμερα, σε μηνιαία ή καθημερινή βάση μετρώνται στοιχεία για το ΑΕΠ, την ιδιωτική κατανάλωση, τα επιτόκια, τη συναλλαγματική ισοτιμία κλπ με σκοπό την επίτευξη

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

της οικονομικής σταθερότητα, γεγονός που δεν μπορούσε να γίνει στο παρελθόν. Η επιστήμη της οικονομετρίας δίνει τη δυνατότητα να γίνει ορθολογική ανάλυση της οικονομικής πολιτικής και να επέλθουν μέτρα φυγής από την οικονομική κρίση. Αρκετοί μελετητές υποστηρίζουν ότι η κρίση του 1929 οφείλεται εν πολλοίς στην έλλειψη διεθνούς συντονισμού, αδυναμία πρόβλεψης της κρίσης, αδυναμία υπολογισμού των δεικτών που την επηρεάζουν. Ως αποτέλεσμα της σκέψης αυτής, από πολλούς υποστηρίζεται ότι η τρέχουσα διεθνής ύφεση δεν θα εμφανίσει διάρκεια μεγαλύτερη των δύο ετών. Στην πραγματικότητα δεν είναι κανείς σήμερα ικανός να προβλέψει ούτε το βάθος ούτε την έξοδο από την τρέχουσα κατάσταση. Για το λόγο αυτό παρουσιάζεται ανάγλυφα η ανάγκη να επιταχυνθεί η προσπάθεια των Κεντρικών Τραπεζών για περαιτέρω μείωση των παρεμβατικών επιτοκίων, η εφαρμογή επεκτατικών μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής από τις κυβερνήσεις και κυρίως διαφαίνεται η απαίτηση για συνεργασία μεταξύ των κρατών, όχι μονάχα σε επίπεδο ευρωπαϊκής ένωσης, αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο, με ανάληψη πρωτοβουλιών από τις περισσότερο αναπτυσσόμενες χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία. Η Ελλάδα είναι μια χώρα που σήμερα για τα δεδομένα και την ισχύ της εμφανίζει ισχυρό «αντικραδασμικό σύστημα» απέναντι στην παγκόσμια οικονομική κατάσταση. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η μείωση του χρέους από το 107% σε σχεδόν 90%, η συνεσταλμένη δημοσιονομική πολιτική και η επικέντρωση στην εφαρμογή της ήπιας προσαρμογής στα ευρωπαϊκά «πρέπει». Δεν αξίζει να συλλογιστούμε τι θα γινόταν αν η σημερινή οικονομική μας κατάσταση ήταν ίδια με αυτή του 2004. Οφείλουμε όμως ως ενεργοί πολίτες να συναινέσουμε σε πρακτικές μείωσης της φοροδιαφυγής, κατασπατάλησης δημόσιων πόρων και εκροής συναλλάγματος.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Η ελληνική κρίση είναι το θέμα το οποίο κυριαρχεί στις συζητήσεις που διεξάγονται στους κόλπους των γερμανών οικονομολόγων και συμφωνούν πως «Η Ελλάδα χρειάζεται και ανάπτυξη, όχι μόνο περικοπές»

Οι απόψεις τους συγκλίνουν σε τρία σημεία:

- Πρώτον, αναγνωρίζουν ότι ίσως η Γερμανία έπρεπε να κινηθεί γρηγορότερα.
- Δεύτερον, παραδέχονται ότι τα σκληρά μέτρα του ΔΝΤ και της ΕΕ δικαιολογούνται εκ των συνθηκών.
- Και, τρίτον, σημειώνουν ότι η λύση της αναδιάρθρωσης δεν γινόταν να αποκλειστεί.

Γιατί δεν θέλουν να χρεοκοπήσει η Ελλάδα ;

- Αν χρεοκοπήσει η Ελλάδα θα προκαλέσει domino effect στον Ευρωπαϊκό Νότο (Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία).
- Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ιταλία με 5% έλλειμμα εμφανίζει μεγαλύτερο πρόβλημα συγκριτικά με το μέγεθος της.
- Τουλάχιστον το 80% του χρέους της χώρας είναι δανεισμένο από ξένες επενδυτικές τράπεζες.
- Η χρεοκοπία της Ελλάδας θα οδηγήσει σε πτώχευση πολλές από αυτές.
- Ωστόσο οι αγορές δεν μας βοηθούν αυξάνοντας το κόστος δανεισμού μας και αποφεύγοντας να μας προσφέρουν άμεση και επαρκή (πάνω από τα 25 δις €) οικονομική βοήθεια.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

13.3 Ποιες λύσεις προτείνουμε

Όσο παραμένει ασαφής ο μηχανισμός στήριξης τα προβλήματα θα συνεχίζονται. Αυτό που ορισμένοι δεν καταλαβαίνουν είναι ότι το πρόβλημα θα ήταν απλό να λυθεί. Χρειάζεται όμως κάτι επιπλέον των σκληρών μέτρων. Αυτά είναι μεν απαραίτητα, ώστε οι δανειστές να αισθάνονται ότι θα πάρουν τα χρήματά τους πίσω. Η Ελλάδα χρειάζεται και ανάπτυξη όμως, για να δημιουργηθούν πλεονάσματα. Μόνο με περικοπές η χώρα οδηγείται σε βαθύτερη ύφεση.

Πώς όμως επιτυγχάνεται ανάπτυξη σε τέτοιο περιβάλλον; Μια πρόταση θα ήταν η δημιουργία μιας ανεξάρτητης επιτροπής χρέους. Όπως η ΕΚΤ ελέγχει τον πληθωρισμό, με τον ίδιο τρόπο η επιτροπή για το χρέος θα ελέγχει ώστε οι χώρες να μη συσσωρεύουν χρέη. Μια τέτοια επιτροπή θα αποτελείται από 10-15 ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες οι οποίοι θα έχουν διπλό σκοπό. Ποιος θα είναι αυτός; Όταν η οικονομία βρίσκεται σε ενάρετο κύκλο, θα ελέγχουν τα δημόσια οικονομικά ώστε να μπορεί να αποπληρώνεται σταδιακά το παλαιότερο χρέος. Όταν ο οικονομικός κύκλος είναι αρνητικός, θα επιτρέπουν στη χώρα να προβαίνει στις απαραίτητες δημόσιες δαπάνες ώστε να μην εισέλθει η οικονομία σε ασφυξία.

Στόχος της Ελλάδας δεν είναι μόνο να πείσει τους Ευρωπαίους ότι θα μειώσει το έλλειμμα της αλλά η γενική αναπτυξιακή πολιτική η οποία θα αναδείξει τις δυνατότητες της χώρας και θα αποτρέψει την ύφεση. Πρέπει να υπάρξει ένας συνδυασμός μέτρων με τολμηρές διαρθρωτικές αλλαγές που θα στηρίζουν την ανταγωνιστικότητα αλλιώς η κατάσταση στην Ελλάδα θα παραμείνει η ίδια για πολλά χρόνια ακόμα. Ένα σημαντικό μέγεθος το οποίο έχει παραμεληθεί τελείως από

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

την κυβέρνηση είναι το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Βελτιώνοντας το εμπορικό ισοζύγιο η χώρα θα μπορέσει να εξασφαλίσει έσοδα ώστε να καλύψει το έλλειμμα της χωρίς να επιβαρύνει τους πολίτες με σκληρά φορολογικά μέτρα. Ωστόσο λόγω της μακροχρόνιας επίδρασης αυτών των μέτρων θα πρέπει να ληφθούν άμεσα και χωρίς καθυστερήσεις. Οι κινήσεις αυτές πρέπει να γίνουν όσο το δυνατόν γρηγορότερα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Κάποιοι οικονομολόγοι ισχυρίζονται ότι αναπόφευκτα θα επιστρέψουμε στο εθνικό μας νόμισμα λόγω της κρίσης. Άλλοι μάλιστα το προτείνουν ως λύση. Μάλλον όμως σφάλλουν.

1. Υποτίμηση του νομίσματος

Η γερμανική εφημερίδα Frankfurter Allgemeine Zeitung παρουσιάζει την Ευρωζώνη χωρισμένη στα δύο το 2015. Από τη μία είναι οι μεγάλες οικονομίες της βόρειας Ευρώπης και από την άλλη ο υπερχρεωμένος νότος. Σύμφωνα με το σενάριο, είναι αδύνατον τόσο διαφορετικές οικονομίες να παραμείνουν στο ίδιο νόμισμα, επομένως οι πιο ασθενείς θα βγουν από το ευρώ και θα επιστρέψουν στο εθνικό τους νόμισμα. Το γερμανικό περιοδικό Der Spiegel προειδοποιεί ότι η δραχμή θα υποτιμηθεί κατά 50 %.

2. Εκτόξευση του ελλείμματος

Η αγορά ελληνικών ομολόγων σε δραχμές θα είναι περισσότερο επισφαλής. Για να προσελκύσει τους θεσμικούς επενδυτές, η κυβέρνηση θα προσφέρει υψηλότερο επιτόκιο. Σε αυτή την περίπτωση πάντως θα πληρώναμε υψηλό τίμημα για τα νέα

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

δάνεια και οι οίκοι αξιολόγησης θα υποβάθμιζαν περαιτέρω την Ελλάδα. Κανένας δε θα μας δάνειζε χρήματα ή, αν μας δάνειζε, το χρέος θα μεγάλωνε περαιτέρω.

3. Αύξηση των επιτοκίων δανεισμού

Αναπόφευκτα και οι τράπεζες θα έπρεπε να ανεβάσουν τα επιτόκια των δανείων. Έτσι οι μηνιαίες δόσεις αποπληρωμής των δανείων θα γίνονταν κυριολεκτικά δυσβάστακτες. Το κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων θα εκτοξευόταν και οι απολύσεις θα συνεχίζονταν. Κανένας δε θα δάνειζε χρήματα στις ελληνικές τράπεζες, αλλά δε θα δανείζονταν ούτε μεταξύ τους. Έτσι εκείνες, για να αυξήσουν το αποθεματικό τους, θα έπρεπε να προσφέρουν υψηλότατο επιτόκιο για καταθέσεις, επενδύσεις κ.λ.π.

4. Άνοδος του τουρισμού

Θα υπήρχαν όμως και ορισμένα πλεονεκτήματα. Κατ' αρχάς οι εξαγωγές μας θα γίνονταν πιο ανταγωνιστικές στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι πωλήσεις, παραδείγματος χάρη, των αγροτικών προϊόντων μας. Το εμπορικό ισοζύγιο (η διαφορά ανάμεσα στις εισαγωγές και τις εξαγωγές μας ως χώρα) θα γίνονταν λιγότερο ελλειμματικό. Επιπλέον, θα ενισχυόταν ο τουρισμός, καθώς η Ελλάδα θα αναδεικνυόταν σε έναν από τους πιο οικονομικούς προορισμούς για τους ξένους. Από την άλλη, το κόστος των δικών μας ταξιδιών προς το εξωτερικό μπορεί να γινόταν ακόμη πιο απαγορευτικό. Τέλος, το κόστος των εισαγωγών θα αυξανόταν για τις εγχώριες επιχειρήσεις, καθώς το ενικό νόμισμα θα ήταν αδύναμο.

5. Στάση πληρωμών

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Τρομοκρατημένοι από τον επικείμενο πληθωρισμό, χιλιάδες καταθέτες θα αγόραζαν ευρώ, ένα σταθερό νόμισμα. Οι μεγάλες συναλλαγές θα γίνονταν σε ευρώ και η δραχμή θα υποτιμάτο περαιτέρω. Οι τράπεζες θα έκλειναν προκαλώντας ταραχή. Η κυβέρνηση θα κλυδωνιζόταν. Το δημόσιο χρέος θα εκτοξευόταν (για το πρώτο τρίμηνο του 2011 υπολογίστηκε στο 154% του ΑΕΠ) και θα οδηγούσε σε στάση πληρωμών. Η χώρα θα χρεοκοπούσε.

6. Εκτόξευση του πληθωρισμού

Η αγορά πετρελαίου γίνεται σε δολάρια, καθώς όμως θα επιστρέφαμε στη δραχμή το κόστος των καυσίμων θα έφτανε στα ύψη. Θα ακολουθούσαν ελλείψεις προϊόντων στην αγορά και αύξηση του κόστους μεταφορών, οι οποίες θα εκτόξευαν τον πληθωρισμό. Οι εργάτες θα απαιτούσαν αυξήσεις και οι επιχειρηματίες θα τους τις έδιναν, προκειμένου να μην παραλύσει η βιομηχανία. Παράλληλα όμως, για να αντισταθμίσουν τις απώλειες, θα ανέβαζαν τις τιμές των προϊόντων τους. (*Θ. Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος , Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2006*)

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

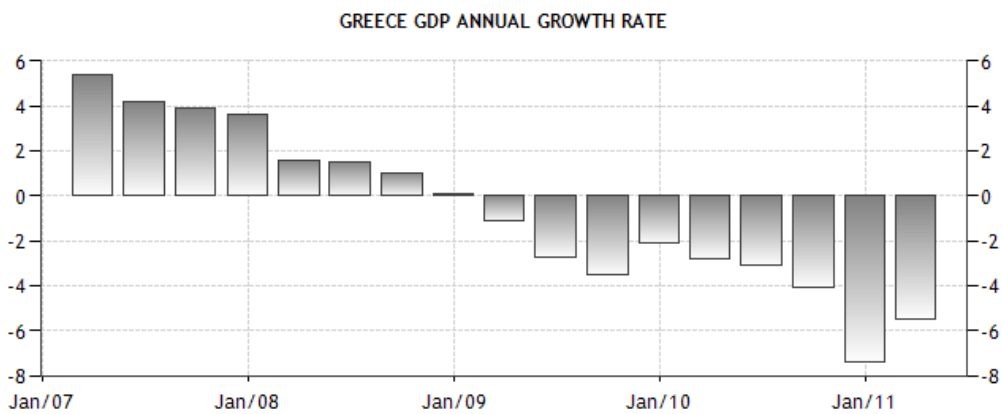
ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΠΙΝΑΚΕΣ - ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

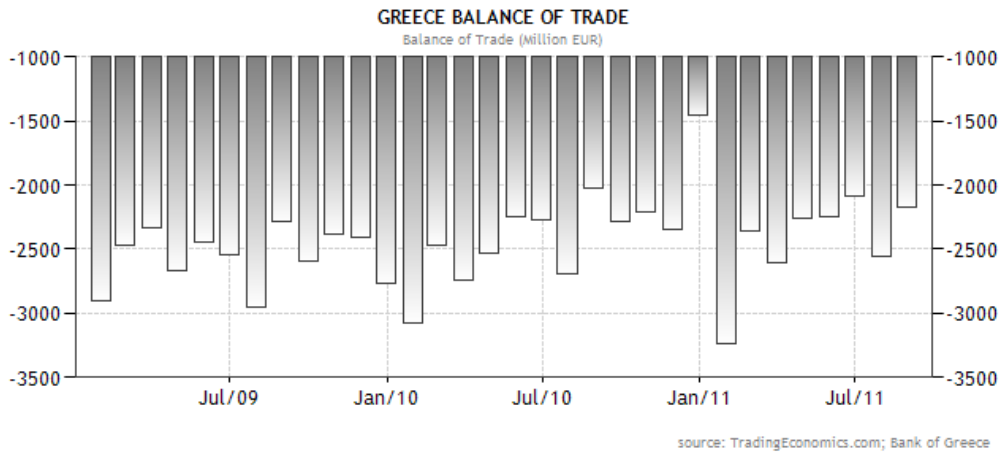
1. ΔΕΠ ρυθμός ετήσιας ανάπτυξης



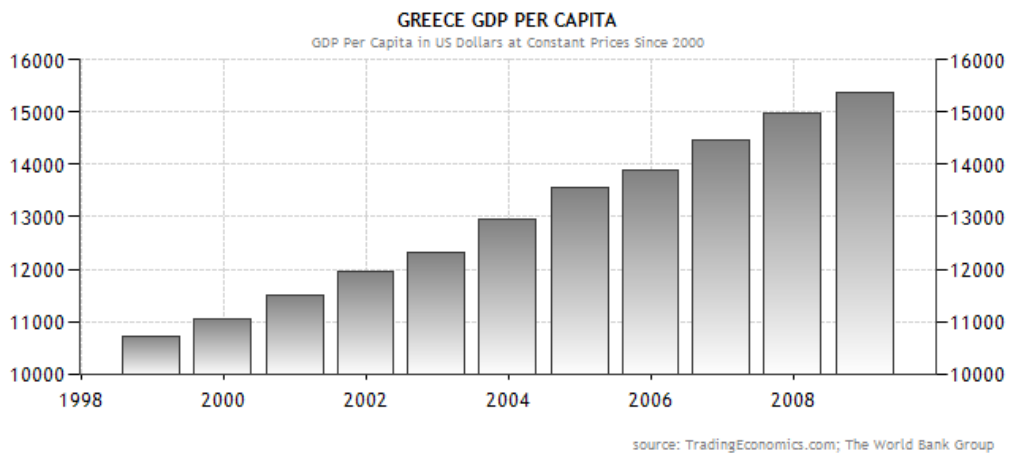
2. Εμπορικό ισοζύγιο

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



3. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ



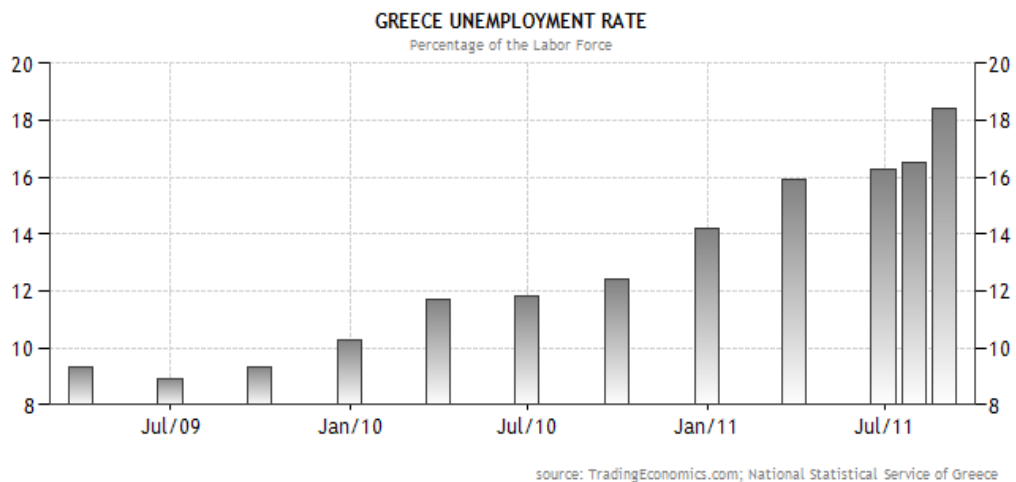
4. Χρηματιστήριο

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



5. Ανεργία



6. Πληθωρισμός

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



7. Εξέλιξη χρέους Γενικής Κυβέρνησης (ΓΚ) (σε δις ευρώ)

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

Έτος	Χρέος ΓΚ	Μεταβολή ανά έτος
1997	105.195	-
1998	111.050	5.855
1999	117.120	6.070
2000	129.181	10.866
2001	140.047	10.866
2002	159.121	19.074
2003	167.722	8.601
2004	182.702	14.980
2005	194.666	11.964
2006	204.018	9.352
2007	216.381	12.363
2008	237.196	20.815
2009	272.300	35.104
2010	294.950	22.650

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού, διάφορα έτη.

8. Παράγοντες προσδιορισμού του Χρέους ΓΚ (σε δις ευρώ)

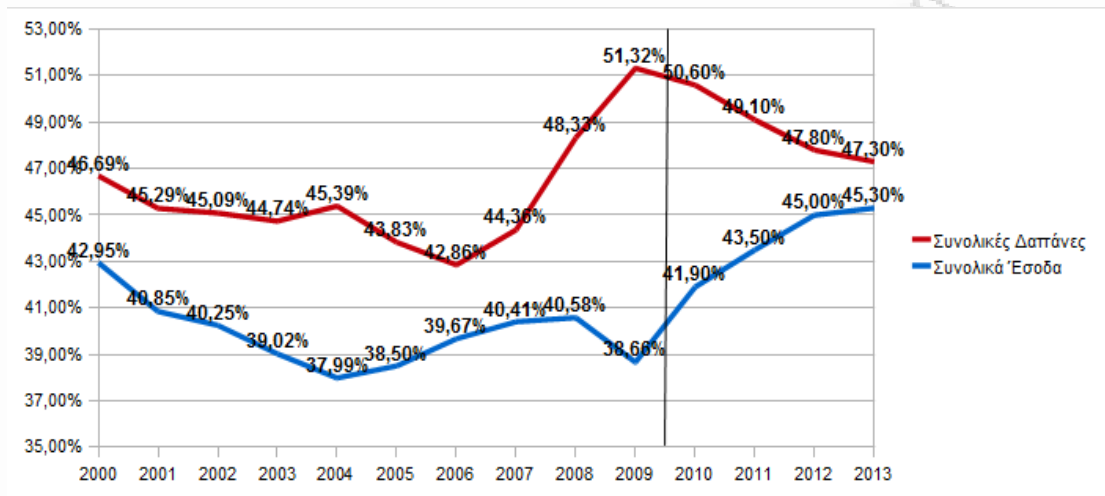
Έτος	Έλλειμμα ΚΚ	Τόκοι	Πρωτογενές πλεόνασμα	Ευσσώρευση χρέους για λογαριασμό τρίτων	Μεταβολή χρέους ΓΚ ανά έτος	Εισροές/ διάφορες ιδιωτικοποιήσεις
1997	-	-	-	-	-	-
1998	-	-	-	-	-	-
1999	-	-	-	-	-	-
2000	5.141	99.14	4.773	18.518	10.866	-
2001	5.211	97.11	4.500	17.327	10.866	-
2002	4.807	85.35	3.728	16.676	19.074	-
2003	9.847	94.16	-431	17.117	8.601	-
2004	12.861	94.64	-3.397	19.410	14.980	-
2005	11.318	97.74	-1.544	19.072	11.964	-
2006	8.563	95.30	967	18.580	9.352	-
2007	10.514	97.96	-718	17.120	12.363	-
2008	14.568	11.207	-3.361	16.530	20.815	-
2009	29.372	12.340	-17.032	-	35.104	-
2010	22.536	12.950	-9.586	-	22.650	-

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού, διάφορα έτη.

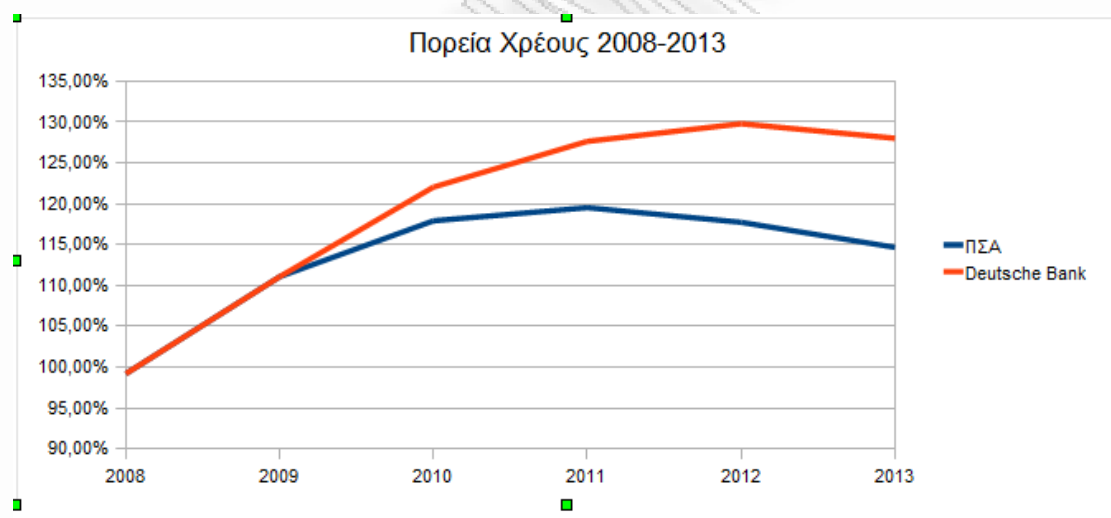
9. Δημοσιονομικά Μεγέθη

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική



10. Πορεία Χρέους Γενικής Κυβέρνησης



Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως
σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Μελάς, «Η Ελλάδα τη δεκαπενταετία 1990–2005: Σκέψεις για την κατάσταση του δημόσιου χώρου». 2006
- Μελάς, «Ελλάδα 1990–2005: Οικονομική πολιτική και κοινωνικές ανακατατάξεις»
- Κ. Πατρινού, «Το πλαίσιο λειτουργίας της πολιτικής στην Ελλάδα (1990–2005)», Έκδοση 2006
- Τράπεζα της Ελλάδος, «Έκθεση για τη Νομισματική Πολιτική 2009–2010», Μάρτιος 2010
- Κ. Μελάς, « Η Σαστισμένη Ευρώπη», εκδ. Εξάντας, Αθήνα 2009
- Α. Μπαλφούσιας, «Αξιολόγηση της ελληνικής δημοσιονομικής πολιτικής», ΚΕΠΕ, Οικονομικές εξελίξεις 2010/12, Έκδοση Ιούλιος 2011.
- Κ. Μελάς, «Η ελληνική οικονομία αντιμέτωπη με την παγκόσμια οικονομική κρίση» Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου και Πολιτισμού, τεύχ. 55/56, Άνοιξη/Καλοκαίρι 2009
- J.M. Keynes, «Η Γενική Θεωρία του Χρήματος, της Απασχόλησης και του Τόκου» εκδ. Παπαζήση 2001
- Richard B. Stockton (2004), Χρηματοοικονομική Λογιστική για μη οικονομικά στελέχη, Εκδόσεις Κριτήριο.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- «Δημιουργώντας τάξη στην ευρωζώνη. Οι κανόνες της Μέρκελ για πτώχευση» του Κρίστιαν Ράιερμαν το οποίο δημοσιεύτηκε στον Spiegel στις 12/7/2010, Οικονομικό περιοδικό.
- Κ. Μελάς, «Η ελληνική κρίση χρέους, η ΕΕ και οι ΗΠΑ», 2007
- Κ. Μελάς, «Μια πρώτη αποτίμηση της ευρωζώνης και του κοινού νομίσματος», 2006
- Κ. Μελάς, «Παγκόσμια Κρίση, ΕΕ και Ελλάδα», 2010
- Χ. Τρικούπης, «Η ιστορία της ελληνικής επανάστασης», τόμος Γ, Γιοβάνη, Αθήνα, 1978
- Θ. Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος , «Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2006
- Π. Τσακαλογιάννης, «Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, τόμος» Α, Εστία Αθήνα, 2008
- Ν. Σβορώνος, «Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας», Θεμέλιο, Αθήνα, 2007
- Richard Clogg, « Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-2000», Κάτοπτρο, Αθήνα, 2002
- Mark Mazower, «Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του μεσοπολέμου», ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2002
- Gunnar Hering, «Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936», τόμος Α, ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2004
- Α. Ελεφάντης, «Η επαγγελία της αδύνατης επανάστασης», Θεμέλιο, Αθήνα, 1999

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- Λαπαβίτσας Κ. «Η ευρωζώνη ανάμεσα στη λιτότητα και την αθέτηση πληρωμών», Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη, 2010.
- Μελάς, Κ. Μπινιάρης Ν. «Δημόσιο χρέος: αθέτηση πληρωμών, αναδιάρθρωση ή τι άλλο;», 2010
- Μπελογιάννης, Ν. «Το ξένο κεφάλαιο στην Ελλάδα», Αθήνα: Αγρα, 2010
- Krugman, P. & Obstfeld, M., «Διεθνής οικονομική, θεωρία και πολιτική (τόμος α' και β')», Αθήνα: Κριτική 1995
- Morin, François. «Ενας κόσμος χωρίς τη Wall Street; Προτάσεις για ένα νέο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα.», 2004
- Παναγιώτου, Πάνος , «Η υπόθεση "ελληνική κρίση", Περίεργες συμπτώσεις: ΔΝΤ, Goldman Sachs, Rothschild, Soros, S & P, Moody's, Fitch, Γερμανία, Η.Π.Α», 2008
- Krugman, Paul R., «Η κρίση του 2008 Και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεση», 2009
- Soros, George, «Η οικονομική κρίση του 2008 και η σημασία της», 2009
- Mandelbrot Benoit , Hudson Richard, «Ο Πίνακας του Χάους. Γιατί Καταρρέουν οι Αγορές;» Εκδόσεις Interbooks, 2005
- Σπύρου Σπύρος, «Αγορές Χρήματος & Κεφαλαίου» , Εκδόσεις: ΜΠΕΝΟΥ, 2009

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Organization for Economic Cooperation and Development,  «Beyond the Crisis: Medium-term Challenges Relating to Potential Output, Unemployment and Fiscal Positions» Economic Outlook No 85 Chapter 4, (Ιούνιος 2009), OECD Publishing.
- Robert Solow, «Building a Science of Economics for the Real World», House Committee on Science and Technology Subcommittee on Investigations and Oversight», Ιουλίου 2010
- Willem Buiter «The unfortunate uselessness of mos 'state of the art' academic monetary economics», Μάρτιος 2009 , Οικονομικό περιοδικό Financial Markets
- Peter H. Lindert & Peter J. Morton, «How Sovereign Debt Has Worked» in: Developing Country Debt and Economic Performance, Volume 1: The International Financial System, pages 39-106 National Bureau of Economic Research, 1989
- Christian Suter, «Debt cycles in the world-economy foreign loans, financial crises, and debt settlements, 1820-1990», Published 1992 by Westview Press in Boulder, Colo.

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- Jeffrey Sachs, «Developing Country Debt and Economic Performance», University of Chicago Press, 1992.
- Enrique Carrasco, Charles McClellan & Jane Ro, «Forgiveness and Repudiation», The University of Iowa: Center of International Finance and Development, April, 2007
- Max Mader and Andre Rotherbundler, «How to challenge Illegitimate Debt, Theory and legal case studies», Published by Aktion Finantzplatz Schweiz 2009
- C.M. Reinhart & K.S. Rogoff, «This time is different», Princeton University Press, 2009
- Jorgensen, Erika, & Jeffrey Sachs, «Default and Renegotiation of Latin American Foreign Bonds in the Interwar Period», Birckbek, University of London 2007
- Barry & Peter Lindert, «The International Debt Crisis in Historical Perspective», MIT Cambridge Press, 1989
- Lex Rieffel, Restructuring Sovereign Debt. The case for ad hoc machinery, The Brookings Institution, 2003.
- Eric Rasmusen, «The Strategy of Sovereign Debt Renegotiation», στο The handbook of Country Risk Analysis, Routledge 1992
- Anna Seith, «Why Europe's avoidance of automatic penalties is a mistake», Princeton University Press 2003
- Bruner Robert, «The Panic of 1907 Lessons Learned from the Market's Perfect Storm», Sean D. Carr: Books. 2006

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- Michael Lewis, «Beware of Greeks Bearing Bonds», Published 28 June, 2011.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <http://forza-grecia.pblogs.gr>
- <http://www.inout.gr>
- <http://thanoskondylis.wordpress.com>
- <http://www.greeknewsonline.com>
- <http://www.casss.gr>
- <http://www.releasegreece.com>
- <http://thanoskondylis.wordpress.com>
- <http://www.eurocapital.gr>
- <http://www.hba.gr>
- <http://www.naftemporiki.gr>
- <http://thetrim1.blogspot.com>
- <http://www.iskra.gr>
- http://www.isfm.ch/oikonomiki_krisi.htm
- <http://www.enet.gr>
- <http://mathainoumeellinikiistoria.blogspot.com>

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

- <http://ellinismossouidias.wordpress.com>
- <http://www.enthesis.net>
- <http://onned.gr>
- <http://nefeli.lib.teicrete.gr>
- www.tovima.gr
- www.anamporfosis.net
- www.wikipedia.com
- www.financialtimes.com
- www.kathimerini.gr
- <http://www.capital.gr>
- <http://antipliroforisi.blogspot.com>
- www.Apodimos.com
- <http://www.makthes.gr>
- <http://www.oekonomiekritik.de>
- <http://mrzine.monthlyreview.org>
- <http://vimeo.com>
- <http://www.tradingeconomics.com/greece>
- <http://www.capitalinvest.gr>
- <http://leonidasvatikiotis.wordpress.com>
- <http://www.hellaswebnews.com>

Οι πτωχεύσεις της Ελλάδας από τη δημιουργία το ελληνικού κράτους έως σήμερα.

ΜΠΣ : Οικονομική & Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ